БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА
У Львові.
Ш 8.767/1931

Ж-23911

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
імени
ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ.
Ч. 8.767/1931.

8767

Ж 23911 / 1931

НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА
ЛЬВІВ

Зміст XXVI Річника з 1931 р.

Редакційні статті:

Наші завдання у новім році 1— 3
Перед маревом нужди 441—443

Статті авторів:

Х.: Минулий рік у життю нашої Церкви 3— 6
На шляху до правильної розвязки уніонного питання 41— 44
Подвійний обовязок 121—124
Торжественні обходи 226—229
Святочна інавгурація нового акад. року на Богосл. Академії у Львові 386—388
На допогу „Просвіті“ 430—433
Др. В. Вілінський: Володимир Соловйов 7— 10
о. Др. Г. Костельник: „Свої не приймили його“ 10— 15
44—47, 88—91, 124—127
Коляда „Бог натуру“ 28— 30
Практичний і непрактичний літургікон 161—163
Дух фарисеїзму 179—184
„А я кажу вам, щоби ви зовсім не клялися“ 255—260
Прольог до віри в триєдиного Бога 366—373
250 літній ювилей гр.-кат. Духовн. Семинарії в Загребі 468—470
М. Кл.: На манівцях 16— 23
А. Радомський: Хваліть Господа!... 23— 24
о. П. Дзедзик: Із таємної психіки „Вічного Жида“ 24— 27
47— 51
Що таке „релігійний соціялізм“? 102—105, 163—167
Із життя східних незєдинених Церков 459—463
о. В. Р. Рабій: Основуймо деканальні і парохіяльні бібліотеки 31— 32
Чого жадає від нас душпастирський уряд? 150—152
Модерне душпастирство між шкільною дітворою 418—420
о. Др. Лев Глинка: Вісти з Риму 51— 53
о. В. Навроцький: Куток мови 53— 58
Осип Кладочний: В римських катакомбах 62—67, 91— 97
134—139
ВПРЕОСВ. МИТРОПОЛИТ: Вірність традиції 81— 85

ДНБ ім. В. Стефаника
АН України

8.576

Парох: Артикул XV Конкордату і його наслідки 85— 88
о. В. Пилипчук: Ведення парох. канцелярії і духовний урядовий стиль 97—101, 146—150
Н. Павлосюк: Уніонна виставка у Фрайзінгу 105—109
Любов і молитва—шлях до церковної єдности 260—267
Волод. Кучабський: о. прал. Іс. Дольницький 128—134
Нинішня криза, а наші чергові завдання 382—386
Містичне Тіло Христа а завдання нації 416—418
П-ий: Альбертин 140—146
о. М. Р. Цурковський: У 25-ліття Нац. Музею 167—173
о. С. Кульчицький: Кат. Акція між шк. дітьми на селі в практиці 173—176
о. Др. Й. Сліпий: З життя російської еміграції 176—178
о. Ю. Савчук: Православіє на Лемківщині 186—188
о. Л. М.: Місії 189
Іван Бабій: Промова на Ювил. Марійському Святі у Львові 204—211
Правосл. Фільокатолик: Криза правосл. церковно-реліг. думки і наші завдання 211—220
о. А. Лошній: Богослужебні канони 220—224
Северин М. Тарнавський: Кілька вражінь з пастирської візитації Преосв. Чернецького 224—226
о. Петро Хомин: Церква Успення Пресв. Богородиці у Львові 241—255, 338—349
II Унійна Конференція в Пінську 321—336
о. Іван Могильницький 454—459
о. Ст. Хабурський: На закінчення ювилею Впреосв. Митрополита Андрея 267—271
Діточі парохіяльні бібліотеки 377—382
о. Мих. Бобовник: На актуальні теми 271—280
Др. Е. Л. Brachium sacculare в світлі Конкордату 294—300
о. Ю. Ванчицький: Місії 302
о. Г. К.: „Чи істнує греко-католицька релігія?“ 336—338
Висша гумористика 422—425
о, Й. Проць: о. Теофіль Кобринський 350—355
о. Т. Жевуський: Голос св. Отця про енцикліку „Rerum novarum“ 361—365, 401—404
о. С. Матковський: Похвала або культ Прсв. Діви Богор. Марії в гр.-кат. Церкві 373—377, 404—412, 444—448
о. В. Кармазин: Про апостольство хорих 413—415
о. Он. Гадзевич: Спосіб подавання св. Причастія 421—422
Д. Державник; Слідами предків 448—454
о. Йос. Кравчук, о. Т. Цегельський: Спосіб подавання св. Причастія 464—468
З життя духовенства 59—61, 110—111
Відповіди редакції 68—70, 184—186, 300—301
Повітове місто — без церкви! 152
Статут Тов-а св. Андрея 280—291

Святочні обходи 291—294
З голосів преси 302—310, 426—429
Реколєкції і соборчик 4-ох деканатів 388—390
З гр.-кат. Богосл. Академії у Львові 470—472
Нові книжки 32—34, 70—71, 111—112, 153—154, 310—315 355—357
Некрольоги 72, 112—114, 189—190, 229—230
Всячина (в кождім числі)
Проповіди (додаток) 1—176

Після конфіскати наклад другий.

Рік XXVI. **Січень** **Ч. 1**

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа —

Передплата виносить 18 зл. річно півріччо 9 зл., чвертьрічно 4·50 зл — для Америки 3 доляри річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36

Чекове конто: 151.092

ЗМІСТ:

Наші завдання у новому році 1–3

Х.:
Минулий рік у життю нашої Церкви 3–6

Др. В. Біліньский:
Володимир Соловйов 7–10

з. Др. Г. Костельник:
„Свої не приймили його“ 10–15

М. Кл.:
На манівцях 16–23

А. Радомський:
Хваліть Господа!... 23–24

о. П. Дведзик:
Із таємної психіки „Вічного Жида“ 24–27

о. Др. Г. Костельник:
Коляда „Бог натуру“ 28–30

о. В. Р. Рабій:
Основуймо деканальні і парохіяльні бібліотеки 31–32

Нові книжки: Причинок до психольогії митр. Й. Сємашка 32–34

Всячина 34–40

Проповіди 1–16

Л Ь В І В 1931.

До Вп. передплатників НИВИ!

До цього числа залучаємо почтові складанки (чеки) і прохаємо присилати передплату на сей рік, евентуально вирівняти залеглість за минулий рік, якщо хто її має.

Реклямації прохаємо вносити на окремих картках, котрі є вільні від почтової оплати, а не на почтових складанках чи переказах, бо ми мусимо їх долучувати як доказ, що дане число є реклямоване.

Адміністрація

ЄВАНГЕЛІЄ

найбільшого формату (видання Ставропигії з р. 1891), новоправлене, до ужитку в церкві, за дешеву ціну можна набути в Редакції „Ниви“

Рік XXVI. Січень Ч. 1

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа —

Передплата виносить 18 зл. річно півріччо 9 зл., чвертьріччо 4·50 зл — для Америки 3 доляри річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА ЛЬВІВ

Наші завдання у новім році

Під сю пору йде в цілому християнсько-католицькому світі великанський рух, що має за завдання обновити ціле приватне і публичне життя сучасного людства у дусі Христової науки, а якому на ім'я Католицька Акція. В нас тієї акції із ріжних причин ще формально не введено в життя, але і в нас життя сього настирливо домагається: бо і в нас, може й більше, як деінде, струї, ворожі Христовій науці і всьому тому, що на тій науці побудоване, втискаються ріжними шляхами у родинне й суспільне життя, вносячи туди руїну релігійних і моральних засад, на яких воно побудоване, та стараючися защепити сюди безрелігійний і неморальний світогляд, у теорії і практиці.

Тому і в нас — попри Церкву — на сторожі християнської віри і моралі повинен станути чинник, який явно і сміливо поніс би кличі Христової науки між нарід та надав би цілому нашому приватному і публичному життю у всіх його ділянках християнське знамя.

Такий, віддавна бажаний, чинник покликав до життя Високопреосв. Митрополит Андрей у дні „всенародньої скорби", осінню минулого року, і після двох місяців підготовчої праці на овиді нашого національного життя зявився він — Український Католицький Союз — як вістун красшого завтра в життю нашого народу у сі, невимовно важкі часи. Дня 1. січня 1931 відбулися його перші загальні збори при великій кількости (біля 300) членів-основників з усіх суспільних верств, вибрано Головну Раду Союза і надано йому із ріжних причин форму політичної партії.

№ 20495061

Головна мета Союза зєднати під Христовими прапорами усіх Українців-католиків без огляду на їх політичні переконання та станову приналежність, щоби: „боронити католицьку віру і мораль, дбати за приноровлювання принципів християнської етики у всіх ділянках національного життя і підтримувати культурний та господарський розвиток українського народу в християнському розумінню здобуванням для нього повноти національних і горожанських прав". Дальше поклав собі Союз за завдання кріпко держатися і боронити католицької віри і моралі також у політичному життю, зберігати послух для Церкви в справах віри і моралі, боронити прав християнської родини як підстави народу та домагатися християнського виховання молоді у своїй школі, домагатися і обстоювати соціяльну справедливість, розбудову соціяльної охорони селянства, робітництва, загалом усіх працюючих, а передусім суспільно покривджених. Всестороннє добро українського народу в християнськім розумінню сього слова, се ціль, до якої в політичному життю — Союз — прямує.

Як бачимо, оборона католицької віри і моралі та приноровлювання принципів християнської етики у всіх ділянках національного життя з одного, а добро українського народу в християнськім розумінню цього слова з другого боку — се мета, до якої змагає Союз.

Проти понурих кличів, що їх під цю пору голосять усякі-„ізми", несучи для всіх, хто не з ними, тільки ненависть і заглад, із програми УКСоюза віє тим погідним, життєрадісним настроєм, який можливий тільки у тих, що свої ціли і свою працю будують на засадах, які пливуть із Христової науки.

З такої погідної атмосфери, пройнятої Христовим духом, мусять вийти правдиві лицарі, що на своїх боєвих прапорах випишуть гасло: За Христа і за нарід!

Завданням Союза довести в нас до пошанування і оборони релігії та християнських засад серед нашої занадто ліберальної суспільности, так інтелігенції, як і простолюддя, довести до того, щоби наша суспільність була християнсько-католицькою не тільки в церкві, але й поза церковними мурами. УКСоюз із своїми організаціями на місцях се міцна гать перед тими течіями, які несуть з собою упадок християнсько-моральних засад і національної думки і тимсамим ведуть до занепаду цілу суспільність. Тому його ціллю захистити давні, вірні Христовим ідеалам, позиції, втрачені відзискати, нові здобути, а всіх, цілу нашу суспільність і ціле наше публичне життя обновити в Христі — як сказав св. Отець Пій X — „omnia instaurare in Christo".

Якеж відношення наше, духовенства, до Українського Католицького Союза?

Ми священики повинні між його організаторами та пропагаторами його ідей станути в перших рядах. Ми ж досі серед української суспільности одинокі — силою свого звання — стояли на сторожі католицької віри і моралі та загалом усіх тих ідей, які на своїх прапорах виписав УКСоюз. Ся наша праця була колись лекша і успішніша, нині ми вже нераз не в силі відповісти як слід усім завданням, які на нас вкладають складні суспільні і політичні відносини. Нам на поміч приходить Укр. Катол. Союз, котрий стає до праці за ті самі ідеали, що й ми. Се наш найблизший союзник, що своєю працею поможе нам нести важкий тягар душпастирської праці, що нас виручить там, де ми — священики — нераз не будемо могли піти.

Він бере на себе частину тої нашої душпастирської праці, яка серед теперішніх обставин вимагає більше модерного і більш — так сказатиб — боєвого трактування.

І тому ми обовязані дати йому головно тепер, коли він робить перші кроки у своїй праці, всесторонню поміч і піддержку! Ми з уряду до сього зобовязані! Ми, як відпоручники Головної Ради Союза, маємо негайно подбати про організацію Союза на місцях, зложити організаційний комітет і разом з ним довести до якнайскоршого скликання Місцевого Збору, вибору Місцевої Ради та загалом подбати про наладнання успішної праці Союза у наших парохіях.

Нашим кличем на сей рік хай буде: Всі під прапор Укр. Кат. Союза! Не сміє бути між нами ніодного такого, хто стояв би осторонь від сього великого діла! У спільній праці, в дружнім єднанню із ним, та в карности зорганізованої акції довершимо великого діла, якого домагається від нас св. Отець, наші Владики і сучасна хвиля.

В тісній співпраці із Укр. Катол. Союзом обновимо нарід до нових творчих зусиль у дусі Христової науки за здобуття наших найвисших ідеалів, тут на землі й у вічности. Христос наша сила!

Редакція

.....

Минулий рік у життю нашої Церкви

Стоючи на порозі нового року, який зачинає знов новий етап у життю нашої Церкви, мусимо — як і попередніми літами — кинути оком на минулий рік, щоби зробити бодай короткий підсумок нашої праці та відповісти собі на питання, яке в таких випадках само насувається, а саме: чи

йде наше релігійно-церковне життя вперід, чи може воно занепадає?

Огляд наш повинен по можности охо плювати цілу нашу Церкву.

Минулий рік стояв, головно в галицькій церковній провінції, під знаком ювилею 30-літного владицтва на митрополичому престолі Високопреосв. Митрополита Андрея. Ювилей найвисшого Достойника гр. католицької Церкви, а заразом найвизначнішого Громадянина української суспільности — був для цілого народу великим підйомом серед злиднів нашої дійсности. Він розворушив широкі народні маси, які концертами і святочними обходами віддавали поклін свойому Батькови, а одночасно засвідчували глибоку відданість своїй Церкві і тим ідеалам, які голосить Ювилят. Сі ювилейні торжества в минулому році виявили великий зріст церковно-національної свідомости народу, організованість і карність, а передусім тісну єдність і співробітництво духовенства з народом на усіх ділянках національного життя. Особа Митрополита є під сю пору тим чинником, що обєднує біля себе всіх, хто стоїть на християнськім і здорово-раціональнім грунті, у праці над релігійно-моральним і культурним двигненням народу. Трівкою памяткою ювилею остане Український Шпиталь у Львові, здвигнений лептами усього народу.

Сконфісковано

Братнє польське духовенство не взяло нас ні разу в оборону, противно, були серед нього одиниці, що без найменших підстав, ідучи за криком вуличної преси, навіть з проповідниць кидали калюмнії на нас.

А ми разом з цілим народом терпіли і мовчали, бо говорити не можна було.

І се у нашім огляді минулого року найболючіша сторінка.

Це два головні мотиви, що домінували в цілій нашій минулорічній душпастирській праці, і хоч другий з них був вельми болючий, ми не опустили рук і не зневірилися, а працювали дальше над релігійно-моральним піднесенням народу, над твореннем нових духових, культурних і національних цінностей.

Наша душпастирська праця в минулому році наглядно поширилася і поглибилася. Нові місії, уладжувані для духової обнови вірних під проводом світського і монашого духовенства, основування нових брацтв, поширювання по парохіях доброї книжки, зріст католицької преси, нові храми божі (м. ін. і у Львові, на його окраїнах), близький до реалізації плян нової місійної станиці в Осмолоді к. Підлютого, постійний і щораз красший розвій Богословської Академії, успішна душпастирська праця серед наших галицьких поселенців на Волині, що її ведуть ОО. Редемптористи, а вкінці основання Укр. Католицького Союза, який має започаткувати серед нашого народу діло обнови цілого приватного і прилюдного життя, спираючи його на Христових засадах — се найкрасший показчик нашої праці і нашого поступу у релігійно-церковній ділянці.

Минулий рік приніс нам і частинну реалізацію наших змагань за наше матеріяльне забезпечення. Кинено клич самооподаткування себе для несення негайної і видатнішої помочі родині помершого священика, куплено священичу санаторію у Гребенові, духовенство поодиноких повітів (пр. Броди) кооперативним шляхом береться поліпшувати своє незавидне матеріяльне положення.

Також і інші наші епархії, що находяться поза межами галицької провінції, виказують в минулім році богато творчої праці. Серед наших братів на Закарпаттю тамошня Церква, отрясшися від ударів, що їх нанесла була православна демагогія, укріпилась на своїх позиціях і веде з великим розмахом місійну працю для поглиблення релігійного освідомлення серед своїх вірних. Велику заслугу в сім згляді мають тамошні монаші чини, ОО. Василіяни і Редемптористи. Серед нашої заокеанської еміграції, внаслідок тамошніх специфічних відносин, тамошня наша Церква переходить ще й досі болючі потрясення, але задушлива атмосфера в минулому році дуже прочистилася, і Церква наглядно консолідується. Бразилія і Аргентина гостили в себе свойого рідного Владику (вже вдруге) і є надія, що в найблизшій майбутности дістануть ті, найбільше від рідного пня віддалені оселі, свойого власного Архипастиря, який

поставить організацію тамошнього церковного життя на належній висоті.

Щож до нас, то ми як трибуна свобідної думки духовенства українсько-католицької Церкви, старалися вдержати „Ниву“ на такому рівні, на якому повинна вона як орган духовенства стояти. Попри статті чисто теоретичні, призначені на те, щоби поширити чи поглибити наше знання і світогляд, реєстрували ми усі відомости, що відносяться до нашої Церкви, тут у Галичині і поза її межами, головнож дуже радо нотували ми усі змагання духовенства до розбудження нової релігійної активности серед наших вірних та до власного матеріяльного забезпечення.

Статтей засадничого чи ідеольогічного характеру ми в минулому році із ріжних причин не поміщували. Живемо в таких часах і серед таких обставин, що не все те, що відчувається і хочеться його написати, можна, з огляду на передразнене наставлення умів, писати. Бо нераз навіть і те, що ми написали були в найкрасшім намірі, було приписано нашій злій волі.

Та всетаки ми ніколи не зійшли із нашого шляху, ми ніколи не зломили нашої засадничої лінії, а голосили і старалися закріпити між духовенством свідомість, що ми католики східного обряду, які, у тісній злуці зі св. Ап. Престолом, плекаючи свою власну окрему творчість, церковну культуру і традицію, повинні готовитись до сповнення того великого післанництва, що його Боже Провидіння вложило на нашу Церкву.

Отсе був би короткий огляд подій і успіхів нашої праці у минулому році.

Однак 1930-ий рік мимо деяких своїх світлих моментів, мимо сміливих починів і надійних плянів — не довершив ще того, що для нас під сю пору найважніше: не усунув нашого розбиття, яке і в минулому році важкою зморою лягло на ціле наше церковне життя та спинювало розмах нашої праці. 1931-ий рік має за завдання усунути усі ріжниці, які нас взаїмно ділять, та довести до так дуже потрібної нам консолідації у всіх справах нашого церковного життя. Маймо надію, що під прапором Укр. Катол. Союза се станеться.

X.

.....

Др. В. Віліньский

Володимир Соловйов

(З приводу 30-ліття його смерти)

На хуторі проф. Трубецького помер 12. серпня 1900. р. Володимир Соловйов. Його смерть була дуже тяжким ударом для російської фільософії і для російського фільокатолицького руху. Тридцятьліття його смерти було згадане у російській пресі тільки в коротенькій статейці гр. Салтикова, европейсько-католицька преса за малими виїмками не подала про се ніякої згадки.

В чім лежить значіння діла Володимира Соловйова? Т. Г. Масарик ось як дефініює його значіння:[1]) „Його властиве значіння лежить у тім, що він був перший у Росії, який передумав всесторонно Канта і критицизм і намагався перемогти його своєю власною критикою". Після осуду проф. Лопатина, що його підносить Масарик[2]): „Він перший у нас зачав заниматися проблємами і справами фільософії самої, а не тільки думками західних фільософів про ті проблєми. Через се став він першим російським фільософом".

І хоч Соловйов не був в суті річи першим оригінальним російським фільософом, від його виступу датується безсумніву великий розвій російської фільософії. Однак сам Масарик констатує, що спроба Соловйова, зєднити органічно критицизм із містицизмом, не вдалася. Також ученики Соловйова, які старалися поглибити його фільософічну науку, занедбали а то й опоганили те, що було для нього найважніше, а саме: голошення потреби зєднинення Церков. По смерти Соловйова його фільософію скориговано, справлено і змінено до тої міри, що вона зовсім стратила свої первісні лінії. Праці Трубецького, Бердяєва і Франка се не фільософія Соловйова у властивому значінню сього слова, хоч сі учені од'дичили від Соловйова деякі характеристичні черти. Те все є нова будівля, яка побудована вправді на старім фундаменті, але так, що все, збудоване Соловйовом, було збурене. В чім жеж лежить його значіння?

У чистій фільософії хиба найменше. А все таки діло Соловйова має далекосягле значіння у двох напрямах: для життя і для релігії. Соловйов — се ідеальний тип релігійного мислителя, який віру доповнював розумом і вмів одно і друге вдержати у справжній рівновазі. Він не був ні гно-

[1]) „Росія і Европа", 1, 2 Вид. 1921. Ст. 328 слл.

[2]) ibid. ст. 384.

стиком, ані схолястиком. І так міг він знестися понад емпіричність (досвід) і говорити про ідеальні Церкви, не потребуючи поринати у вир дійсности. Підготовкою до сього були для нього історичні досліди, в яких він занимався виключно тільки емпіричними фактами. Помимо сього його фільософія не виказує ані сліду якогось історизму, а його формула: „У повній згоді із східними Отцями і Святими признаю примат римської Церкви" — була чисто історичною, що не легковажила, ані не обнижувала вартости ні одної, хочби і найменшої обставини, котра мала якийсь вплив на хід минулих часів. Єдність віри і розуму була характеристичною для Соловйова. Та єдність була тільки раз перервана — у хвилі його навернення. Із цілости науки Соловйова виходило, що російська Церква становить implicite частину вселенської Церкви і що вистане бути тільки свідомим тої обставини, не потребуючи тої свідомости (переконання) виявляти на зверх через акт навернення. Однак помимо сього Соловйов перейшов до католицької Церкви і в такий спосіб віра перемогла льогіку. У тій перемозі не було ніякої непослідовности, яка в першій хвилині безперечно кидається в очі, а тільки виправдання містицизму Соловйова, який підносив його єдність із реальним життям. Іншими словами, акт приступлення Соловйова до католицької Церкви символізував передуманість, правдивість і глибину його містичного світогляду, який взяв глибший і радикальніший оборот, чим містицизм усіх попередніх російських містиків і святих. Головне значіння Соловйова лежить у тому, що він повів російську містику до правдивих джерел справжнього містичного переживання.

Його релігійне значіння у тім, що він зумів російському релігійному почуттю привернути назад його давній зміст: поняття соборности загальности і вселенскости. Він був під сим оглядом не перший і не останній, але його діяльність була найбільш проникliва, тому що він спирався на єдність знання і буття і геніяльно сформулював ті цілі, які досі були ослонені густим серпанком неясностей і непевностей. На заході майже невідомо, що в російській Церкві все був фільокатолицький напрям, який змагав до того, щоби поняття екуменічности очистити від впливів льокальної побожности, ексцентричного месіянізму і вузкосердної біготерії. Він змінявся з бігом часу, прибирав ріжні форми, але все істнував, раз у формі грекофільського напряму, другий раз у виді „південноруської освіти", а вкінці у формі конвертитського руху. Коли ми схочемо докладніше освітити історичний розвій, то мусимо навести імена, як Николая Немчина, Максима Грека, Нікона, св. Димитрія Ростовського і Стефана Яворського, почасти Гр. Сковороду, Чаадаєва, Свєчіна, Гагаріна, Соловйова, проф.

Свєтлова і модерне фільокатолицтво. Поміж усіми тими членами немає ніякого ідейного звязку у властивому значінню сього слова, і тому ніяк не можна виводити поглядів Соловйова з листів Чаадаєва. А однак всі вони є звенами одного великого ланцюга, хоча деколи й неподібні до себе: Максим Грек полємізував з Нємчином, Нікон був грекофілом, св. Димитрій і Яворський перейняли богато з науки католицьких теольогів, Гагарін був конвертитом і т. п.

Єдність між ними лежить тільки у тому, що всі вони боролися проти викривленого розуміння вселенської (екуменічної) Церкви. Деякі з них не вспіли навіть дійти до вимаганих льогікою заключень, але боролися. Соловйов був світилом між ними. В його творах дійшла ідея вселенської Церкви Христової до найбільшого розвою і в такий спосіб став він більшим католиком, чим колишній уніят Яворський або конвертит Гагарін. Якраз ся ідея вселенскости у Соловйова містила в собі цілу фільософію і оголошення ним монархії св. Петра було богато важніше, чим перемога над Кантівським критицизмом. Значіння Соловйова лежить передусім в історіософії, головнож в її метаемпіричній части, в його „пансофії", і тут нічого не зміняє обставина, що його емпірична історіософія була нераз наївною і утопійною.

Фільокатолицький рух у Росії щораз то зміняв своє обличча, тому що мусів боротися з многими противниками: з „двоєвірям", з московським месіянізмом, з погубними грецькими впливами, з цезаропапізмом і протестантськими напрямами. Тому на пр. „фільогрецький напрям" був деякий час носієм екуменічної думки, пізніше став він антикатолицьким і модеративним, тому що не міг розвинутися і зєднитися з „латинським напрямом". Історія російської Церкви є богато більше скомплікованою, чим се собі на Заході уявляють. Свідомість вселенськости Церкви була із ріжних боків боронена, і часто бувало, що ті самі люди, які вчера змагалися за правильне пізнання, завтра не розуміли інших сторін і інших формул одної і тої самої проблєми. Завсіди попирано тільки якийсь аспект, а Соловйов був якраз синтетичним фільокатоликом, і передумав та розяснив усі аспекти. Він виповів найповніше ті думки, які досі тільки слабо і неповно були віддавані. Від часу Соловйова міг російський фільокатолицизм направду наблизитися до вселенської Церкви, щоби з часом стати чистим католицизмом. Фільософія Соловйова се каталізатор, який спрямовував процес поглиблення релігійної свідомости серед російського народу на правильні шляхи. І хоча сей процес від р. 1900 йшов деколи і в напрямі інволюційнім— сучасних йому праць Франка і Бердяєва не можна інакше

розуміти, як тільки зіпсування ідей Соловйова і як часовий поворот до ексцентричних цілей — то все таки полишив за собою взір, до якого кождої хвилі можна повертати. Сьогодня фільософію Соловйова стрінула така судьба, як колись систему Аквіната: її головні черти забуті і занедбані. Але напрямна остає, а з нею остає і можливість повороту. І в саме в тому ясніє життєвий чин Володимира Соловйова: він є той мірянин, що у рямцях російського православія став „Отцем Церкви". Його твори мусять мати для кождого віруючого Росіянина не менше значіння, як твори поважних російських теольогів, тому що вони містять у собі найглибше толкування вселенської ідеї і думки про всесвітне післанництво Церкви. Якщо російська фільософія відвернеться від релігії, тоді вона відвернеться також і від Соловйова. Але російська Церква, якщо вона хоче справді бути Церквою, мусить неминуче держатися тих напрямних, які остаточно були усталені перед трагічним 12. серпня 1900.

.....

о. Др. Г. Костельник

„Свої не приймили його"

(Продовження)

2. Поганські жерела. Тацит у своїх „Annales" (XV, 44), що їх написав десь у 115-117 р., говорить про християн з ненавистю, в звязку з пожаром Риму за цісаря Нерона. Про Христа каже: „Христос (Christus), від котрого походить їх назва, був за часів цісаря Тиберія на смерть засуджений прокуратором Понтієм Пилатом".

Светоній (65-136) у своїй книжці „Про 12 цісарів" каже про Клявдія, який був цісарем у рр. 41-54 (отже перед Нероном): „Judaeos impulsore Chresto assidue tumultantes Roma expulit". Се вповні згідне з Діян. Ап. 18, 2, де згадується „приказ Клявдія, щоби всі жиди виселилися з Риму".

Пліній молодший, римський проконзуль у Бітинії (Мала Азія), в своїм листі з 111 р. до цісаря Траяна реферує про християн, що їх є дуже богато; що між ними є й такі, котрі є християнами звиш 20 років; що про їх віру вміє тільки те сказати, що вони разом сходяться, й спільно в пісні Христа як Бога величають: „carmen Christo quasi deo dicere secum invicem".

Ми з розмислом дещо більше сказали про ті жидівські й поганські жерела тому, що в нашій літературі досі ще не було такого реферату.

3. Християнські жерела. А) Ап. Павло. Про Ап. Павла находяться в книжці Клявзнера не цілі три сторінки (79-81). Видно, що Клявзнер не вмів, чи, як жид, не міг

глибше оцінити к л я с и ч н о г о значіння Ап. Павла, як свідка Христової історичности і його науки.

Для час найважнійші отсі вискази Клявзнера: „Найранші з усіх християнських жерел се листи Павла, поміщені в Новім Завіті. Вправді всі по ньому названі листи годі дійсно йому приписати. Нинішні вчені переважно думають, що другий лист до Солунян, перший лист до Тимотея й лист до Тита не походять від Павла... Лист Павла до Римлян і до Коринтян і деякі інші є дуже раної дати й значно близші до часу Ісуса, ніж якенебудь інше християнське або нехристіянське літературне свідоцтво. Павло став християнином около 32-34 рр. (завважуємо, що Клявзнер числить роки після справленої христ. ери, посуваючи її о 4 роки вперед; отже тут буде: около 36-38 рр.). Отже Павло є віродостойний свідок для Ісусового істнования та для могучого впливу, який його особа спричинила на його учениках. Одначе ми хочемо враз доповісти, що його свідоцтво про факт істнования Ісуса і впливи його особи не вистарчає. Історично удостовірених сповіщень про життя Ісуса та його діяльність взагалі не находимо в Павла... А та скупість у життєвих датах є тим більше знаменною, що в листах Павла находиться дуже богато висказів Ісуса в формі „приказів Ісуса". Клявзнер толкує се тим, що Павло сам вірив і в інших хотів вщепити ту віру, немовби його наука була більше знеслою, як наука Якова тай Петра, і що він уповажнений тору й жидівські приписи знести, а християнство вповні удуховити, — „тому він був змушений земське життя й ділання Ісуса можливо якнайменше згадувати"—каже Клявзнер.

„Така характеристика науки Павла має такий наслідок, що сей найранший історичний свідок для нашого знання Ісусового життя уявляє собою якраз найскупійше жерело".

Клявзнер, як раціоналіст, шукає в листах Павла звичайних даних з Христового життя й ділання — таких даних, які раціоналіст міг би признати за дійсно історичні. А що таких даних в листах Павла обмаль, тому вважає він ті листи за „найскупійше жерело". Алеж справа має й інший свій бік — і то власне рішаючий. Безпідставною й злобною є видумка, що Павло тому так мало подій наводить з Христового життя, бо хоче свою науку представити як висшу від науки Якова й Петра. Атже на Соборі в Єрусалимі 51. р. апостоли одобрили науку Павла. І ніде Павло не ставить себе (або свою науку) висше апостолів, тільки боронить своєї рівнорядности з ними.

Ап. Павло писав свої листи до вже християнських громад або осіб, які в ж е ч у л и про Христове життя й діяльність, тому він у листах відчуває тільки ту потребу,

щоби розвинути Христову науку перед Христовими вірними, й утвердити їх у вірі. Такий самий характер також „соборних листів" Петра, Йоана і т. д.

Іншими словами: листи Павла, як і „соборні листи", супонують зміст „євангелія" як уже відомий, як свою основу. З листів Павла пробивається абсолютна певність, що Ісус Христос недавно жив як чоловік, що ще жили апостоли, котрі його бачили, з ним жили (доказувати історичне істнування Ісуса Христа для Павла було би таким неприродним, як н. пр. колиб ми доказували, що кард Сильвестер Сембратович дійсно жив); що він є Месією, Сином Божим, правдивим Богом, основником Нового Завіту.

І коли найновійші дослідники, хоч вони й жиди, як Клявзнер, таки мусять признати, що листи Павла (бодай їх більшість) є автентичними, то з того — з залізною льогікою — слідує, що також зміст євангелія (книжок) є автентичний, власне оскільки представляє Ісуса Христа як „надчоловіка", як учителя нової віри, неймовірного чудотворця, Спасителя, Сина Божого, розпятого, воскресшого.

Без тої основи ціла поява Ап. Павла наче висіла би в воздусі. Ось се той другий бік справи, що ми його вгорі згадали. Павло є найбільше клясичним свідком історичної правдивости змісту євангелій (книжок). Євангелисти не перемалювали Ісуса на чудотворця, Месію, Бога... і не привиджувались їм Христові чуда, але списали тільки те, чого були свідками. А рішаючим свідком для того є власне Ап. Павло. Він дійсно „вибрана посудина" (Дія. 9, 15), наче спеціяльно „укартована" особа божим провидінням, щоби дати рішаюче свідоцтво Христови як Спасителеви й Богови.

а) Апостоли були простими людьми, їх — бодай яктак — можна би посуджувати, що вони не були досить критичними, й привиджувалися їм Христові чуда і т. інш. Алеж Павло був високо просвіченою людиною, а до того релігійно-етичний геній. б) Над апостолами міг Ісус панувати своєю незвичайною сугестивною силою. Алеж Павло не бачив Ісуса, як чоловіка. в) Апостоли могли надіятися від Христа великих почестий і благ, отже могли вивисшувати Христа, щоби и себе тим вивисшити. Алеж Павло спершу був найзавзятійшим ворогом Ісуса і його науки. А навернувся до Христа не в наслідок зносин з апостолами, але в наслідок того, що йому сам Христос явився з неба — отже в наслідок нового Христового чуда.

Ось се ті моменти, які можна би ще куди більше розвинути, а яких Клявзнер навіть не доторкнувся.

Так само не доторкнувся Клявзнер значіння „Діянній Апостольських" для автентичности євангельського змісту. Авжеж понад усякий сумнів певне, що „Діянія" походять з тих самих часів, що й листи Ап. Павла. Не йде тут про рік-два скорше, чи пізнійше, бо се не має значіння для квестії: чи євангельський образ Христа історично вірний, чи ні? Певне те, що „Діянія" походять з того самого історичного середовища, з котрого й листи Павла. А „Діянія" так само, як і листи Павла, супонують історичну правдивдивість євангельського змісту. Ба, що більше! „Діянія" навіть виразно супонують, що одно євангеліє, як книжка, а саме те від Луки („перше оповідання") є щодо часу навіть старше від них.

Отже в імени сякого чи такого „-ізму" обчищувати життя й діяльність Ісуса Христа від (правдивих) чудес, не признавати історичности його науки про себе: що він є Месією, Сином Божим, Богом .., се тільки безкритичне насильство над історією. Дослідник доброї волі й незасліплений ніяким „-ізмом" щонайменше мусить Ісусови признати те, що Йосиф Флявій: „творець уповні неймовірних діл", „мудрий чоловік, якщо його можна називати чоловіком", „Месія".

Б) Найстарші Отці Церкви й неканонічні євангелія. З Отців Церкви Клявзнер наводить найстарших двох: Юстина Мученика й Папію (в 1. половині II ст.). Нічого важнійшого для нас тут не находимо.

Про апокрифічні євангелія каже, що „всі вони є пізнійшої дати, як канонічні, й містять у собі численні лєгенди". В тому розділі находимо ось які вискази Клявзнера про історичність Ісуса Христа і незвичайність його особи. „Се стоїть незахитано, а сумніви, котрі свойого часу Bruno Bauer і недавно A. Kalthoff та A. Drews в тому напрямі висказали, вповні безпідставні... А ті, котрі не тільки відкидають Ісуса в його нинішній поставі або навіть у тій, котра виходить з євангелій, але навіть його істнування тай велику важність (позитивну або негативну) його особи заперечують, просто заперечують історичну дійсність" (89).

Дальше наводить автор слова J. J. Rousseau: „Се таке неможливе характеристичні риси євангелія підробити, що чоловік, котрий їх винайшов би, був би більший, ніж сам його герой" (Emile. Profession de foi). І кінчає наш автор: „Сі слова се достаточна відповідь на півнаукові аргументи, котрі Bruno Bauer, Kalthoff і Drews підносять" (90).

В) Канонічні євангелія. В сьому розділі Клявзнер наводить і (вкоротці) оцінює погляди інших авторів, котрі писали на сю тему. Ось важнійші його замітки:

„Головним жерелом для життя Ісуса і його науки є канонічні євангелія. Алеж зараз насувається слідуюча трудність: євангелія написані не в історичній ціли, тільки для голошення, поширення й утвердження нової віри“ (91).

„Синоптичні євангелія“ (себто євангелія Матея, Марка і Луки) се вираз, який перший раз приходить у книжці Griesbach-a „Synopsis“ з 1797 р. (стр. 94).

„На поглядах і дослідах Gieseler-a будує дальше David Friedrich Strauss, великий учений, котрого „Життя Ісуса“ (1835—1836) відкриває нову епоху для дослідів“ (108).

„Книжка Ernest-a Renan-a „La vie de Jésus“ (1863) мала незвичайний, мабуть неналежний їй успіх. За життя автора в рр. 1863—1892 появились не менше як 33 видання сього твору“ (113). Зрештою книжка Renan-a є без великої научної вартости. Вона є більше історичним романом, ніж научним твором... Але книжка є гарною: Ісус зображений як ліберальний поет-фільософ, котрий був дуже подібний до просвіченого пересічного европейця шістьдесятих років“ (114). Наша заввага: „Mundus vult decipi“ (світ любить бути обманеним).

„Albert Kalthoff („Das Christusproblem, 1902; „Die Entstehung des Christentums“, 1903) дійшов до повного заперечення Ісусового істнування. На його думку християнство зродилося не в Єрусалимі, але в Римі“ (130). „Так повторює Kalthoff спробу Bruno Bauer-a“ (131), який у своїй книжці „Christus und die Cäsaren, der Ursprung des Christentums aus dem römischen Griechertum“ (1877) заступав погляд, що Ісус ніколи не жив“ (112).

„Також американський учений W. B. Smith у своїй книжці „The Pre-christian Jesus“ (1906) перечить істнування Ісуса“ (131).

Жидівський автор Graetz (Geschichte der Juden, 1905), якого Клявзнер дуже хвалить, не признає научної вартости ні книжці Renan-a, ні книжці Strauss-a, й називає їх просто „новими євангеліями“ (143). Graetz заступає погляд, що християнство народилося з єсейства (секта єсеїв). Основники християнства не створили ніякого такого погляду про Бога, ані моральної науки, котрі ріжнилися би від жидівства або його перевисшували (145).

Подібно представляє Ісуса жидівська книжка, видана анонімно: „As Others saw him“, London 1896. „У всіх своїх діланнях і поглядах Ісус був жидом“. Одначе він ріжнився він пророків. По перше: не виступав як Богом посланний вістун, але присвоював собі право свої власні погляди го-

лосити; подруге: в цілій своїй науці уважав він жидів не за жидів, тільки за людий. Тому жиди й не приймили його (147-149).

Рабін H. G. Enelow (A Jewish Wiew of Jesus, New Jork. 1920) пішов ще крок дальше, зближуючись до християнства. Він також твердить, що Ісус нічого такого не вчив, що не находилося би в жидівстві, одначе Ісус зодягнув старі слова в більше притягаючу форму, як мудрці ізраїля. Тому повинні жиди признати Ісуса за великого й незвичайного рабіна, котрий здобув більший вплив на людство, ніж якийнебудь інший жидівський велит духа, хоч жиди ані за Бога, ані за Месію не можуть його признати (149). Ще більше зближується до християнства жид C. G. Montefiore (The Synoptic Gospels, London 1909), котрий твердить, що євангелія перевисшують талмуд, всежтаки вони, як цілість, є жидівською книжкою, яку жиди повинні приймити (149).

Проти сього „унітаріянізму“ писали жидівські автори: J. Eschelbach, Achad Haam, G. Friedlaender.

Стрічаємо в сьому розділі характеристичні талмудські небилиці: Бог з ангелами веде диспуту, а її вирішує рабін bar Nachmani; Бог ізраїля в день займається св. Письмом, а нічю мішною (себто талмудом), загортаючись „таллесом“ і „тефілліном“ (157). Наводить сі небилиці вихрест жид. Alfred Ederscheim (The Life and Times of Jesus the Messiah, London 1883), щоби показати непомірну висшість євангелій над талмудом. Клявзнер признає сьому авторови, що він знаменито опанував жидівську літературу, знає соціяльні, родинні і т. д. відносини з Христових часів, одначе закидує йому, що він дає віру всьому, що в євангеліях написано: „чого в Марка нема, се він найбільше наївно доповняє через Матея, сього через Луку, а всіх трьох через Іоана і навиворіт. Так повстає дуже дивна „гармонія євангелій“: копиця оповідання і лєгенд!“ (155-156). Наше доповідження: Метода, яку тут Клявзнер ганить, се метода всіх віруючих християнських ученых. А вона одиноко правильна, льогічно узасаднена. Євангелія се книжки, які полишила нам давна історія. І тому доти не вільно нам нічого заперечувати в них чи відкидати, доки або з інших історичних жерел або на підставі людської психольогії подрібно й всесторонно не викажемо, що се чи те місце в них розминається з правдою. Алеж Клявзнер ні для одного місця з євангелій не подав ніякого такого доказу.

(Продовження буде)

.....

На манівцях

(З приводу одної статті у справі взаємин незєдиненого православного Сходу з католицькою Церквою*)

Від недавна почав у Варшаві виходити новий журнал — тримісячник „Sprawy obce", в якому між ін. уділяється увагу й церковним справам, головно російським. В зошиті II-гім сього журнала знаходимо статтю Дмитра Проскури: „Upadek Cerkwi Prawosławnej w Rosji", в зош. III — „Watykan a Rosja"; в дальших зошитах тойже автор заповідає статтю про релігійні переслідування в Росії і т. д.; про церковні справи згадується також у новім журналі в перегляді часописів, у бібліографії і т. д. — З зовнішнього боку новий журнал має гарний вигляд; що до змісту, більшість статтей написано річево й поважно, хоч деякі з них не вільні подекуди від польської націоналістичної тенденції (особливо помітної в огляді часописів). Та поруч з річевими й поважними працями бачимо в „Sprawach Obcych" кілька статтей, писаних дуже легковажно й поверховно, так, що просто дивуєшся, як редакція могла їх вмістити в поважнім журналі. До таких легковажних статтей належать передовсім статті на церковні теми Дмитра Проскури, особливо стаття „Watykan a Rosja". Ця стаття зачіпає й намагається висвітлити одну з найважніших нині церковних проблєм — взаємовідносин східної Европи з католицькою Церквою. Але, на превеликий жаль, автор цієї статті підходить до висвітлення вельми складної й незвичайно важливої проблєми без належного підготування, без знання церковної історії, без розуміння самої проблєми, без духа християнської любови, з якоюсь дивною погордою й ненавистю до „Сходу". Та з огляду на важність порушених у цій статті питань і на те, що вона появилася в журналі, який безперечно користуватиметься певним впливом в Польщі і за кордоном, вважаємо необхідним дещо більше зупинитися над цією статтею.

Передусім неприємно вражає у статті Д. Проскури дивне протиставлення католицької Церкви і Сходу та ще дивніша ідентифікація католицтва зі західною культурою.

*) Автор статті „На манівцях" п. М. Клосовський — наддніпрянець, нащадок православного священичого (давніше — старшинсько-козацького) роду, з якого вийшло між ін. кілька православних епископів (Аггій, еп. Білгородський, Теофіль, архіеп. Катеринославський та ін.), давній прихильник зєднинення незєдиненої православної Церкви з католицькою.

Dymitr Proskura. **Watykan a Rosja.** „Sprawy obce", pismo kwartalne (Warszawa.) 1930, zeszyt 3. Стор. 533—558.

На Сході, особливож у Росії, Проскура бачить лише некультурність, неморальність, розпусту й т. ін. Церковне зєднинення уявляє собі Проскура не як зєднинення Заходу і Сходу з захованням (і навіть глибшим та всебічним розвитком) своїх основних характеристичних обрядових і культурних особливостей, а як позискання Сходу для Заходу й західної культури. Очевидно п. Проскура не читав стільки разів висловлювану перестороrу Св. Отця: „Не даваймо... приводу до припущення, що можна християн Сходу позбавити їх літургії, привілеїв і прав"; не читав він певно й висловів папи про його гарячу любов до Сходу з його ріжноманітністю обрядів, Сходу незєдиненого, любов, яку Св. Отець хотівби прищепити всім католикам Заходу... Ми особисто зовсім не належимо до беззастережних адораторів Сходу, а тимбільше Росії; але думаємо, що тільки людина, цілком обмежена або засліплена дикою, зоольогічною ненавистю, може ігнорувати величні духовні балацтва християнського Сходу.

Берестейську Унію Проскура з притиском характеризує як суто-польський твір, висловлюючи тут подивугідну однодушність зі старими російськими антиуніятськими письменниками, протестантами й липківцями, які за всяку ціну намагалися довести, що Берестейська Унія була плодом польсько-єзуїтської інтриги. Вже 50 літ тому назад визначний український історик Орест Левицький (пізніше член Укр. Академії Наук) писав:

> „Приписувати інтригам і підступам Єзуїтів довершення такого великого церковного перевороту, яким у дійсності була Унія, булоб дуже дріб'язковим", щож до ролі польського уряду, то він „може приспішив своєю піддержкою Унію, але в кожному разі сам її не створив.. Корінних причин цього сумного явища (тобто Унії!) треба шукати не в зовнішніх умовинах тогочасного становища Західно-Руської Церкви, не в інтригах Єзуїтів, не в замірах польського уряду, а внутрі її самої..." Без тих внутрішніх процесів, які переживала в XVI ст. Західно-Руська (тобто Українсько-Білоруська Церква), всякі зовнішні причини булиб безсильні зродити Унію, бо такого роду перевороти не доконуються ніколи через самий зовнішній натиск, а завжди становлять наслідок внутрішніх потрясень"...*).

Отсі погляди українського ученого від давна загально приняті всіми справжніми істориками-католицькими й православними, українськими, російськими й польськими. Далі у значній мірі завдяки працям заслуженого польського історика, римо-католицького епископа Ед. Ліковського, докладно зясовано, що становище польського уряду супроти Унії було дуже непостійним, хитким і часто подвійним і в

*) Див. передмову Ор. Левицького до VI-го тому 1-ої частини „Арх. Ю.-З. Россіи" (Київ, 1883)

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

кождім разі ніколи не було щиро прихильним; становищеж тогочасного громадянства польського було для Унії довший час навіть просто неприязне („całe ówczesne społeczeństwo polskie" виказувало для Унії, по словам еп. Ед. Ліковського, „przez długi czas otwartą niechęć i nie przyjazne usposobienie"). Головну вину за те, що Унія „od razu w kraju tak się nie przyjęła, jak przyjąć się była mogła i powinna", еп. Ліковський з цілою рішучістю складає на польський уряд, польське римо-католицьке духовенство й польське громадянство. Але для Дмитра Проскури здобутки й вислід церковно-історичної науки за останнє півстоліття не існують, і він безцеремонно розповідає про заслуги Польщі в переведенню Берестійської Унії та прищепленню при посередництві Унії західної культури на українських та білоруських землях. — Ми не будемо розглядати оповідання Проскури про „культурну місію" Польщі на Сході, а зупинимося натомісць на інших його „історичних" міркуваннях про причини занепаду й знесення Унії в російській державі в 1830-их роках.

З упадком польської держави, твердить Проскура, на б. східних землях Польщі, серед уніятського населення й особливо серед уніятського духовенства, почався занепад західної культури: польськість уступала місце російськости, західна психольогія східній, західна культура східному варварству. Сємашко, Зубко, Лужинський і всі ін. ліквідатори Унії перенялися російським духом, відпали від польськости й західної культури, а потім і через те також і від католицької Церкви. — Важко сказати, чи Д. Проскура просто не знає історії, чи ми маємо тут до діла зі свідомо фальшивим освітленням історії — Отже, всім, здавалося, мусить бути відомо, що упадок польської державности зовсім не захитав навіть ані культурного ні економічного панування Поляків на Правобер. Україні й Білорусі. Навпаки, розділи Польщі викликали у всіх бувших землях польської держави, особливо ж у тих, що відійшли до Росії, сильну національно-культурну реакцію й відродження польської культури; отже саме в добі, яка наступила по розділах Польщі, польська культура досягла свого найвисшого розквіту, і що особливо кидається у вічі, майже всі визначні представники тієї золотої доби польської культури вийшли з Правобережної України, Білоруси й Литви: досить згадати Міцкевича, Одинця, Мальчевського, Ржевуського, Залеського, Мих. Грабовського, Словацького й багатьох інших (здається, що корінна Польща дала в тім часі лише єдиного визначного письменника — Красінського, якого предки впрочім теж були з Білоруси).

Національна польська реакція й розквіт польської культури після розділів Польщі були остільки сильними,

могутніми й величніми, що захопили й пірвали за собою майже все, що було осяйного й що піднімалося над селянством — на Правобер. Україні та в Білорусі. В цій добі найвищого розвитку польської культури піддалися полонізації на Правобер. Україні й Білорусі і ті освіченіші верстви, родини й одиниці, які — доки існувала польська держава, рішуче опиралися спольщенню і обстоювали свою „руськість". Зокрема, щойно в цій добі, по розділах Польщі підпала спольщенню значна частина греко-католицького духовенства на Правобер. Україні й Білорусі, а передовсім впливовіші й провідні круги цього духовенства. За часів існування польської держави між греко-католицьким духовенством і польським суспільством була прірва (про це Д. Проскура міг би легко довідатися хочби з такої загально поширеної праці, як „Dzieje Kościoła unickiego" еп. Едв. Ліковського); але з упадком Річипосполитої ситуація цілковито змінюється, і приблизно вже в 1820-их роках широкі круги греко-католицького духовенства на Білорусі й Правобер. Україні, а передовсім Василіянський Чин переймаються польською культурою, а часами й польською національною ідеольогією в такій мірі, що неначеб то цілковито забувають про своє „руське" походження й афішують свою польськість. В незвичайно цікавих й займаючих, можна сказати, поетично написаних нарисах Валєріяна Харкевича ми знаходимо дуже багато яскравих ілюстрацій процесу польщення провідних кругів гр.-католицького духовенства на Білорусі й Правобер. Україні. Ось приміром такий о. М. Бобровський, уродженець Підляша, нащадок старої зубожілої „руської" шляхти, перший греко-католик серед професорів виленського університету, прославлений учений, типовий репрезентант тогочасної „еліти" зпоміж греко-католицького духовенства на Білорусі та на Правобер. Україні — в 1819 р. він іще називає себе Ruthenus, а пройшло лише чотири роки, і о. М. Бобровський (в 1823 р.) називає й афішує себе вже яко Polonus, а в 1824 р. виступає з суто польськими проповідями[1]). І о. Бобровський зовсім не був якимсь винятком. Навпаки, се — можна сказати — типова постать серед тодішної гр.-катол. духовної „еліти" на Білорусі й Правобережній Україні. Згадаймо ще хоч тих ОО. Василіян, що брали участь в польському листопадовому повстанню! Згадаймо о. Семененка, „Русина", що також брав активну участь у повстанню, а потім став римо-католицьким священиком, Воскресенцем і одним із головних польських національних ідеоліогів, і т. д. Самі ліквідатори Унії, Сємашко, Лужинсь-

[1]) *Walerjan Charkiewicz:* Bez steru i busoli. Sylwetka ks prof. Michała Bobrowskiego. „Alma Mater Vilnensis". Nr. 9 (1929).

кий та інші — всі були найтиповішими Поляками і по своїй культурі, й по своїм поглядам, по мові, способі життя, звичках, уподобаннях, характері й т. д. Та й походження деякі з тих ліквідаторів були або польського або мішаного — польсько-„руського". Їх польську національність признають і обєктивніші польські письменники, прим. визначний і поважний польський публіцист-ідеольог Л. Радзєйовський.

Отже причин „ліквідаторства" Сємашка, Лужинського й ін. треба шукати не в тім, що вони піддались східному руському, чи російському „варварству", а зовсім у чому іншому. І саміж поважніші польські автори, як Л. Радзєйовский, Харкевич та ін., вказують одну з головніших причин: в тогочаснім німецькім римо-католицькім світі сильного впливу здобули ідеї йосифінізму, які причинилися до ляїцизації світогляду, до підпорядкування в світогляді тих католиків справ та інтересів релігійно-церковних — справам і інтересам національно-державним, а далі й особистим. Сі ідеї в слід за тим поширилися й серед польського та спольщеного „руського" духовенства, в якім знайшли дуже відповідний грунт: упадок польської держави й польська націоналістична реакція як найбільше сприяли ляїцизації світоглядів в дусі йосифінізму; а від того вже був один крок до повної зневіри у вартости католицького релігійного світогляду та до відречення від нього. Головним осередком йосифінізму з поч. XIX ст. зробилася, як підносять польські автори, суто-польська по своїй національній ідеольогії Виленська Головна Семинарія, в якій одержали освіту й виховання також всі духовні діячі ліквідації Унії. Вже в самій освіті й світогляді, що їх діставали у тій семинарії, було властиво внутрішнє захитання і відречення від правдиво католицького світогляду. Щож дивного, що ліпші (sic) вихованці тої йосифінської, світської по духови семинарії, які найліпше засвоїли ідеольогію своєї almae matris, кінець кінцем, не тільки в теорії, але й в практиці вирекклися католицтва. — Думаємо однак, що як би греко-католицька духовна „еліта" на Білорусі й Правобер. Україні не відірвалася була від свого природного національного грунту — білоруського згл. українського, як би вона була правдиво греко-католицькою, а не малпувала ніби-західні польські та австрійські взірці (з якими — до речі сказати — справжній Захід не мав уже нічого спільного), такої ліквідації Унії, яка сталася в 1830 р., бути не моглоб.

Вкінці вважаємо конче необхідним зробити ще одну заввагу з приводу статті Проскури. Розповідаючи про сучасну кризу й упадок незєдиненої російської (а очевидно й сх.-української) Церкви, Д. Проскура видимо почуває вдоволення й застановляється над питанням, чи не дасться ви-

користати сей упадок для позискання Росії для католицької Церкви. Такий підхід до справи зєднинення вважаємо просто за у б и в ч и й. Передовсім, се ще велике питання, чим закінчиться теперішня, дійсно страшна кріза незєдиненої російської Церкви; найімовірніше, вона відірве від неї (і вже відірвала та відриває) багато вірних у ріжні внутрішні схизми, в секти, в ряди атеїстів і т. д., але дуже можливо, що ті, котрі лишаться вірними до кінця, зреформують і відродять сю Церкву[1]). Але незалежно від того, яка доля чекає незєдинену російську Церкву, ми сумніваємося, чи можуть радіти з кризи та упадку російської Церкві ті, що дійсно бажають зєднинення її з Церквою католицькою. З приводу сього вважаємо за найліпше навести отсі знамениті слова бельгійського уніоністичного журналу „Irénikon“:

„Оскільки внутрішні роздори дійсно спричинюють їй (незєдиненій Православній Церкві) шкоду, ми не можемо з того радіти. Все, що піддержує одність між вірними сієї Церкви, все, що сприяє святости її душ, доброму станови її установ, чистоті її християнської віри та її ґ бряду, в наших очах є елєментом зближення; всеж, що змагає їх зруйнувати, веде до ще більшого віддалення Сходу від нас, відбираючи від нього характер святости, одности, догматичної близькости, які є найліпшою запорукою можливости відновлення єдности... Ходімо зовсім просто, без задніх думок, до наших відокремлених братів з добровільною любовю, пошаною й миренням, щоб д о п о м о г т и їм до поборення зла, що їм загрожує, й до направи від духовної й матеріяльної руїни, спричиненої переслідуваннями, війнами й невірством деяких з них. Не зовнішньої перемоги ми шукаємо, не холодного й формального єрархічного підпорядкування: ми працюємо не для зєднинення на папері, не для статистичного зєднинення, а для зєднинення у Христі, зєднинення в нашім Бозі, котрий є Любовю... Полюбімож страдаючий Схід так, як ми любимо страдаючого брата; зрозуміймо його, співстрадаймо з ним, захоплюймося, п о м о ж і м о їм[2]).

Справді, до чого приводять теперішня кріза, роздори й росколи внутрі незєдиненої Церкви? До зміцнення фільопротестантських, модерністичних та націоналістичних течій, до ще більшого віддалення від католицької Церкви, до утворення напрямів, сект і „церков“, які релігію й Церкву використовують для суто-світських, націоналістичних або й партійних цілей (досить згадати, з одного боку, діяльність митроп. Антонія Храповицького), а з другого — українських „самосвятів“ — „липківців“, грузинських націоналістів ітд). Всі ті течії, що зрештою цілком зрозуміло, дихають зненавистю проти католицтва. Талановитий російський богослов, добрий знавець сх.-християнської аскетики й мі-

[1]) Порів.: „Irénikon“, 1925, ч. 6, стор. 276.

[2]) „Irénikon“, 1926, ч. 6, с. 275.

стики, митр. Антоній Храповицький, у своїй ворожости до католицтва доходить до зневажливо-ворожих висловів навіть про найбільших світочів католицької Церкви, загально люблених і шанованих на християнському Сході — Томи Кемпійського, св. Тереси ітд. Український лже-митрополит Вас. Липківський і лжеархиепископ Іван Теодорович видають „архипастирські" відозви, насичені найлютішою зненавистю й якоюсь дикою злобою до католицької Церкви і навіть пробували, як відомо, особливо в Америці закликати й греко-католиків до „визволення" зпід римського „ярма"! Взагалі, треба сказати, що ніколи незєдинені православні не ставилися з таким великим застереженням, а часто й упередженням навіть до самих розмов на теми зєдинення з католицькою Церквою, як саме тепер... І що особливо смутно, так се те, що упередження до католицтва досить значно поширилося серед православної (незєдин.) молоді, головно емігрантської[1]). Бачучи се зміцнення й поширення антикатолицьких настроїв серед незєдинених, часто задумуєшся, чи не марні всі мрії й надії на церковне зєдинення..

Мусимо признати, що до цього причинилися не тільки поширення фільопротестантських ухилів і течій серед незєдинених, але на жаль, також як се нераз підносив уже „Irénikon" — і нетактовне поведення деяких римокатоликів, головно польських та литовських, зокрема протягом останніх двох років (справа т.зв. „ревіндикації" й чимало ін.)

Та рівночасно з тим з великою приємністю можемо занотувати, що — не вважаючи на все більше поглиблювання в останніх роках прірви між незєдиненим Сходом і католицькою Церквою — в тих випадках, коли католицькі архипастирі відносяться до незєдиненого Сходу зі щирою любовю, з пошаною до Сходу й передовсім до східного обряду просто, без задніх думок, щоб допомогти їм у поборенню зла,

---

[1]) Особливо сильне упередження проти католицтва поширене серед емігрантської молоді; на Вел. Україні й у Росії відношення правосл. молоді до католицтва не є таким злим; принаймні кілька років перед тим, коли пишучий сі рядки був у Росії (етнографічній) учителем гімназії („труд. школи II ступня), серед деякої частини шкільної молоді удавалося навіть зацікавлення й захоплення ідеєю церковного зєдинення. Та коли пишучому сі рядки довелося виемігрувати й почати працю серед емігрантської молоді, виявилася величезна ріжниця у відношенню до католицтва й до ідеї зєдинення між молоддю емігрантською й перебуваючою на Вел. Україні та в Росії. Коли перебуваючі у Радянщині юнаки знайомляться прим. з ідеями Вол. Соловйова, чимало з них дуже захоплюються сими ідеями; тоді, як для емігрантської молоді Вол. Соловйов, Чадаєв і т. ін. се „зрадники"!.. З емігрантською незєдиненою молоддю трудно навіть розмовляти про зєдинення, католицтво і т. п. (кажемо, розуміється, про загал; винятки є, але дуже рідкі).

а не зовнішно підпорядкувати, — тоді ніби зникає „прірва", що ділить католиків і незєдинених, і з боку навіть найбільш упереджених до католицтва незєдинених чуємо вислови щирої вдячности, радости й співчуття. Досить згадати лише численні голоси радости, захоплення, подяки у незєдинених православних кругах і зокрема у пресі з приводу перенятого щирою любовю до відокремлених братів відомого інтервю Впреосв Митрополита Андрея у справі т. зв. „ревіндикації" церков і взагалі з приводу всієї діяльности Митрополита.

В статті Дм. Проскури якраз немає сієї любови до відокремлених братів, в нім навпаки чується погорда напівзахідної людини, що ликнула західної цивілізації, але не засвоїла духа західної культури, до „варварського" Сходу, (бо справжньому Заходові чужий дух призирства, зненависти й ворожнечі до Сходу; навпаки, на справжнім Заході ставляться до Сходу, зєдиненого і незєдиненого, з інтересом, часом з захопленням, з пошаною й признанням великих духовних цінностей Сходу; лише на західному Hinterland'i, куди досягають тільки окрухи західної цивілізації, зустрічаються типи в роді Проскури). *М. Кл.*

А. Радомський

Хваліть Господа!..

Хваліть Господа всі народи,
похваліть Його всі люди.
(пс. 116. ст. 1).

Темна, понура церква тоне в містичній задумі.

Довгий, протяжний спів розноситься враз із запахом благовонного кадила, котре так і пнеться великими клубами з кадильниці священика до гори.

— Да ісправится молитва моя яко кадило пред Тобою.. несеться з крилоса по церкві і зливається в один могучий акорд.

Хмари синього диму, мов ясний облак, повисли над престолом, а священик, обкадивши престіл, храм і вірних, віддає низьким поклоном хвалу Творцеві.

Летять слова, гомонять пісні, дрожать свічки, а зворушливі каскади псальмів і стихир навівають набожість та загрівають душу до молитви.

І здається в цей мент, що все людство клонить свої коліна перед Всевишнім.

Однак, на жаль.

Маленька горстка тих, що прийшли зложити свій поклін. В лавках засіло кілька пань. Кілька мужчин, опершись за ними об лавки, розглядаються по святині. Гурток жінок стоїть по середині, і впявши очі у вівтар, потягають набожно за крилосом, а в сутінку притвора припав на коліна прошак і дрожачими руками жебрає милостині у Пана всіх панів.

І через голову переходять невеселі думки та насувається настирливо питання:

— Чомуж так мало сотворінь віддає належну хвалу Творцеві?

З важкої задуми збудив мене гуркіт трамваю і гамір вулиці.

— — — — — — — — — — — — — — —

Останній бренькіт трамваю затих. В останнє задзвонив дзвінок і рух вулиці притихав. Чути лиш мягкий шелест отираючихся шовків і одурюючий запах перфум.

Похилені постаті людей скривались по кінах, шинках і каварнях. Тут товпиться всьо, — всюди битком набито.

Дух каварні оживає.

Снуються тіни людей, бігають сквапливо кельнери, дзеленькотять склянки, мерехтять осліплюючі жарівки і ціла атмосфера оживає під впливом різких акордів орхестри.

Весело пливе мельодія, розкішно розливаються тони і пристрастю лоскочуть мягкі звуки, а опяніла юрба живих трупів регочеться, викрикує і падає з ніг з похмілля.

А над усіми, зі закіпчених рам, підносить до гори старенький Бакх свій пугар і тішиться заклятим сміхом, що його царство не перевелось.

І хочеться заплакати над нещасними братьми, що не шукають ціли життя, а злизують лиш трійливу приману розкошей.

О Творче! Прости, прости і освіти людство, бо замість Твоєї хвали, шукають насолоди життя, котра обезсилює їх тіла і вбиває їх душі.

.....

о. Петро Дзедзик

Із таємної психіки „Вічного Жида"

I

Душа жидівської нації — це без сумніву таємна загадка, якої не відгадала ще ні психольгія, ні соціольогія, ні антропольогія; не дала на неї відповіди ні теорія рас, ні наука культури.

Насякла вона якоюсь грізною таємничістю Сходу, де зродилася та зросла, а напятнована якоюсь непевною мовчаливістю, яка ціхує мандрівника, що, змушений заєдно йти непевними чужини шляхами, розглядаючись довкруги себе непевним поглядом та щось непевного мовчки думаючи...

Може й справді таким загадковим вчинила його незавидна доля лєгендарного Вічного Жида—скиталця...

Червоною ниткою тягнеться жидівське питання впродовж усіх віків всесвітньої історії. Нераз було воно обмірковуване політиками та володарями ріжних часів і держав; нераз дискутоване було на міжнародних конференціях. Та все сходило з порядку нарад остаточно незаспокоєним і нерозвязаним.

А скільки разів прибирало жидівське питання на гостроті та домагалось настирливо своєї розвязки, стільки разів зверталась проти нього реакція, що її на імя; антисемітизм.

Скрижалі історії зареєстрували чимало грізних вибухів войовничого антисемітизму; й чимало жертв у антижидівських кампаніях.

Цей антисемітизм, зроджений на почві хоробливо-вибуялого націоналізму та націхований крайною нетерпимістю і ненавистю до всього, що жидівське, намагається розвязати жидівське питання дорогою насильства, за помічю неперебірчивих середників, не відкидаючи очевидно при цьому й нелєгальних та неетичних засобів. А попадаючи через свій фанатизм у скрайности, зроджує антисемітизм великі помилки та блуди, які безжалісно мстяться на тих, що їх поповнюють.

Христова Церква осуджує антисемітизм, як теж і пристрасний, засліплений націоналізм, визнаючи їх неетичними, а то й просто поганськими формами суспільного життя, що криють в собі заєдно зародки ненависти та насильства, — а цеж являється чимсь зовсім противним ідеольогії Христа, ідеольогії любови, мира та взаїмної терпимости.

І державні мужі та соціольоги переконались надто наглядно, що антисемітизм ніколи не розвяже жидівського питання; зрозуміли, що колиб далося воно справді за його помічю вирішити, то вже давно булоб вирішене. Бо історія свідчить, що нераз уже були стосовані методи антисемітизму, та вони не тільки, що жидівського питання не розвязали, а ще його більше скомпліковали, приводячи зовсім небажані, а то й протилежні полагодженню справи наслідки.

Тому недавно появилася нова концепція розвязки жидівського питання; задумано вирішити його за помічю

мирних. угодових метод. Обі сторони нехай, мовляв, розійдуться добровільно й мирно. Розсіяні по цілому світі жиди нехай позбираються й утворять свою національну державу, зі своєю владою й адміністрацією.

Здавалосьби: розвязка зовсім правильна, справедлива і... дуже проста...

Та в цьому саме й біда, що вона занадто проста... *Надто легко вона кинена, надто поверховно обдумана,* щоб можна було її перевести нині, в таких скомплікованих міждержавних і міжнародних умовинах. Такі далекойдучі всесвітні реформи не даються перевести за помічю самих тільки рішень конференцій, чи уложених кількома політиками трактатів; вони можуть виплисти тільки самочинно з душі інтересованих народів. Тому то ми тепер свідками, як та сама *Англія, що недавно тому, в перших післявоєнних літах,* взялася була так енергійно за розвязку жидівського питання шляхом створення національної жидівської держави, Палестини, тепер не тільки приневолена занехати свій плян, але й навіть заборонити жидам емігрувати туди...

І вирішення жидівської квестії остало надалі актуальним; і жидівство, — немов закрите якоюсь таємничою ослоною, — остало на далі загадкою, що жде своєї розвязки.

II

Великою похибкою суспільних реформаторів, які бралися за розвязку жидівського питання, було те, що вони замало доторкалися або й зовсім не брали під увагу одної вельми важної ділянки жидівського життя, а саме: релігійної його сторони. І хто зна, чи саме тут не скривається ціла тайна жидівської душі та ключ розвязки жидівського питання. Ніхто не заперечить, що як у життю одиниці, так і в суспільнім життю народів, релігія грає першорядну ролю. І з цим найважнішим чинником суспільного життя мусять числитися усі суспільні реформатори, якщо вони не хочуть, щоб їхні реформи були засуджені на невдачу, або, як напр. у большевії, на передчасну смерть.

Коли у суспільному життю кождого народу відграє релігія велику ролю, то у життю жидівської нації займає вона спеціяльно велике, просто домінуюче становище. Тому й особливо тісно сплелась із релігією розвязка жидівською питання.

Зрозумів це добре і перший звернув на це увагу великий знавець людської душі, найбільший апостол і місіонар Христової Церкви, геніяльний св. Павло. І ніхто інший, а тільки він перший начеркнув лінію розвязки жидівської проблєми.

Без сумніву являється св. Павло під цим оглядом великим авторитетом, бо перш усього є він жидом, що думає, заключає та відчуває чисто жидівською душею, а далі: є він геніяльним знавцем людської душі взагалі, а душі свойого народу зокрема; і ніхто інший не знає красше своєї переломової епохи, як він, безпосередній свідок великих подій її і невтомний місіонар тодішнього культурного світу. Тому до голосу Ап. Павла треба поставитись з повною увагою.

III

Ап. Павло переживав саме той історичний момент, коли жидівство стояло на границі двох епох і світоглядів, маючи до вибору: дотеперішню синагогу, чи Церкву Месії Ісуса. Отже й довелося Апостолови народів сконстатувати, що його родимці, жиди, не приняли Ісуса своїм Спасителем, а приняли його погани. І тут станув Апостол перед страшною дійсністю, яка стрясла основами його душі: Як це можливе? Як це можливе? — питав себе Павло, не могучи найти відповіди на це загадочне питання.

Як це могло так статися, що його родимці, діти вибраного народу, носії перед—Христового Обявлення, — ті жиди, із яких взяв людське тіло Божий Син, ті жиди, серед яких жив, учив і творив чуда, а опісля терпів муки і проляв свою кров Спаситель світа, — ті жиди, які мали бути „сіллю землі“, і „квасом“, — сіллю, що мала зберегти чистоту науки Месії, квасом, що мав спричинити основну переміну людських душ, позискавши їх для Спасителя — ті жиди відкинули Спасителя і його Обявлення і то з нечуваним фанатизмом, з фанатизмом, який не має рівного собі в історії людства.

Жахався Апостол Павло цеї страшної дійсности тим більше, що своїм висшим духом передбачував її наслідки він це бачив ясно, що кара за відкинення Месії тяжким каменем ляже на душу його нації, — каменем прокляття, яке гонитиме цього збірного Вічного Жида з місця на місце, без віддиху та відпочинку, через усі часи, держави і народи, і яке вчинить його елєментом, що замісць єднати, розєднуватиме; замісць будувати, руйнуватиме А місце „вибраного народу“ займе у Божому Царстві поганський світ! І святий Сіон старозавітного Єрусалиму перестане бути вже осередком Божого Обявлення; від тепер стане ним столиця поганського світа Рим.

Можемо уявити собі, як це страшно боліло Апостола Павла, не тільки як ревного Апостола Христових ідей, але теж і як великого жидівського патріота.

Йогож одинокою мрією було бути апостолом і місіонарем свойого народу, а тут поневолі приходиться йому стати апостолом поган..

(Докінчення буде)

Коляда „Бог натуру“

Коляди віддають характер Різдва, а Різдво се свято Бога й дитини в одній особі. Бог став дитиною, немовлятем, щоби перейти людський шлях життя від самого його початку. Отже в Різдві сходяться контрасти: божа велич і повага тай діточа психа, яка має свої категорії відчування, думання й говорення.

Дійсна історія Христового народження містить у собі ще й інші контрасти: Бог, Творець світа, народився в убожестві, у вертепі, лежить в яслах, на сіні; ангел найперше звіщає убогим пастухам про народження Бога; цар Ірод хоче його вбити, чужі царі (мудрці) приходять поклонитися йому...

Коляди (маю на думці наші коляди) переважно „вяжуються“ маєстатом божого народження. Хоч їм і випадає говорити про діточий світ, бож мають перед очима Христа як дитину, то говорять поважно, стилем старших людей. Тільки на поодиноких місцях деякі з них зближаються безпосередно до діточого стилю, як нпр коляда „Радість ся нам являє“ в строфі:

„Ти Йосифе старенький,
Плаче Ісус маленький,
Помагай єго
Чистій Діві колисати:
І пісньєму заспівати:
Люляй, Пане наш!“

Але є й такі коляди, в котрих саме діточа психа домінує. Вони безпосередно звертаються до дитинки-Ісуса, й промовляють до нього, як говориться до дитини. Як взірець може послужити відома коляда:

Согласно співаймо,
Ісуса витаймо —
— — — — — — —
Весело поскачте
І більше не плачте,
Най Ісус младенець
Піде з нами в танець.
Побачив Гарасим,
Що то єсть Божий Син,
І скочив по струни,
Сівши на два кони.
Малоє Дитятко
Чей прийме ягнятко...“

Ся коляда певно є народного походження, чого свідоцтвом є її менталітет, а в своїому роді вона вповні вдатна. Не можна сього сказати про нову коляду, що находиться в колядніку „Народної Справи“: „Нині Рождество Божого Дитяти“. Вона також пронизана діточою психою:

„Чути довкола любі жарти й сміхи,
Ісус маленький в ручки бє з утіхи.
— — — — — — — — — — — — —
Маленький Христе, бався разом з нами,
Із Іваськами тай із Михаськами!“

Її рефрен:

„Тутки Лемки співають,
Подоляки іграють,
Волиняк щось міркує,
Бойко легко танцює,
Полтавець плясає,
Гуцул тримбітає:
Тра-ра, тра-ра, тра-ра, тра-ра-ра!“

З її останньої строфи, де сказано: „Любий Ісусе.. в кождій потребі за нас заступитися“, видно, що автором тієї коляди є світський чоловік, без теольогічного вишколення. Се до Святих звичай молитися „заступитися за нас“, а до Христа, як до Бога: „помагай нам“, ратуй нас“, „помилуй нас“.

Коляда „Нині Рождество Божого Дитяти“ взагалі є невдатною: не віє з неї ані глибока віра в Христа, ані дух побожности, з артистичного боку вона є копицею сухого хворосту, а її занадто виявлена тенденційність (націоналістична) разить.

З того заразом ясно, що уложити вдатну коляду се не така легка річ, як могло би здаватися.

Божа велич і діточий елємент у ніодній нашій коляді так яскраво не зіставлені з собою й так уміло не згармонізовані, як у коляді „Бог натуру“. Се стара коляда, яка певно зродилася в тому середовищі, в котрому зродився загал наших коляд, уложених у ніби-церковній мові. Її автор, якийсь спудей, субтельний теольог і не менший психольог, зумів згармонізувати далекі контрасти божеського маєстату й діточої психи, як ніодин інший автор наших коляд. Її арія вповні паралєльна з текстом: божій величі відповідають маєстатичні звороти в арії, а діточим моментам відповідають легкі, скочисті звороти. З того виходило би, що автор коляди „Бог натуру“ був заразом також автором її арії.

Давні наші спудеї любили в колядах частий рим (вправді на правильність риму не дуже зважали). Автор ко-

ляди „Бог натуру“ також любить частий рим, та він уміє користуватися ним для скріплення психічного ефекту. Тих стрічок, в яких головно виражає божу велич, він не римує. Ось кілька з тих стрічок: „Бог натуру — Пребиваєть Бог — Тайна многа — Слава наша — Радість многа — Нині сили — Єму служать Всі народи“...

Зате він просто грається римами в тих стрічках, де домінує діточий момент. Коляда „Бог натуру“, коли її розложити на її римовий взорець, виглядатиме ось як:

„Бог натуру
Хотяй ізбавити,
Посадити
Во Сіоні
На троні,
Сам смирився,
Понизився,
І во всім
І по всім
Пребиваєть Бог,
Тайна многа,
Невидима — ма, ма, ма
Діва Сина — на, на, на! —
Повиває
І питає
Сосци своїми“.

Підчеркнені стрічки не римуються. Вершок діточости виступає в тих: ма-ма-ма, на-на-на, ра-ра-ра, тра-тра-тра, па-па-па, да-да-да, ох ох-ох, тьох тьох-тьох...

З поданого взірця, коли заглянути до ріжних колядників, видно, як новіші видавці коляд, хотячи зукраїнізувати їх мову, затирають і псують їх первісну віршеву форму. А се повинно бути обовязуючою засадою, що зміняти мову старинних коляд можна тільки під тою умовиною, щоби не затирати їх первісної поетичної форми.

Перший раз чув я „Бог натуру“, коли я був ще студентом у Загребі, десь у V. або VI. гімназ. клясі. По кійний крижевський крилошанин Шовш (українець) по літургії в різдвяному часі станув був у діяконських вратах, і відспівав кілька строфок сеї коляди. Вона на мене зробила дивне враження дуже виріжнене.

Хоч який сильний діточий елємент у тій коляді, все-таки вона ще дається в церкві співати. (А коляда „Нині Рождество“ вже не далась би в церкві співати.)

Однак можна запримітити, що коляда „Бог натуру“ виходить з моди. Нові збірки коляд її часто опускають і в церкві її рідко співають. А шкода, бо се коляда—єдина в своїому роді. В ній більше артистичної геніяльности, як у котрійнебудь іншій нашій коляді.

Отже слід нам доцільно культивувати коляду „Бог натуру“, одначе в її первісному тексті.

Основуймо деканальні і парохіяльні бібліотеки

Кождому чоловікови треба самоосвіти, приватної лектури, преси і книжки. Цілий світ все вчиться і нам треба вчитися. До голошення Слова Божого, до душпастирства, до провадження душ і сердець людських до Бога треба нам, проповідникам у св Церкві м. ин. головно науки і знання. Наука і знання се чинники у життю душпастиря, які разом з ласкою божою держать його у глибокій вірі, хоронять перед лихими впливами, показують певну ціль, розуміння справи, відповідне поступування, вчать теоретичного і практичною життя.

Лихий і малохосенний той душпастир, що крім своїх занять і функцій, не хоче знати науки, не любить книжки, він „сліпий вожд", що і себе і своїх парохіян густо-часто веде у сліпу вулицю. На заході, а головно в Німеччині кат. духовенство має свої богаті бібліотеки, звідки черпає свою високу науку і знання.

Таких бібліотек треба і нашому духовенству. Деканальна бібліотека складаласяби з теольогічних творів, св. Письма, книжок з ділянки нашої і чужої белєтристики, з добрих журналів і катол. преси. Така бібліотека є конечна по деканатах. Користь з таких книжок булаб для душпастирів велика. Та скаже хтось, що в нинішні тяжкі часи, не дасться се зреалізувати. Одначе се не таке тяжке. Коли я був в 1924 році на своїй душп. посаді в горах, ж. дек., де був енергічний декан, то за його почином основували кондеканальні отці свою деканальну бібліотеку, складаючи місячно малі датки на ту ціль.

О. декан замовив „Богословію", „Quartalschrift", купував апольогетичні і духовні книжки, а вкінці найновіші твори наших світських письменників. Кождого місяця одержував кождий деканальний отець частину тої кондек. бібліотеки, яка містила кілька книжок і журналів. До року бібліотека деканальна поволи зачала з успіхом розвиватися. От вам і примір, як при добрій волі і невеликій навіть праці такі деканальні бібліотеки можуть бути всюди основані та будуть розвиватися нам на хосен.

Доброї книжки і преси треба також і нашим парохіянам. Бачимо самі, як на наші села і парохії насилають наші вороги злі книжки і часописи. Знаємо, як нарід, читаючи ті злі письма, тратить віру і моральність.

Даймо своїм парохіянам свою книжку! Навчім нарід читати те, що здорове і добре. Заложім бібліотеку для своїх парохіян, а побачимо незадовго гарні успіхи нашої праці і труду. Щезне зі села зла книжка, нарід сам спалить її,

ворожа преса, а з нею всяка протирелігійна агітація стратять вплив на село.

Не опускаймо рук! Не кажім, що цего трудно доконати! Мусимо дати народови поживу. Мусимо нарід освідомлювати через відповідну книжку і кат. пресу. Бо якщо ми цего не будемо робити, зроблять наші вороги. Ворожа книжка, брошура завоює уми і серця наших парохіян, затроїть віру і обичаї, підкопає авторитет св. Церкви і наш, а тоді не так легко праця наша увінчається успіхом.

Тому до діла! Закладаймо бібліотеки для себе і своїх парохіян! — Вчімся, читаймо і других навчаймо, щоби ми були розумними, проворними сівачами божої Мудрости, а тоді й наш нарід держатиметься св. віри кріпко і непохитно.

о. В. Р. Рабій

.....

НОВІ КНИЖКИ

Причинок до психольогії митрополита Й. Сємашка

Недавно переглядав я книжку Харкевича[1]). Її автор строгий ендек і тісне, дуже тісне серце. Це ум пігонівський, отже не дуже широкий.

Цікаве, себто добре є у Харкевича зіставлення фактів, що збулися в 1827. р.: поява міцкевичівського „Конрада Валєнрода“ — меморіял Сємашка — лист Гене — Вронського до папи. Цей уступ то ц і л а вартість книжки. Очевидно вона вимагала богато праці і містить у собі богато відомостей, а ці завсіди придадуться.

На думку Харкевича Міцкевич — небесна синява, Сємашко — безодня зла. Отже ні! Міцкевич і Сємашко під деяким оглядом стоять біля себе д у ж е близько, це дуже споріднені душі. Міцкевич, який н і к о л и не був в силі дійти до християнства, Міцкевич Вольтерівської „Дарчанки“ — це виленський університет, февроніянський, йосифінський, освічений, зі світською богословією („моральність і добро людства, vide Польщі“), з фільоматами й філяретами, що були осередком масонерії і тугендбундів, з масонерією з долу і з освіченою масонерією з гори... Щ о ж м і г т а м д о б у т и С є м а ш к о?! Здеформування ума зісвітчення, буквальний деізм і револьту своєї „руської душі“ супроти того Заходу, що відбирав йому віру і вну-

[1]) Walerjan Charkiewicz. Z m i e r z c h U n j i Kościelnej na Litwie i Białorusi. — Słonim, 1929. Стр. 158 з ілюстр.

трішній зміст, а учив його технічно конструювати і ділати метко, що й визискав опісля знаменито. Револьта тої душі, глибокої, замрачоної, так шалено й дивно здетермінованої, мусіла знайти цілу свою релігію в російськости, в якімось державно-національному пантеїзмі супроти такогож пантеізму польського, а незрозуміння свого руського. Отсю то трагедію, отсі мраки душі, отсей перелім треба студіювати і виявити. Тимчасом книжка Харкевича вийшла з варстату тої великої Alma Mater Vilnensis, в якій гаргаризується[1]) „Дарчанки". Сємашко то Конрад Валєнрод практичний, а тамтой високо неморальний твір („Дарчанка") повинен би давно бути на індексі і був би на ньому, коли би його написав автор Вертера або якийсь інший поет, близше знаний чужим мовам. До Міцкевича маю нехіть від малого. Я ніколи його не обожав, ані зблизька, ані з далека, і тішуся тою кампанією, яка починається (Boy contra Міцкевич). Це кампанія правдивої критики й оцінки, а не пігонівського й лютославського ідолопоклонства.

Міцкевич, як оказ з місійного становища, для новітного місіонольога, то предмет цікавий і одиноко правдивий, а книжки Харкевича про унію можуть накоїти богато, дуже богато лиха. У Міцкевича одна чеснота: Марія, це культ Пресв. Д. М. Цікавий я, що в цьому місці є у Сємашка! Без сумніву misterium iniquitatis, але треба могти його зглибити хоч трохи, щоби бути в силі його оцінити, це є: побороти. Щобиж оцінити, треба правду пізнати зі всіх сторін. Ти — Цар неба, то апостазія „Dziadów" і навпаки апостазія Сємашка, який власне такого хоче царя і шукає його на землі, того пантократора, бо небесного зневажувано йому давно і вкінці видерто польськими руками, хоч очевидно не без його також вини.

І матір Макрину буду боронити (sic) супроти симпліцистичного уняття тої предивної постаті о. Урбаном Т. І. Макрина це також психольогічна загадка, загадка до розвязання, зі всіми питовськими фанаберіями розпаношеного в XVIII ст. індивідуалізму (візьмім Карла Радивила „Panie Kochanku" й ін.). Макрина — екзальтована жидівка? Ні! Це вже над міру просте. Матір Мечиславська вийшла також з цілого тогочасного середовища думки, акції, мрій, нереальности й бажання сягнути за ними. Це не є проте звичайна собі обманщиця, шантажистка, а щось далеко більше. Якжеж помилково й сухо представляє Харкевич цілий той світ: добрі і злі — це для нього синоніми... поляків і москалів або уніятів!.. Так думається, говориться, пишеться тоді, коли раз на завсіди треба скінчити з лєгендою

[1]) Гаргаризувати, гр полокати горло, булькотіти.

„польської Литви", а побачити там вкінці людську безодню, незнану, в якій „капіталізм" польського латинства збанкротував цілковито, дожидаючи тепер на прихід католицтва, якому богато доріг попсував на те, щоби надто легкими „культурними" стежками не ходив туди Божественний Післанець. *С.*

.....

ВСЯЧИНА

Новий греко-катол. Епископ. Апостольський Престол іменував о. д-ра Николая Чернецького Ч. св. Ізбавителя Апостольським Адміністратором для всіх тих греко-католиків (уніятів), які живуть в Польщі поза межами Галицької церковної Провінції. Новий Епископ, уроженець Галичини, був якийсь час професором богословії і духовником у станиславівській Духовній Семинарії, а відтак вступив до Чина Редемптористів. Се перший епископ із Чина Редемптористів, які своєю всесторонньою працею у нас, головнож своєю працею релігійно-місійною причинилися дуже до релігійно-моральної обнови нашого народу. Преосв. Николай працював останніх кілька літ на Волині між тамошніми галицькими поселенцями і своєю правдиво апостольською працею здобув собі велику любов між своїми вірними та велику пошану між чужими.

Обставини, серед яких прийдеться новому Владиці працювати, незвичайно важкі і складні, як ніде інде, та гладячи на дотеперішню діяльність і знаючи особисті прикмети його апостольського духа, віримо, що новий Владика поборе усі труднощі і на областях, повірених Його місійній праці, затріюмфує знов ідея церковної Єдности.

Εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα!

Свято Йордану у Львові. Сьогорічне свято Йордану відбулося не менше величаво чим попередніми роками, а вірних явилося ще більше чим минулого року, хоч свято припало в понеділок. Не помогли нічого зусилля державних властей і комісарщини „Народнього Дому" через уладження другого Йордану для війська ослабити те наше велике церковно-народнє свято.

Торжественну св. Літургію в церкві Преображення Госп. відправив Преосв. Іван при численній асисті. Співав гарно хор питомців Дух. Семинарії. Велика церква була битком набита вірними, а також ціла вулиця Краківська від церкви аж до Ринку ще далеко перед процесіональним походом була заповнена вірними. По заамвонній молитві двигнувся процесіональний похід на Ринок під прибрану

зеленню керницю. Перед походу творили процесії усіх львівських церков, які співали коляди, відтак їшли ріжні товариства і корпорації, на кінці численне духовенства з Преосвящ. Архієреєм, а за ним непроглядні маси народу. Хоч сього року не було для береження порядку пластунів, то похід був виведений в найскрясшім ладі. Підчас походу співав хор питомців, мішаний хор радн. Купчинського і грала дута орхестра Тов. „Зоря". Акту освячення води довершив Преосв. Іван, а по скінченім водосвяттю кропив вірних свяченою водою по дорозі до церкви.

Ціле свято робило могутнє враження на своїх і чужих. Прийшли на нього наші вірні і з найдальших закутин та окраїн Львова, маніфестуючи тим свої релігійні і національні почування.

Енцикліка „Casti connubii". Св. Отець видав під датою 31.XII 1930 нову енцикліку про християнське супружество. Обговорені в ній справи сучасного подружжа і подані ясні вказівки, як повинні жити християнські супруги. В енцикліці св. Отець рішучо осуджує цивільні подружжа та строго заборонює полове життя поза подружжам. Осуджує усі акти, які мають на меті недопустити до запліднення, або усунути плід. Вказує на упадок супружої вірности та остерігає перед ломанням законів, установлених Богом для піддержання родинного життя.

Дальше енцикліка осуджує закони о розводах, подає страшні наслідки розводів не лиш для родини, але й для суспільности і держави. Закони, що влекшують розвязання супружества, можуть, по словам енцикліки, довести державу і нарід до нещасливої будучности.

Ювилей Ефеського Собору. Св. Отець Папа Пій IX написав 25 XII 1930 лист до кард. А. Сінчера, секретаря Конгрегації для східної Церкви, щоби він подбав за гідне відсвяткування 1500 річниці вселенського собору в Ефезі (431 р.). На тім Соборі проголошено догму про божеське материнство Богородиці проти Несторія. Тодішний папа Келестин I, як оповідають історики, сказав до своїх легатів на сей собор: „Зобовязуємо вас, щоб ви стерегли авторитету Апост. Престола... і якщоб дійшло до поріжнення, ви про їх думки судіть, а не запускайтеся в межиусобицю". З того видно, що римський папа осудив Несторієву єресь уже перед собором.

Лист кінчається надією, що сей ювилей побільшить почитання Марії та що милосерним посередництвом Марії народи Сходу вкінці повернуть на лоно Римської Церкви, котрої примат, побіч інших писаних памятників, так світло пробивається з Ефеського Собору.

Чергова сесія Союза Народів, що відбулася перед кількома днями в Женеві, занималася і справою „пацифікації" Східної Галичини, переведеної осінню мин. року. Українські петиції в справі положення українського населення в Польщі розглянула комісія зложена із Гендерсона (Англія), Пільотія (Італія) і Мовинкля (Норвегія) на поручення Ради Союза та рішила відложити вирішення цеї справи до чергової сесії Союза Народів у місяці травні ц р.

Греко-катол. богослуження в Берні. В Берні на Моравії відправляються час від часу наші богослуження в Єзуїтській рим. кат. церкві. На Моравії є греко-католиків майже 2000, а в Берні є їх досить поважне число (самих студентів було донедавна більш сотні). Православні, хоч їх є в Берні може й менше як гр.-католиків, вибудували собі церковцю св. Вячеслава, що може помістити до 400 душ. Треба конечно зорганізувати там правильні гр.-кат. богослуження, бо інакше наші вірні підуть до православних.

Загальні Збори Українського Католицького Союза. Дня 1. січня 1931, о 10. год. рано відбулися І Загальні Збори Укр. Кат. Союза у великій салі Духовної Семінарії у Львові. Перед зборами відправив Преосв. Іван архієрейську Службу Божу в семинарській церкві.

У Зборах взяли участь: Високопреосв. Митрополит Андрей, Преосв. Іван і Преосв. Никита, богато духовної і світської інтелігенції обох полів зі Львова і з краю, представники ремісників, робітників, академічної молоді і нашої преси. Присутніх було біля 300.

Збори отворив митр. Шептицький, що привитав зібраних і подав до відома, що зробив досі ініціятивний Комітет під проводом еп. д-ра Бучка для підготовлення організації Українського Католицького Союзу. При цій нагоді митрополит зазначив, що члени У. К. С. можуть ріжнитися між собою в інтерпретації поодиноких квестій ідеольогічного характеру, — головне, аби всі вони завсіди держалися цупко й боронили католицької віри та моралі.

З черги всі присутні зложили урочисте приречення, що, вступаючи в члени У. К. С., будуть придержуватися в життю поданих висше принціпів. Відбувалося це в той спосіб, що на поіменний заклик кождий(а) з присутніх заявляв(а): „Прирікаю".

Після того вибрано Президію Зборів у складі: дир. Вол. Сінґалевич, п-і Бачинська й о. кан. Лициняк, а на секретарів покликано пп. Карпінського і Козака Маріяна.

Дир. Сінґалевич, обнявши провід, вказав на вагу моменту і на ту велику ідею, яка всіх зібрала, після чого уділив голосу през. Децикевичеві, який зреферував іменем ініціятивного Комітету статут У.К.С. — З реферату присутні

довідалися, що правною основою, на якій спиратиметься У. К. С., буде форма політ. партії. У. К. С., до якого могтимуть належати і не-католики, оскільки підчиняться його постановам та будуть спочувати його ідеї, розвиватиме діяльність на цілій території Польщі. При кінці референт предложив схему цілої організації від льокальних кружків через організації окружні аж до організації централі і вказав на обовязки членів У. К. С.

По короткій дискусії зібрані приняли предложений статут без змін.

Приступлено до вибору органів Українського Католицького Союзу. Головою на внесення адв. д-ра Мих. Волошина вибрано през. Вол. Децикевича (через аклямацію), членами Головної Ради стали одноголосно: о. ігумен Климентій Шептицький, о. ректор д р Йосиф Сліпий, проф. д-р. Микола Чубатий, дир. Володимир Сінгалевич, інж Микола Творидло, дир. Володимир Кузьмович, п-і Евстахія Тишинська, п-і Олена Горчинська, п. Михайло Галібей, през. Модест Каратницький, д-р Евген Гвоздецький і п. Маріян Козак.

З черги Збори уповажнили Гол. Раду вирішити справу членської вкладки і помістити заклик у пресі до українського громадянства, аби воно вступало масово до У. К. С. і ширило його ідеї.

На внесення голови У. К. С. през. Децикевича Збори рішили вислати привітні телєграми до папи, станиславівського Владики Преосв. Григорія і перемиського Преосв. Йосафата.

При кінці Зборів дир. Сінгалевич горячо дякував Ексц. митр. Шептицькому за ініціятиву в цій справі, при чому зібрані уладили овацію Лому Преосв Бучкові, през. Децикевичеві і всім членам Ініціятивного Комітету.

Уніоністичний зїзд на Велеграді, що повинен був відбутися в сім році, відбудеться аж в році 1932. тому що в 1931 році відбудеться на Словаччині III всесловянський зїзд католицької академічної молоді і інші менші конгреси.

Ювилей православного вченого. Недавно святкував ювилей своєї 40 літної наукової праці Н. Н. Глубоковський, перед революцією професор Духовної Академії в Петрограді. Його спеціяльність Новий Завіт, а з нього наука св. Павла. Написав богато богословських праць. Під сю пору ювилят живе у Софії (в Болгарії), де викладає на університеті.

Претенсії деректора школи. В містечку Я. директор народної школи жадав від нашого катихита, щоби в польське національне (навіть не державне) свято

в церкві по літургії „zaintonował“ „Boże coś Polskę“... Пан директор своє жадання мотивував: „przecież za Austrji tak zawsze bywało“. Одначе сей директор дуже помиляється, бо 1) за Австрії ніколи не „intonował“ ані наш, ані польський священик державного гимну; 2) ніколи за Австрії в наших церквах не співано ані по німецьки, ані по польськи; 3) австрійський державний гимн був висловом усіх народів в Австрії (під оглядом національности був він невтральним), а Boże coś Polskę“ є висловом тільки польського народу.

Піяристи на Мадярщині. Перед світовою війною мали Піяристи на Мадярщині 24 монастирі й стільки гімназій. По війні 10 з тих гімназій найшлися на території, яку відібрано від мадярів, і нові держави звинули 12 з тих гімназій. Тепер мають Піяристи на Мадярщині 11 монастирів і 10 гімназій з 4956 учениками.

„Союз воюючих безбожників“ (СВБ) в СРСР. Головою його є відомий Е. Ярославський. По його твердженням зросло число воюючих безбожників з 87 тисяч у 1926 році до 3½ міліонів в половині 1930 року. Найкрасшим пропагатором безвірства є часопис „Безбожник“ який друкується в півміліоновім накладі, дальше протерелігійні брошури і летючки, яких за одних тільки три місяці 1930 року видано 13 міл. примірників.

Новий православний епископ на Закарпаттю. Ужгородський „Русскій Вістник“ повідомляє, що новим православним епископом для Закарпаття назначений бітольський (Сербія) епископ Иосиф, що буде резидувати правдоподібно в Мукачеві. Ужгородська народовецька „Свобода“ подає, що в справі горожанства нового православного епископа разом інтервеніювали в міністерстві „православний“ Цуркановић і папський лицар Куртяк.

„Іритуюча новість“. ОО. Єзуїти в Альбертині видали 1929 р. „Молитвословъ для христіянъ греко-славянскаго обряда“.

„Записки Ч. Св. В. В.“ Том III., Вип. 3–4, за 1930 р на стр. 757, критикуючи сей молитовник, назвали його „іритуючою новістю“. Чому? Тому, що сей молитовник, як у „Записках“ написано, „починаючи від самої назви „для христіян греко-словянського обряду“, впроваджує такі очевидні, смілі і ніде між східними католиками не практиковані зміни та новости, що й дивуємся, пощо ще досі вчать скрізь по католицьких школах про літургію, рубрики, про заборону впроваджувати при священодійствах якінебуь зміни без спеціяльного дозволу Апост. Престола... Діло в тім, чому і на якій підставі переводиться наглядне зсинодалізо-

вання апробованих, святих традиційних, кровію уніятських ісповідників освячених богослужб і їх обрядів?"

Ми не маємо під руками сього молитовника ОО. Єзуїтів з Альбертина, та з критики „Записок Ч. Св. В. В." виходить ясно, що ОО. Єзуїти видали такий текст літургії, який находиться в православних виданнях. Сей текст „Записки" називають „смілим переробленням літургії". Хто знає обєктивний стан річи, сей, читаючи таке писання, закусує губи — подібно, як коли читаємо в польських часописях про „пацифікацію"... Перевернена аргументація, фалшування назв! „Смілим переробленням літургії" в дійсности треба назвати наші літургічні тексти, які сміло переробляли якраз ОО. Василіяни очевидно „без спеціяльного дозволу Апост. Престола". Відома річ, що православні аж надто консервативні, й бережуть старий текст літургії — так, що для всіх катол. критиків власне православні літургічні тексти є взірцем тих текстів, після котрих літургізували нинішні православні ще тоді, коли були в єдности з Римом, а не тексти уніятських літургіконів.

Отже текст літургії, який находиться в православних літургіконах (евхольогіонах), се так само добре католицький текст, як і текст наших уніятських літургіконів, з тою ріжницею, що наш є „смілим переробленням", а тамтой є давним оригіналом.

„Записки" цілу квестію ставлять фальшиво. Квестія вдійсности стоїть так: Чи альбертинські Єзуїти повинні приняти для себе і для своїх вірних, (що перейшли свіжо до катол. Церкви) нашу галицьку форму грекословянського обряду, чи ні? Про якусь канонічну конечність нема мови. Міродайними можуть бути тільки дві рації: критика літургічних текстів тай користь для католицизму.

Про першу з тих рацій ми вже сказали. А можемо ще доповісти, що нині критична свідомість обрядових ріжниць, знання історії обрядів та їх менталітету куди висші, ніж вони були в 17 або 18 вв. Тому нині просто не випадає унії йти тим латинізаційно-асиміляційним шляхом, котрим ішла унія в давній Польщі. Виразом і потвердженням сього є факт, що тодішні монахи, котрі з латин. обряду перейшли на наш обряд, були першими латинізаторами в нашій Церкві, а нинішні монахи, котрі з лат. обряду переходять на грецький, культивують чистий грецький обряд.

Що до другої рації (користи для католицизму), то й самі „Записки" признають, що вона „в деякій мірі пояснює те сміле перероблення літургії" — ми думаємо, що „в повній мірі".

Доволі дивно виглядає, що василіянські „Записки" погрожують Єзуїтам: „памятаймо, що роблять сю насильну зміну члени Ордену малощо не інстинктовно колись і тепер нелюбленого саме на тих землях, на яких нині працюють. Треба лякатися, щоби постепенно не відживала месть і ненависть, що про них стільки писали й стільки оповідають". Ми привикли в василіянських виданнях інакші осуди читати про ОО. Єзуїтів і їх працю...

Видно, що воєнна психоза не перебирає в словах і аргументах, навіть коли звертається проти найблизших!

Г. К.

Конгрес католицьких Негрів відбувся мин. року в Детройт в З. Д. Конгрес жадав від церковної власти більше шкіл, церков і священиків для катол. Негрів, бо вони упосліджені білими. Предсідником Конгресу був епископ з Детройт.

Конгрес англіканської церкви. В осени м. р. відбувся конгрес англіканської церкви, на котрім було присутних 307 епископів. Конгрес уповажнив архіепископа з Кентербурі, щоби переговорював з православними й старокатоликами про сполучення. Між іншим перейшла резолюція (голосами 193 проти 67), що в деяких випадках вільно заперечити зачаття й порід, „якщо се діється в світлі християнської віри, не з егоїзму". В часописах назвали сю резолюцію „революцією христ. моралі".

„Торжество православія". Під таким заголовком помістили ми в останньому числі „Ниви" нотатку у „Всячині", передруковану частинно із статті Дра Річинського в „Ділі". У своїй статті Др. Річинський помістив один passus, що дуже кривдить „Przegląd Wileński", а ми сей passus, не знаючи становища „Prz. Wil-ого", до нас, також перепечатали і нехотячи також його скривдили. Тимчасом, як довідуємося, „Przegląd Wileński" ставиться завсіди з великою прихильністю до нас і до нашої грек. кат. Церкви, а передовсім до особи нашого Митрополита (м. ін. його 25- і 30-літний ювилей вшанував окремими статтями) і нераз боронив нас і нашу Церкву перед несправедливими нападами та серед польської преси належить до справжніх „білих круків" у відношенню до нас. Тому ми дуже радо простуємо передрукований нами кривдячий passus.

.....

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріяту у Львові.

Власник: Львівська гр.-кат. АЕпархія
Відповідальний редактор: о. Петро Хомин

З друкарні Щасного Беднарського в аренді „Графічного Промислу"
Львів, Ринок 9. — Телєфон 76-14.

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА

Церкви купують СВІТЛО

лише

у своїй фабриці свічок

Інж. К. Котецький С-ка

ЛЬВІВ, вул. Окружна 13 (Бічна Кульпарківська 9)

Численні признання за добірний товар, наші трійці і поставники безконкуренційні. Дипльом господарської вистави в Копичинцях. Світло наше світить ясно і горить довго.

Жадайте цінників.

Подяка

Підписаний Комітет Церковний в Подусільний складає щиру подяку Вп. П. Зваричеви Михайлови з Рогатина за артистичне виконаня Іконостасу для Церкви в Подусільний. Як солідного і заразом дешевого свого артиста-різьбаря поручаємо його Всч. ОО. Парохам і Хвальним Комітетам Церковним.

За Комітет

О. СЛУЖИНСЬКИЙ МИКОЛА
парох

СОКЕРКА МИХАЙЛО

ВИТВИЦЬКИЙ ІВАН

Дентист ЯКІВ НАСС

Львів, вул. Сикстуська ч. 17. II. пов.

Телєфон 65—73.

години урядові 9 — 1 рано і 3 — 6 по полудни

Ліченя, пльомбованння і винимання зубів безболю. Скріплювання розхитаних зубів. Штучні зуби в кавчуку і золоті після найновішої системи. Пацієнтів з провінції обслужується в найкоротшому часі. — П. Т. урядовцям і студентам знижка —

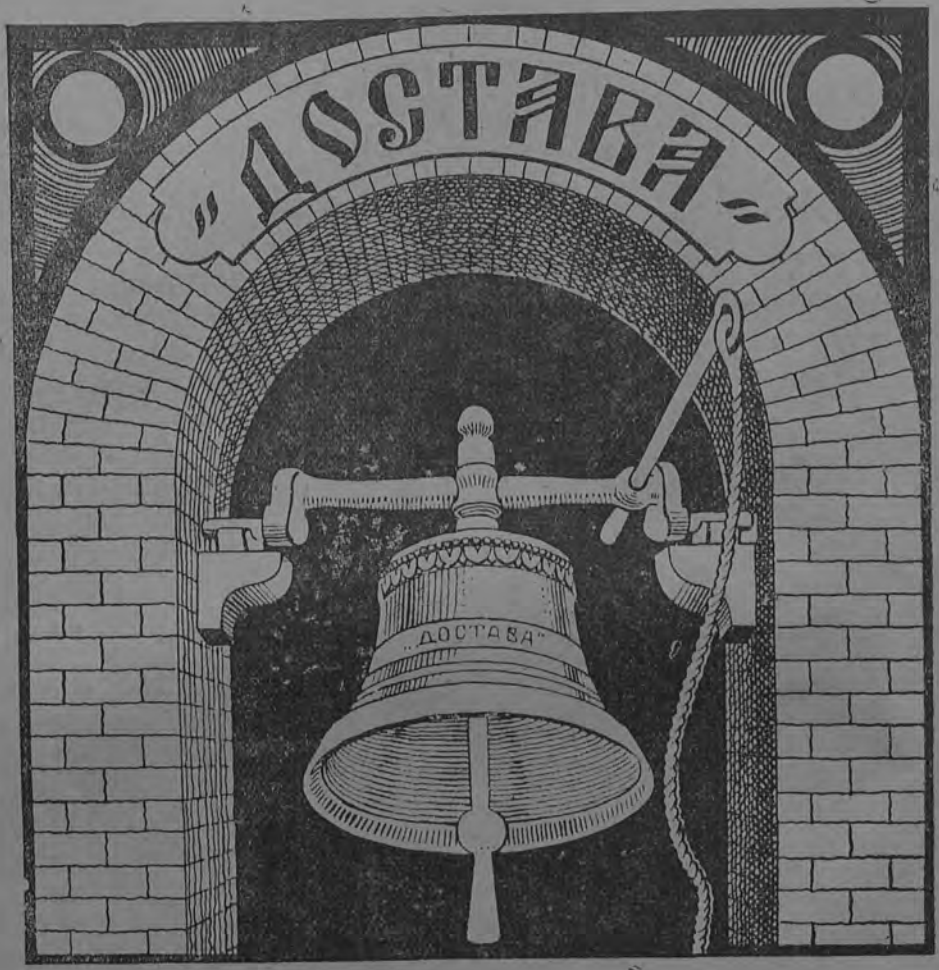

Найліпші дзвони і всі церковні предмети

в найбільшім виборі і найдешевше продає

одинока українська кооператива

ДОСТАВА

в своїх складах. ЛЬВІВ, вул. Руська ч. 20., ПЕРЕМИШЛЬ Ринок ч. 23., ТЕРНОПІЛЬ, вулиця Перля ч. 16.

Направляє старі ризи, позолочує чаші і пр., бере на себе малювання церков, виготовлення іконостасів і ручить за солідне і стилеве виконання по приписам обряду. Письменно за цінами звертатися до Дирекції: ЛЬВІВ, ДОМІНІКАНСЬКА 11, I п.

Звертаємо увагу Всч. Духовенству, що всі прочі фірми з церковними річами є або у ворожих нам руках, або є приватними підприємствами, а „ДОСТАВА" є одинокою кооперативою, де членами є три наші Архієреї, многі священики і церкви.

З СИХ ПРИЧИН ЗАСЛУГУЄ НА ПОВНЕ ДОВІРЯ і ПОПЕРТЯ.

Рік XXVI. Лютий Ч. 2

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа — Передплата виносить 18 зл. річну півріччо 9 зл., чвертьрічно 4·50 за — для Америки 3 доляри річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

ЗМІСТ:

X.
На шляху до правильної розвязки унійного питання 41—44
о. Др. Г. Костельник
„Свої не приймили його“ 45—47
о. Петро Дзедзик
Із таємної психіки „Вічного Жида“ 47—51
о. Др. Лев Глинка
Вісти з Риму 51—53
о. Василь Навроцький
Куток мови 53- 58
З життя духовенства 59—61
Осип Кладочний
В римських катакомбах 62—67
Відповіди Редакції 68—70
Нові книжки 70—71
Некрольоги 72—00
Всячина 73—80
Проповіди 17—32

ЛЬВІВ 1931.

НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА

Рік XXVI. Лютий Ч. 2

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа —

Передплата виносить 18 зл. річну піврічно 9 зл., чвертьрічно 4·50 за — для Америки 3 доляри річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

На шляху до правильної розвязки уніонного питання

Вже в попередньому числі подали ми, що Апост. Престол іменував о. Николая Чернецького Ч. св. Ізб. Апостольським Візитатором для тих вірних грецько-словянського обряду в Польщі, які жиють поза межами галицької церковної провінції, себто для українсько-білоруських областей, колиски давньої Унії, які по розборі Польщі війшли були в склад російської імперії, а тепер на основі Рижського договору вернули назад до Польщі. Як на іншому місці

Wyciąg z protokołu wspólnego *z dnia 7/2 1931 r. Sąd okręgowy Wydział VI karny we Lwowie w sprawie konfiskaty Nr. 1. czasopisma „Nywa" z daty Lwów dnia 1 stycznia 1931 r. Sygn. VI. 1. Pr. 61/31 na posiedzeniu niejawnem w dnin 7 lutego 1921 r, po wysłuchaniu zdania Prokurtora Sądu okręgowego we Lwowie postanowia: uznać za uspawiedliwioną dokonaną dnia 6 lutego 1931 r. przez Prokuratora Sądu okręgowego we Lwowie konfiskatę czasopisma „Nywa" Nr.1. z daty Lwów duia 1/1 1931 r zawierającego w artykule pt. „Mynułij rik u żyttiu naszei Cekwy" w ustępie od słów „Juwyłejni" do „Cerkwy" znamiona występu z §.300 uk., zarządzić zniszczenie całego nakładu i wydać w myśl §.493 pk. zakaz dalszego rozpowszechniania tego pisma drukowanego. Zarazem wydaje się odpowiedzialnemu redaktorowi tego czasopisma nakaz, by orzeczenie niniejsze umieścił bezpłatnie w najbliższym numerze i to na pierwszej stronie. Nie wykonanie tego nakazu pociąga za sobą następswa przewidziane w §.21 ust. druk. z 17/12 1862 Dzpp. Nr. ex 1863 tj. zasądzenie za przekroczenie na grzywnę do 400zł.* **Uzasadnienie:** *Ogłoszenie drukiem wymienionego wyżej ustępu artykuła ma na celu fałszywemi twierdzeniami o przebiegu akcji władz administracyjnych, które przeprowadziły likwidację aktów sabotaży wywołać wzgardę i nienawiść przeciw tymże władzom, co odpowiada znamionom występku z §.300 uk. Według §§.487, 489, 493 kd oraz §§.36 i 37 ust. pras., jest zatem powyższe postanowienie uzasadnione. Na oryginale właściwe podpisy. Za zgodność Lipanowicz starszy sekretarz.*

ЛБ АН УРСР
Ж. К.

про се докладніше подаємо, в неділю 8. II. с. р, відбулася в Римі торжественна хейротонія нового Епископа.

Факт іменування окремого Епископа для областей, на яких зродилася і більше двох соток літ проіснувала Унія, є для католицької Церкви загалом, а для нас зокрема, великої ваги. Бо ось по часі майже 100 літ від хвилі безприкладної в історії ліквідації уніятської Церкви[1]) на тих територіях, ліквідації, спричиненої більше зовнішніми чим внутрішніми причинами, унійна ідея не лиш віджила, але й воплотилася в діло до тої міри, що мимо ріжних і великих перепон політичної натури, Апост. Престол іменує для неї окремого епископа, вбираючи молодий унійний рух в ясно означену канонічну-правно форму, та тимсамим зберігаючи його від можливого хаосу, а цілій майбутній унійній праці дає можність успішного розвитку.

В часі, коли бувші уніятські области припали Росії і на них запанувало насильно введене царське православіє, унійна ідея там ніколи не вмерла, але жила в душі народу, вибухаючи нераз ясним полумям героїзму своїх визнавців, яке чим дальше, тимбільше потахало, але не згасло ніколи. Знали про се усі діячі й ідеольоги Унії поза межами Росії, які часто тайком переходили державні кордони, прислухуючись релігійним настроям народу та покріпляючи вибрані одиниці на дусі. Знав про те, що з упадком релігійної нетерпимости в Росії прийде до відродження унійної думки на давніх її областях і наш Високопреосв. Митрополит, найбільший подвижник ідеї церковного зєдинених останніх часів і тому він вже в перших початках світової війни назначив двох епископів — місіонарів для найблизших нам областей: о. Дра Дм. Яремка на епископа острожського і о. Дра. Й. Боцяна на епископа луцького. Оба вони дістали важке, але почесне завдання відновити Унію серед православного населення української Волині, а відтак поширити її і на дальші области давньої Унії. Та перший з них, пок. о. Яремко, помер у царський неволі, не діждавши повороту у рідний край, а Преосв. Боцян вернув, і після радісної та богатонадійної обїздки підчинених його майбутній юрисдикції областей, що оставали під австрійською військовою окупацією, укладав і розмірковував докладний плян своєї місійної праці в Луцьку

Але вибухла велика революція в Росії і на Волинь, після її короткої приналежности до української держави,

---

[1]) 12. II 1839 три уніятські епископи; Й. Сємашко, В. Лужинський та А. Зубко підписали в імени своїм, більше тисячки священиків і міліонів вірних, котрі на апостазію не годилися, меморіял, заадресований до царя Николая I з просьбою приняти уніятів на лоно „праматірної" православної Церкви. На Холмщині і Підляшшу насильно зліквідовано Унію дещо пізніше, бо аж 1875. р.

прийшла польська державана влада, яка еп. Боцяна до Луцька не пустила. Унія, яку репрезентувала українська гр. кат. Церква і еп. Боцян, не сміла переступити „Сокальського кордону", що ділив рідних по крові братів. Занадто була вона в собі сильна, занадто загартована у повсякчасній боротьбі за своє істнування та за своє добре імя і честь, так що польські політичні рації не казали її туди пускати. І політичні мотиви показалися сильніші від усього. Для еп. Боцяна, того ідейного і ревного подвижника ідеї церковного зєдинення, була ся заборона важким ударом і його психічно заломала, та була певно одною із головних причин його передчасної смерти,

І так українська гр.-кат. Церква в Галичині, що одинока на словянському Сході стояла на сторожі великої ідеї, зберігаючи і закріплюючи тісну єдність із вселенською католицькою Церквою, не сміла — мимо релігійної свободи — ширити тої ідеї на бувших своїх територіях. Здавалося, що діло віднови Унії в католицькій державі безнадійне.

Але ідеольоги і працівники Унії, обох обрядів, Українці, Білорусини і Поляки, не покидали думки про відбудову Унії на її давніх областях. Появляються там перші місіонарі зпоміж українського галицького духовенства, світського і монашого, монахи найактивнішого латинського монашого Чину принимають з тою метою східний обряд та у своїй новій місійній станиці підготовляють кадри майбутніх унійних робітників, зерно паде на пригожу почву, ідея набирає реальних форм, вона росте і круг її праці поширюється, до неї вже голосяться православні священики, що принимають церковну єдність, правда делеко не всі з чистих, ідейних мотивів. Але справа рушена з мертвої точки, теоретичні міркування перемінилися в реальний чин.

Одначе Унію принимають тільки одиниці, а що найбільше невеликі гурти православних. Досі зорганізовано щось понад 20 парохій, успіх 10 літної праці мінімальний. Причина сьому та, що загал глядить на ті унійні почини з недовірям, а то й з острахом. Він боїться, щоби з тою Унією не прийшла латинізація, а вслід за тим і польонізація. Втрата віри, чи радше церковної традиції, і національности — се для простолюдина, хочби навіть релігійно і національно дуже мало свідомого, завелика жертва. В тім страсі і недовірю держала його м. ін. головно та обставина, що всі, хто принимає Унію, порывають усі звязки з своїм духовним начальством, а переходять під юрисдикцію латинських духовних і латинських епископів. І якжеж супроти сього не мало зродитися підозріння, що нова Унія се ніщо інше, тільки латинізація, а дальше і польонізація православного українського і білоруського населення? Звідси й назва: „жондова Унія", звідси й те велике недовіря, а на-

віть вороже відношення також і серед галицьких уніятів до неї.

Щоби зломити те недовіря і упередження, оперте на факті підчиненості цілої унійної акції латинській єрархії, яке вязало цілу акцію і не давало їй змоги ширше розвернутися, треба було її від тої підчиненості звільнити і надати їй більшу самостійність в діланню. Колиж по заключенню конкордату не можна було її підчинити під юрисдикцію галицького митрополита, то треба було конечно для успіху самої акції іменувати для неї окремого епископа, чого домагалася гідність Унії і національне підложе.

І Апостольський Престол се зробив і тим засвідчив, що молодий унійний рух се не ефемерида і не діло людське, але діло конечне і спасенне, діло Боже. І хоч як вязали руки Римови з ріжних сторін, він, глядючи на успіхи 10 літної унійної праці, побачив, що тільки власний епископ може цілу працю поширити.

* * *

Новоіменований Владика навязує нитки перерваної історичної традиції, Його номінацією радіє княжий Володимир і Луцьк, Його запрошують до себе Вильно, Альбертин і Пінськ, на Нього ждуть Холмщина і Підляшша.

Але перед Ним і важке завдання: зосередити цілу акцію і надати її однообразности, розігнати той туман неясности і загадочности, який її досі окутував та вивести її на ясний шлях, даючи їй змогу здобути більші симпатії серед православного населення і зробити її більш притягаючою, а вслід за сим зміцнити її.

Для нас, греко-католицьких Українців, іменування епископом того, що вийшов з нашого релігійного і національного середовища, стає зворотним і переломовим моментом у наших настроях відносно цілої дотеперішньої унійної акції. Відсунені від неї, через те іменування набираємо переконання, що ся акція не буде обернена проти гідности та інтересів гр. кат. Церкви, чи української нації.

Відносно незєдинених братів на наших північно-західних землях, то знаючи настрої тамошнього національно свідомішого православного населення, сміємо твердити, що -вій рідний Владика і злука з вселенською католицькою Церквою се для них одинокий захист і рятунок.

Іменуванням Преосв. Чернецького Св. Отець, папа Пій XI неначе хотів зазначити, що могутнє унійне гасло „Per vos mei Rutheni", кинене перед трьома сотками літ Його великим попередником, не стало анахронізмом, але набрало в нинішніх часах ще більше актуальности, коли мимо ріжних перепон його знов у життю висувається. *X.*

о. Др. Г. Костельник

„Свої не приймили його“

(Продовження)

Як заключення з сього розділу подає Клявзнер:

„Євангеліє Йоана не є релігійно-історичною, тільки релігійно-фільософічною книжкою. Вона написана щойно коло 120-130 р., коли християни вже відріжнювалися від жидів щонайменше в формі окремої секти... Ціллю четвертого євангелія було: представити Ісуса як „Льогос“, як „Слово Боже“ в скрайно фільонівськім значінню. Тому воно опускає все, що в Ісусовім життю й смерти було надто людське“ (165).

Правда така, що Йоан так само (навіть ширше) описує страсти Ісуса Христа, як і синоптики, і не боїться навести таких подій, котрі характеризують Христа як правдивого чоловіка. З того, що він не малює Христової тревоги в Оливному городі, ніяк не можна заключувати, що він се робить в тій ціли, щоби Христа не представити „надто людським“, бо ту саму Христову тревогу згадав він уже при попередній нагоді: „Тепер моя душа затревожена, і що скажу: Отче, спаси мене від сеї години, та я длятого прийшов на сю годину“ (Йоа. 12, 27). Зітхнення на хресті: „Боже мій, Боже мій, чому ти мене оставив?“ наводить не тільки Лука, але і Йоан. Зате зітхнення „жажду“ наводить тільки сам Йоан (19, 28). Неупереджений дослідник мусить признати, що євангелисти взаїмно доповнювали себе, й власне тим ясуються головні розбіжности в їх описах.

„Подруге“ — продовжує Клявзнер — „з синоптичних євангелій найстаршим є Маркове, котре написане десь у часі зруйнування храму, 66-88 рр., можливо одним з Маркових учеників“ (166). „По Маркови йде Матей, котрий основувався на нашім нинішнім Марковім тексті... Ся книжка написана по зруйнованню храму, десь коло 80-90 рр., одним з учеників Матея для юдеохристіян... Власне з того приводу говорить з євангелія Матея глибока ненависть проти жидів, а особливо проти фарисеїв. Найпізнійше синоптичне євангеліє є те від Луки, лікаря й Павлового ученика... Воно написане десь коло 90-100 рр.“ (167).

„З другої сторони власне задля поширених дослідів на всіх полях жидівства в часі другого храму стало неможливим історичність синоптичних євангелій вповні заперечити. ...Кождий крок, кожде діло й кожде Ісусове слово пригадують нам Палестину його днів, тогочасне жидівське життя й фарисейське жидівство за другого храму... І се найліпший доказ також для Ісусової історичности“ (168).

Нещирість до правди мститься, бо доводить до плутанини в консеквенціях. Клявзнер не може відкинути автентичности євангелій, але й не хоче її признати в її цілости. Отже чіпається „половичної міри": мовляв, автори євангелій, між якими не було ні одного очевидця, те, що чули від очевидців, зодягнули в форму лєгенд і мітів... І виходить йому, наче на замовлення, що одно євангеліє повстає по другім саме в однакових відступах (що 10 літ), а всі щойно по збуренню єрусалимського храму... Чиста математика a priori, а не дійсність, бо людська дійсність ніколи не придержується таких математичних пропорцій.

Клявзнер не перечить, що автором євангелія Луки є таки сам Лука. Лука був товаришем Павла, а не учеником у звичайнім значінню. Отже слід їх уважати за ровесників. Якщо Павло навернувся в 36-38 рр. по Хр., певномусів мати щонайменше 20 років. Отже в 90-100 рр. по Хр., мав би 74—82 років. Так само Лука. Чомуж Лука мав би писати своє євангеліє аж у тім старечім своїм віці, а не скорше? А коли написав Діянія? Для усталення років, в котрих синоптичні євангелія написані, рішучо треба взяти за вихідну точку час, в котрому написані Діяння. Іншої критичної точки й не маємо.

Автор Діяній понад усякий сумнів був учасником подорожів Павла. Від гл. 16, 10 він непомітно, без усяких претенсій переходить на „ми" („старалися ми іти в Македонію") й до кінця разураз виринає отсе „ми". В тій части Діяній подає він подрібні описи, з назвами і датами, як може писати тільки очевидець. А кінчає Діянія перебуванням Павла в Римі в увязненню (ми нині сказали би: „в інтернованню"): „І мешкав (Павло) цілих два роки в своїй нанятій хаті і приймав усіх, проповідуючи царство боже і навчаючи про Господа Ісуса Христа з усякою сміливістю, без перепони".

Видно з тих останніх слів, що автор якраз тим закінчив свою книжку. Се не уривок, не відкладання закінчення на пізнійше, але правильний конець — такий характеристичний для всіх книг Нового Завіта. Отже Діяння написані ще перед смертю Павла, зн. перед 67. роком. З посланія до Колосян знаємо, що Лука дійсно був з Павлом у Римі в тім часі: „Поздоровляє вас Лука, улюблений лікар" (Кол. 4, 14). Виходить, що Діянія дійсно написав Лука — і то десь в 63—67 рр. Але він сам свідчить на початку Діяній, що „Перше оповідання", себто євангеліє, написав ще перед Діяніями. Отже євангеліє Луки написане перед 67 роком, а євангелія Матея й Марка ще старші.

Синоптичні євангелія написані в апостольських часах людьми, які були

або очевидцями (Матей), або товаришами очевидців. Сеї правди ніяка „критика“ не повалить.

А євангеліє Йоана? Воно написане найпізнійше, однак певно не меншеповажним автором, як синоптичні євангелія. Первісна Церква, яка вже мала синоптичні євангелія, посланія апостольські і Діянія, ніяк не була би прилучила четвертого євангелія до трьох попередних, якщоб його автор не був так само поважний. Те саме каже й текст. Він доцільно доповнює попередні євангелія, особливо Христову науку, незрозумілі назви заступає більш зрозумілими. А так писати, й ніде не поблудити, міг тільки очевидець.

(Продовження буде)

о. Петро Дзедзик

Із таємної психіки „Вічного Жида“

(Докінчення)

«Правду говорю в Христі, не лгу, ... що великий маю смуток і безнастанний біль у моїм серці. Бо я сам бажав би бути відлученим від Христа за моїх братів, рідних мені по тілу, що є Ізраільтянами, (до) котрих (належить) всиновлення і слава і завіти і законодавство і богослуження і обітниці, (із) котрих вітців (в)... (вийшов) Христос по тілу, що з Богом над усіми, благословенним по віки. Не значить воно, що слово Боже не сповнилося; бо не всі, що від Ізраіля, се (справжній) Ізраіль. І не всі діти (Бога) длятого, що є потомками Авраама... Не діти тілесні, се діти Божі, але *діти обітниці* будуть причислені до сімени;... коли ще не народилися, ані зробили що доброго або злого, — щоби *постанова Божа* позістала *по виборови*, не з діл, а від того, що кличе...»

«Отже що скажемо? Чи несправедливість у Бога? Зовсім ні! Бо Мойсеєви говорить: *Помилую, кого помилую* і змилосерджуся, над котрим змилосерджуся. Тому *є се річ не того, що хоче*, ані того, що біжить, *а Бога що милує*. Бо Писання говорить Фараонови: Якраз на се підняв я тебе, щоби на тобі показати мою силу і щоби моє імя було проповідане по всій землі. Так отже *кого хоче милує, а кого хоче* робить затверділим*)».

*) Рим. 9. 1—19. Підчеркнення в тексті мої.

Оці слова, — це перша спроба розвязки квестії; *Божа воля*, говорить Апостол Павло, зділала, що одні народи стали вибранцями Неба, а другі ні, *недослідимі Божі пляни* рішили, що жидівський нарід Бог відкинув від себе...

Та ця відповідь не вдоволяє ще св. Павла; Його розум питає заєдно: чому? Прецінь усе на світі має свою причину; — щож за причина такого Божого зарядження?

А, — бо погани вірять покірно, розумує далі Апостол Народів і тому вибрав їх Бог, а Жиди, заскорузлі у букві закона, руководяться гордістю...*)

І тут відзивається у Апостолі Павлі *жидівське* серце: йому жаль стає своїх родинців і на їх адресу звертає, (через Римлян) слова, повні щирого співчуття: «Брати, бажання мойого серця і молитва до Бога єсть, за них на спасення. Бо свідчу їм, що мають ревність Божу, але не розумну. Бо не розуміючи справедливости Божої і стараючися *свою поставити*, не покорилися справедливости Божій»**)

Отже самоволя осліпила його родимців; засліпила їх очи до того ступня, що вони через неї не можуть зрозуміти Божої волі.

Сором бє в лице Павла! Бо й як йому, *представникови жидівства*, не стидатися за нікчемність своїх родимців?! І що сказати світови на оправдання їх?

Хиба те, що не всіх *Жидів відкинув Бог; бо не* всі *Жиди* відкинули Мессію; частина їх остала правовірною, і ця частина то *справжній Ізраіль* це той Ізраіль, що на ньому сповнилися всі обітниці...*)

До тепер ставляв собі Апостол Павло *сам* питання і *сам* на них шукав відповіди. А далі зноситься до висот *Обявлення* і вже не він, а *Обявлення* даватиме відповідь:

«Бо не хочу, щоб ви, брати, не знали цего таїнства», — заявляє св. Павло торжественним голосом — «що засліплення зійшло на часть Ізраіля, доки не увійде повнота поган. І так увесь Ізраіль спасеться, як написано: Прийде з Сіону Спаситель і відверне беззаконня від Якова. І се їм від мене завіт, коли відійму їх гріхи. По Євангелію вони вправді вороги задля вас, та по вибранню улюблені задля вітців. Бо дарів і покликання не жалує Бог. Бо як і ви противилися колись Богу, а тепер помилувані задля їх невірства, так і вони не увірили вашому помилуванню, *щоби й їх тепер помилувано*. Бо замкнув Бог усіх у невірстві, щоби всіх помилувати».**)

Із цих обявлених слів Апостола Павла виходить, що *історія жидівства ще не закінчена;* а доля його узалежнена не тільки від психольогічних й історичних законів, але го-

*) Пор. Рим. 9. 30—32
**) Рим. 10 1—3
*) Пор. Рим. 11. 1—24
**) Рим. 11. 25—33

ловно і а безпосередно від висшої Сили. І ця vis maior не допустить, щоби жидівський нарід загинув; ні; *колись* прийде ще час, коли Жиди розсипані по цілому світі, позбираються в один нарід й одну державу; *а історична місія жидівства закінчиться з тою хвилею, коли Жиди покинуть дорогу заперечення Христа, а увійдуть на дорогу признання Його Богом і Спасителем світа.*

IV.

Це станеться... *колись,* — у далекій майбутности; нема ніяких даних думати, що це станеться скоро...

На це вказує перш усього *характер жидівського невірства;* він зовсім неподібний до безбожницького світогляду християнина. Підчас коли причиною антихристіянської орієнтації та мотивом безбожного ділання у (бувшого) християнина являється *практичний атеїзм, оснований на розумі,* то в жида анти-Христове становище є подиктоване *пересадною ревністю до Бога,* основаною на *спільному чуттю.* Тому то сказав Апостол Павло: «...свідчу (про Жидів), що (вони) мають ревність Божу, але не розумну»*).

Ця саме обставина, що проти-Христове становище Жидів основане *не на розумі, а на волі та чуттю,* є тут дуже важною. Чуття, як звісно сліпе та безкомпромісове, ніякі річеві, розумові арґументи не мають на нього ніякого впливу. Тому скоро зроджується з нього *фанатичне завзяття,* той страшний сліпий фанатизм, який зовсім не реаґує на ніякі хочби й як переконуючі докази тільки тому, що вони звернені проти принятих ним правд.

Такий саме сліпий фанатизм ціхує жидівське невірство. І в ім'я цього сліпого фанатизму жидівство все було, є і довго ще буде завзятим, безкомпромісовим ворогом усього, що носить на собі знамя Христового імени та закону, хоч певно, (бодай до якісь міри) воно свідоме того, що Христова Євангелія о ціле небо перевисшає талмуд.

І свідомо, чи несвідомо жидівство й на будуче зустрічатиме засади Христової ідеольоґії з фанатичною ненавистю, хочби вони були не знати як благородними та спасенними; з християнськими порядками воно не погодиться! А що ціла всесвітня культура людства в більшій, чи меншій мірі побудована на принципах Христа та пересякла духом Його Євангелія, то жидівство й далі ставитисьме до цеї культури більше неґативно ніж позитивно, являючись радше руйнуючим елєментом, ніж будуючим.

А з другої сторони, денебудь повстане антихристіянський рух, там ніколи не забракне жидівської співпраці, очевидно під ріжними претекстами та гаслами... Нікому не є нині тай-

*) Рим. 10. 2

ною, що у протихристіянському поході большевії *), Жиди відіграли дуже визначну ролю.

Але колись, як впевняє Апостол Павло, Жиди будуть «помилувані», значить: навернуться до Христа та визнають Його Богом і своїм Месією.

Щож може привести їх до цього? Що всилі спричинити такий основний переворот у жидівській душі?

Засліплений фанатик, якого не дасться переконати ніякими розумовими аргументами, може змінити свій світогляд тільки тоді, коли побачить, що *всі* можливі середники і способи в боротьбі з противником завели та розбилися об желізний мур дійсности, — аж тоді саме, коли мимо всіх можливих розпучливих зусиль сконстатує остаточно повну свою невдачу та цілковиту поразку — щойно тоді кине він оружжа та переконається, що воно не було добре і що оружжа противника ліпше...

Так саме мається річ із анти-Христовим становищем жидівства; його крайно Христо-фобський святогляд може аж тоді змінитись у Христо-фільський *коли організм християнства здобудеться на таку високу етичну силу* та таку могутню внутрішню *моральну відпорність, що зможе з успіхом опертися та вбити в собі всі бакцилі розкладу масонсько-жидівських затій*, які втискаючись у всі ділянки людського життя, чи то *незамітно* за помічю літератури, преси, кіна, театру, чи то *аґресивно*. дорогою явно антихристіянської, а то й просто безбожницької аґітації, намагаються заволодіти душею людства, щоби убити її...

Та покищо з жалем треба сконстатувати, що Христофобська акція не тільки, що не слабне, а щоразто, особливо в останніх, післявоєнних літах, зростає в силу.

А це *друга познака*, що навернення Жидів до Христа ще дуже-дуже далеко.

Та нема сумніву, що християнський світ скорше чи пізніше скріпиться та обєднається до спільної оборони Христових засад.

Із уст Петрових Наслідників лунають отсе заклики до основної обнови людського життя на всіх ділянках його, та до перебудови його на Христових засадах; не пропадуть вони на марно!

„Omnia instaurare in Christo! — це клич папи Пія X — клич, який став вихідною точкою до могутньої всесвітньої «Католицької Акції», заініційованої теперішним св. Отцем Пієм XI, метою якої то акції являється *схристіянізування* усіх ділянок людського життя та обнова душі людства, від пролета-

*) Нині нищиться там вже релігію, як таку, (всяку релігію), але в перших літах большевицької революції вістря переслідування звернене були головно проти християнізму.

ріяту почавши аж до керманичів держав і володарів включно за помічю Христової ідеольогії.

Отже не *антисемітизм*, не акція ненависти та насильства супроти Жидів, а *Католицька Акція, акція повна Христового* миру та любови, праця над своєю внутрішньою обновою *дасть християнству побіду, а рівночасно* повертаючи у нівець усю розкладову роботу воюючого з Христом жидівства, обезсилить, — а далі отверезить і наверне його.

Жидівське питання найде тоді свою остаточну розвязку.

І віримо, що сповниться пророцтво св. Павла: що жидівство, після многовікової ненависти до Христа, після даремних зусиль над обезцінением Його засад, упаде остаточно, поконане й обезсилене під хрестом Розпятого та благатиме помилування.

І буде помилуване...

І так, як колись Савло, що завдяки сам своїй «неразумній ревности» став був фанатичним гонителем Христа, а в дорозі до Дамаску, осяяний блеском Божого милосердя впав знесиленим, щоб за хвилю встати найбільшим Апостолом Христа, так і його родимці, що ведені ложною ревністю для Божої справи, стануть ще колись найбільшими прихильниками Мессії з Назарету та найревнішими будівничими Його Божого Царства на землі.

Вісти з Риму

Епископська хейротонія Преосв. Николи Чернецького

В неділю дня 8. лютого о год. 9 р. в Римі в церкві св. Альфонса в часі Архиєрейської Служби Божої в гр.-кат. обряді уділено епископської хейротонії — о. Николі Чернецькому, єромонахови з монашої Конгрегації Спасителя, що його Папа Пій XI іменував Апостольським Візитатором для Словян византійського обряду під Польщею, які находяться поза границями українських галицьких епархій.

Святителем був Преосв. Хомишин; солітургізуючі епископи: Преосв. Мелє Ординарій Люнгра (для Італьо-Греків) і Преосв. Бучис — титулярний епископ Олімпії; солітургізуючі священики: о. Головецький Ч. С. В. В. і о. Сипіягін; капеляном був о. Бойчук, ректор Духовної Семинарії в Станиславові.

Симпатична церковця зі символічним образом Преч. Діви Марії постійної помочі при головнім престолі була повніська церковних достойників, священиків, коллєгіястів-сту-

дентів на папських університетах — так византійського, як латинського обряду та мірян, що раді були бачити східний обряд епископської хейротонії. Між церковними достойниками були: Секретар св. Конгрегації для поширення віри в заступстві кард. Ван Россум, Преосв. Насліян, титул. архиепископ Тарзу, генеральний вікарій вірменського патріярхату, Преосв. Д'Ербіні, титулярний епископ Ілія, президент Pontificia Comissio pro Russia, яка займається релігійними справами християнських народів, що замешкують давну російську державу. Преосв. Дубовський, тит. епископ Філіпополі, монс. Джьобе, секретар комісії для народів давньої Росії, о. Черконе, містосекретар тої комісії, о. Стоцінгер, абат — примас Бенедиктинів, о. Патрицій Мурай, генерал монашої Конгрегації Спасителя, О.О. Редемптористи, прокуратори і репрезентанти ріжних монаших Чинів і Конгрегацій, як прим. Домініканів, Капуцинів, Кармелітів, Ісусовців і ин. Польська амбасада при Ватикані вислала теж своїх репрезентантів. Були заступлені теж релігійні Тов-а мірян.

Солітургізуючі епископи і священики були представниками трьох великих відмін византійського обряду: грецької, української і російської. Солітургізуючі достроїлися в обряді до головного святителя Преосв. Хомишина. Присутні на Сл. Божій слідили з великим зацікавленням за обрядом так хейротонії, як загалом цілої Служби Божої. З радістю треба піднести, що хор Української Колєгії (репортер Осерваторе подав хибно, що співав хор Collegio ruteno e greco) співав гарно і богато причинився до торжественности Служби Божої. Судячи по тій побожній тиші в часі богослуження серед присутних в церкві гостей та по осуді репортера „Осерватора", який назвав нашу літургію імпонуючою та настроєвою, можна твердити, що присутні вийшли дійсно збудовані з цего богослуження.

Після довершеного акту рукоположення — зараз після євангелія — виголосив гарну, примінену до торжества проповідь Редемпт. о. Цаполлі. Проповідник взяв за мотив слова Спасителя з його архиєрейської молитви безпосередно перед страстями: „Отче заховай їх в імя твоє, котрих дав єси мені, щоби були одно, як ми" (Йоан. 17, 18); говорив про єдність Церкви. Згадав про те, що сторони, для яких є призначений новий Епископ, були вже зєднані з католицькою Церквою, та що не тільки дальший розвій католицької Церкви на тих землях але і її, вже істнуючу, знищили своїми указами російські царі, Николай I та Александер II. Вкінці, говорячи про любов Св. Вітця Пія XI до народів Сходу, закінчив, що так, як колись з любовю і батьківською щирозичливістю вийшов був Папа Римський на стрічу словянським апостолам Кирилови і Методієви, які приїхали були

до Риму, а померщому в Римі св. Кирилови відступив свою власну гробницю, так папа Пій XI з любовю і батьківською щирозичливістю дає Словянам византійського обряду під Польщею нового епископа в особі Преосв. Чернецького та дає їм не свою гробницю, але много більше — дає їм свою хату, дає їм св. католицьку Церкву, найцінніший дар для християнина.

Після Служби Божої зроблено кілька знимок, які—належить сподіватися — найдуться також на сторінках української ілюстрованої преси. Після закінчення торжества присутні спішили до захристії, щоби зложити желання новому Епископови та одержати від нього благословення.

о. Др. Лев Глинка

.....

о. Василь Навроцький

Куток мови

Щоби стати арбітром у справах мови і братися до авторитетного вирішування такої складної річи, як прочищування нашої літературної мови від чужого духа і впливу, до сього замало знати мову теоретично, значить зі словників і лєксиконів, а треба ще пізнати і відчути її індивідуальні прикмети та присвоїти собі її духа з самого жерела. Треба вслухуватися в поодинокі слова і фрази та висловлювання думок у сільського народу, зокрема в жіноцтва. Воно зберігає з покоління в покоління чисту мову і її характер в більшій мірі, ніж їх мужі і сини, що через військову службу, зарібки, то що, підпадають чужмм впливам.

Щоби унагляднити сказане, наведу один-другий епізод з виучування мови з народу:

Ще дитиною в бережанській народній школі, слухаючи, як наш катихит, бл.п. Иосиф Гордієвський розказував нам про первородний гріх, що Господь „з а к а з а в“ їсти овочі з „з а к а з а н о г о“ дерева в раю, я зрозумів се так і так розуміли мої товариші, що не винесли з дому великого знання польської мови, що се Бог з а м о в и в те дерево і ті овочі до раю...

Ще до сьогодня покутує те слово по наших катихизмах, незгідне з духом української мови, яке в тім значінню треба заступити словом: не казав, заборонив. Те саме є по всіх катихизмах і молитвенниках в четвертій церковній заповіди: Весілля і забави в з а к а з а н і часи не відправляти, замість в з а б о р о н е н і часи. Так само до нинішнього дня по всій Галицькій Україні всі, батьки і діти, відмовляють

четверту правду віри, а священики так і вчать, бо так є по всіх катихизмах і молитвениках: „Син Б. с т а в с я чоловіком і вмер на хресті...“ Війшло це слово, живцем взяте з польського stał się, за часів обновленого релігійного життя в Унії, тому 250 літ, введене ОО. Василіянами, що, одні тоді несли друкованим словом знання катихизму в народ. Слово противне українській мові, має бути: с т а в чоловіком.

Літ тому поверх 40, ще перед висвяченням, був я через один рік сільським учителем, учив в 1-клясовій школі в Л'сниках під Бережанами. В самій школі не було помешкання, тому примістили мене в селянській хаті, через сіни з господарями хати. Дружина господаря, сьогодня вже покійна, Марта Танчак. се перша моя вчителька чистої української мови. Ось з такого її вислову „се ф и л о с о ф и вигадали“ тоді я вже відчув, а тепер знаю, що не фільозоф, а философ є згідне з духом укр. мови та розумію, чому то в нинішнім спорі, між київською Академією з її новою правописю, а галицькими вченими, Придніпрянці так завзято піддержують філософ і філолог, а не фільозоф і фільольог. Вони ті слова так і вимовляють і говорять в а г о н, а не в а г о н.

В пізніших роках, перед самою війною, в Станиславові був я учасником дискусії на тему, як правильно говорити і писати слово Станиславів. Пок. др. Никола Сабат, директор гімназії, піддержував тезу, що треба й говорити й писати Станіславів, бо так є у виданім через львівське Наукове Товариство ім. Шевченка, апробованім Радою шкільною краєвою і розісланім по всіх школах „П р а в о п и с н і м с л о в н и к у“. Обосновував се ще й тим, що свою назву взяло місто від свойого основника Потоцького, а він-жеж не називався Станислав, а Станіслав. На моє переконування, що се незгідне з духом української мови, бо-ж в аналогії ми кажемо і пишемо: Паливода, ведибіда, верниволя, Ростислава, Володимир, Станимир, а не Станімір (село в перемишлянському повіті), аргументував, що те що иншого бо ж Станиславів дістав свою назву від польського Stanisław-a. Не погоджувався також з заміткою, що слово Станислав се не є слово виключно польське, а загально словянське, а хочби так і було, то все-ж воно в українській транскрипції буде Станислав, а не Станіслав. Аж щойно, як я навів, що один зі синів київського Володимира В. дістав наділ у Витебську і там княжив і звався також Станислав, ми погодилися.

Вже недавно, перед кількома роками, в Борщівщині, де зберіглася найчистіша мова і де вже не стрінетеся з таким: ходилисьмо, робилисьмо, ходивєм, робивєм, люде ся збігли, я ся загнівав, — яке закорінилося під польським

впливом по всій майже галицькій Україні[1]), а почуєте тільки: ходили ми робили ми, я ходив, я робив, люде збіглися, я загнівався — пізнав я наглядно, яке то є осоружне нашій мові, вживане загально ще до недавна, слово проте в значінню польського przeto. В Борщівщині кажуть: хоч і віддала поле, проте (про тоє) не збідніла; нехай люде кажуть, що схоч, проте я, яка була, така й буду (Марія Поважна в Мушкатівці, Ірина Рибаконик в Волківцях). Лише в значінню: мимо те, мимо того, нім. trotz, ungeachtet dessen, українська мова се слово знає.

Чисту, нескаламучену мову зберігають також народні приказки і прислівя, народні думи і пісні. (Українські приказки, прислівя і таке инше. Збірники О. В. Марковича і других спорудив М. Номис. Спб. 1864. — Труды этнографическо-статистической експедиціи въ Западно-русскій край Императорского р. географического общества. Юго-западный отдѣлъ. Матеріялы и изслѣдованія, собранные д. чл. проф. П. Чубинскимъ. Томъ III. IV. V. Спб. 1872. 1877. 1878. — Весілє в Котузові. Зібрав Володимир Навроцький. Львів, 1870. — Етнографічні записки і збірники Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові. Гнатюк, Франко, Колесса[2]). Се перлини і богацтво, що його придбав творчий дух народа століттями.

Нарід у своїому розвиткови ступає твердим кроком тільки тоді, коли має за підставу ту живу, рідну мову, що її віками викохала собі народня психольогія. І що більше українська інтелігенція хоче стати в пригоді народови, визволити його з темряви, піднести його культурний рівень, то більше вона повинна вчитися від народу висловлювати його думками, його психольогією мови, наукові правди. Такий є єдиний нормальний шлях, що ним каже йти розвиток української літературної мови. (Українська Академія Наук. Збірник історично-філологічного відділу № 8. О. Курило. Уваги до сучасної української літературної мови. Вид. 3. Київ 1925).

„Життя та свіжість може наша літературна мова тільки тоді заховати, якщо вона держатиметься джерела, де повстає життя мови. Це рідна народня мова, як вона живе

[1]) Поміж укр. письменниками з того приводу ходить такий жарт-пародія на ту особливість в галицькім діялєкті: Яким ішов, Трохим не впав, малом Ася не забив — в значінню: як я йшов, трохи не впав, мало не вбився..

[2]) Агр. Архипенко, до р. 1928 видарець „Сільського Світу“ і господарських підручників та календарів у Львові, позмінював в написаній мною популярній брошурі „Про рибу і ставки“ слово рискаль на заступ (рос.) Довідавшись про се, я чим скорше зареагував, покликуючись на Історичні народні думи, видані Драгомановим, де є дума: „Стара баба і москаль сварилися за рискаль“. (Спір Польщі й Москви за Україну) — Запізно було направляти, бо підручник вже видруковано.

в наших діялектах" (Die deutschen Mundarten von Prof. Dr Hans Reis. Цит. з Уваг О. Курило я. в.).

Як же наблизити укр. літературну мову до народньої, як зберегти її „духа", її індивідуальні прикмети? Як навчитися думати по-українському і не збиватися на чуже? Треба уважно читати українських класиків слова, вважати на їх мову, відзначити в ній своє українське, найбільше синтактичні та фразеологічні явища в мові. Так само треба й до етнографічних записів поставитися. Таке свідоме вивчання язикових особливостей витворює певне чуття самої мови, те, що Німці називають Sprachgefühl. (О. Курило Уваги я. в.).

Богумил і Житецький при кінці спільної своєї розвідки таке пишуть: Від народу через культурні верстви знов до народу — такий основний процес розвитку української мови[1]).

Щойно по тих загальних замітках, — маючи деякі сумніви, чи письменник Михайло Рудницький осягнув своє, правда, значне знання української мови також з живої народньої мови, чи лише зі словників і творів письменників,— беруся до критичної оцінки на вирішувані ним так авторитативно питання в „Ділі".

Наперед загальна примітка. М. Р. не признає українських архаїчних висловів, ні слів взятих з церковної, староболгарської мови і осуджує їх, вважаючи те все, очевидячки помилково, за московське. Хто знає живу народню мову і відчуває її духа, той з тим не погодиться. Церковна мова вибила своє знання на живу мову. Не одно слово наша мова звідтам собі присвоїла і без них не обійдеться. Чи конче треба такі слова, як мир, печаль, болізнь, страждати, страсть, плоть, воплочення, истина, Господь, раб, достойний, скверний (приходить також в гуцульськім ідіомі) заступити іншими?[2]) А чому то твори Шевченка так до душі промовляють і захоплюють? Чи тільки тому, що говорить до нас геній думки, мистець слова? Ні, не лиш тому. Його народня хрустальна мова та його такий поважний, євангельський стиль також склались на те, що подільсько-придніпрянський ідіом, в якім він писав і писали другі мистці слова, Марко Вовчок, Іван Нечуй, П. Куліш, добувся на верхи, на домінуюче становище і став українською літературною мовою — таксамо, як діялєкти, в яких писали Міцкевич, Словацкі і Красінський у Поляків, Гете і Шілєр у Німців, стали літературними мовами в тих народів.

---

[1]) Начерк історії української мови. Україна—Київ 1914. II 28.

[2]) Пор. в польській мові: wnisć do żywota, rzesza, brzemię, kokosz, gody weselne, bluźnierstwo, wtóry, łaknął, zaprzał się, ażali, wżdy, zasię snadź (Pismo św. St. i N. Testamentu podług tekstu łacińskiego Wulgaty przekład X. Jakóba Wujka. Warszawa 1893).

На піддержання сказаного, щоби намітити те знаменне євангельське стилізування думок у Шевченка, наводжу: Україну любіте і за неї, безталанну, Господа моліте... Учіться брати мої, думайте, читайте... Деж те лихо, печалі тії, вороги?. Моя єдиная сестра, многострадалиця святая... Благословенная в женах, святая, праведная Мати, святого Сина на землі, скорбящих радосте... Син єдиний Богом ізбранної Марії...

А тепер подрібно: М. Рудницький в своїх Кутках мови аподиктично так вирішує:

„М. Матіїв-Мельник. На чорній дорозі. Воплотилися (моск.) — має бути втілилися". По правді, котре красше і більш своє, чи з церковного „воплотилися", чи зближене до польського „втілилися"? Тамже: коробка (моск.) має бути пуделко (!) скринька (хиба скринка). Якби М. Р. бував на селі, то почувби, як молодь продає ягоди з коробкою або без коробки, як діти в школі ховають письменні прилади до коробочки, а можеб і почув приказку: ой діти, діти, де вас подіти — в коробку запхати, там будете скроботіти...

„Богдан Лепкий — Вадим. Много (моск.), має бути багато. Уперве (моск.), уперше". Не лиш в церковній, а й в живій народній мові почуєте: дай вам Боже много літ і се мій первий брат. Є ще й первенство і первістка. „Луна (поль.) озарювала, має бути: заграва осяювала, освічувала". Якраз ця фраза „луна озарювала" говорить проречисто, що Лепкий добре знає народню мову, бо чув нераз: бє луна від огню, заря палає. „Здаватися (моск.) має бути піддаватися". Нарід каже: здався і піддався.

„М. Галаган. З моїх споминів. Вигоди (моск.) має бути: користи, зиск". Українська фраза: вигодив йому. Відтінення близьких собі значінням слів (синоніми): вигода, прибуток, зиск, користь, пожиток, хосен. — „У мене не богато було (моск.) має бути: я мав не багато". Навпаки, се чисто укр. вислів і з ним стрінетеся в кождій стороні і ві всіх діялєктах.

Тих лиш кілька приміток наводжу, щоби показати, що вирішування, як чисто писати, се складна річ і до неї треба обережно підходити.

Від себе ще даю трохи своїх помічень на замічення нашої мови словами котрий, жадний, але, для, ходить о те (розходиться о се). Моє субєктивне відчування духа української мови, яке я набував літами, бережучи при тім тих крітерій, що їх ставить сучасний найбільший знаток укр. мови, письменица на Великій Україні О. Курило, каже мені таке: заіменик котрий (а, е) приходить тілько в питаючім значінню, прм. за котрий сніп? котра жінка? В релятивних реченнях має бути хто, що,

який. (Той був козак, хто виїжджав з конем з луком і шаблею. — Ой чия то хата з краю, що я її не знаю. Чуб. V). Жадний в укр. мові приходить тільки в значінню спрягнений (жадний); польське żaden по укр. ніякий, ні один.— Слова „але“ нарід вживає дуже мало, хиба тільки при питаннях (Алé? Бігме!), а в тім значінню, де ми звикли вживати з польського (ale, lecz), вживає „та“ або „а“ (Добре жити в місті, та на селі краще... Це не казка, а щира правда). — Приіменик „для“ знає укр. мова тільки в значінню „задля“. (Князі із своїми дружинами не для чого, як для торгової прибилі (прибутку) по далеких землях і морях ходили. Куліш. — Придасться для всяного=всякому, хустина для дівчини=дівчині, на дівчину. — Фраза „ходить о те, розходиться о се — се чуже нашій мові. Своє і мова про се, річ у тому (в тім). Не в тім річ, що в хат, піч — то біда, як нема. Не в тім сила, що кобила сива: а в тім, що не везе. Номис.

На конець на тему, яке велике богацтво української мови, яка вона рясна, коли ми її порівняємо з чужими, даю під увагу всім, хто цікавиться питаннями мови і знає також польську мову. На одинокі 3 прислівники в польській мові: niby,pono,rzekomo в нас є такі відтінення-синоніми(беру і з діялєктів) : ніби, якби, гейби, мов, немов, наче, неначе, мабуть, либонь, буцім, буцімто, відай-відав (гуц.), здогадно, мовляві мовляла (у М.Вовчка)знать, мусить (підльвівський діялєкт: вона мусить невинна),десь(ой татоньку. мій голубчику, десь я тобі та докучила. Метлинський. Народныя южно-русскія пѣсни. Київ 1854), ги і що (лемк. Чомус, ги та отава на морозі привяла? Засиділамся, ноги тріщат, що хворост. Юрій Кміт. Людкове, Поступ ч. 6—10, Львів 1930).

Одно з великих завдань, що стоїть іще перед українськими філологами, це дати семазіологію української мови, де відтінити требаб окремі близькі значінням слова, синоніми. Завдання те ще не близької мабуть прийдешности, бо синоніми не здобули собі ще потрібної для літературної мови традиції. Ріжнородність, точність та глибина вислову — оце властивости, що до них повиннв прямувати літературна мова — вимагають того багатства лексичного, синтактичного та фразеологічного, що є в сукупности українських діялєктів. (О. Курило. Вступне слово).

.....

З життя духовенства

Тернопільський деканат. Священики тернопільського деканату на соборчику, який відбувся в Тернополі, підписали декларацію, в якій зобовязуються на случай смерти священика Львівської Архиепархії, складати для вдови і сиріт по 10 зол. після проєкту о. Ів. Фединського, („Нива" ч. 9. з р. 1930) і взиваютъ всі деканати Львівської Архиепархії до підписування таких декларацій.

Порішено, щоби сей фонд не лучити з фондом В.С., але утворити окремий фонд і заряд, щоби вдова одержала всі гроші, які зложать священики, без потручень.

Відповідне прошення вислано до Митрополичого Ординаріяту.

В Чернихові 30.XII. 1930.

о. Йосиф Грицай.
зав. дек.

З організаційного життя духовенства Бріджини. Теоретичні міркування про потребу організації загалу нашого духовенства в матеріяльній ділянці зачинають у нас прибирати реальну форму. З кінцем серпня м.р. зїхалось до Бродів на конференцію, скликану в цій справі 21 священиків, і ті, по вислуханню організаційного реферату о. Гр. Микитюка, оснували кооперативу „Священичий Дім" на зразковім статуті РСУК-а, вводячи лиш певні зміни предмету підприємства та членства (членом може бути кождий гр.-кат. священик і його жена). Висоту уділу означено по 5$ ам. а вписове 1$ ам.

Яке завдання сеї кооперативи? На се коротка відповідь: Має вона згуртувати священиків і їх жінок наче в одну родину і підпомагати їм в їх матеріяльному і моральному життю. Всім нам відомо, яке тяжке і щораз тяжше наше життя! Не можемо так опуститися, щоби простягати може колись руку о милостиню, бо, як видно вже нині, нема й до кого, і так нам, як і нашим женам чи дітям ніхто її не дасть! Хай спільна праця, спільний хоч як тяжкий вже нині гріш, спільне зусилля о красше завтра забезпечують нас перед сим, а треба вірити, що скоріше дасться нам се осягнути в гурті-єдности, як одинцем. Отже спільне обдумування напряму ведення нашої господарки, спільні машини до її обрібки, збут своїх продуктів через неї, постачання потрібних річей для церков, відкриття книгарень „Доброї книжки", евентуальні варстати праці ріжного рода ремесла, бурси й інтернати для своїх дітей, а вкінці і головно-забезпечення наших вдовиць і сиріт — отсе предмет підприємства нашої свящ. кооперативи.

І зачинає кооператива наша братися до діла. 13/IX.930 купила вона $\frac{3}{4}$ моргову площу від ерекції Броди за 100 $ і $\frac{1}{8}$ часть купна як задаток вже зложила. Зимою зачинає звозити матеріял, щоби з весною зачати будову священичого дому, що буде осідком її цілої діяльности. Чи й коли збудує вона цей відповідний до своєї цілі дім — се власне буде пробою, а рівночасно свідоцтвом розуміння нашого положення. Треба числитись з тим, що задля браку достаточного розуміння цеї справи а також скрутного матеріяльного положення нашого, не піде може розвиток цеї кооперативи так легким шляхом, — але всетаки започатковане діло мусить конечно вже дати певні успіхи.

Але погляньмо, як дотепер віднеслись священики Брідщини до цеї справи. Брідський повіт обнимає 2 деканати: брідський з 18 священиками і підкаменецький з 14-ма та 5 сіл сумежних деканатів з 5-ма священиками, разом 37 священиків. Числячи, що кождий священик і його жінка малиб бути членами кооперативи (вдівці і безженні по 2 уділи), малаб кооператива мати около 60 членів (а 74 уділи). Розісланий 14/XI.930 обіжник до всіх згаданих отців в справі кооперативи з запрошенням приступити в члени дав такі висліди: з 18 священиків брідск. дек. приступило 16 свящ. + 8 Пань, з 14. підкам. дек. 7 свящ. + 3 пані разом 34 членів — ті вплатили до 31/XII 930 на вписове 302·— зол. на уділи 608·— зол. разом 911·— зол. Лиш один священик з підк. дек. відповів, що він не приступить до коопер., бо він і його жінка належно забезпечені і кооперативи не потребують, а двох заявило, що мають богато клопоту зі своїми дітьми і не мають вже можности ангажуватися до кооперативи (а саме таким має вона стати в допомозі), чотирьох зголосило своє приступлення лиш дещо пізніше з тим, що належність зложать разом, а 5 тьох із сусідних деканатів відповіди ще на дали. Початковий цей вислід можна вважати вповні вдоволяючим, кооператива обєднує до 30 священиків (а 60 членів), а се є більш чим 90% всіх тих, що малиб бути в ній обєднані.

А чи з тими членами може мати кооператива надію на збудування дому, що є першою її метою, та на отворення інтернату для дівчат, який вели би вдови по священиках та запоручили релігійно-моральне виховання дітям? — Може, бо другою дуже відразною появою є ся, що кождий приступаючий член складає зобовязання платити так довго по 10·— зол. місячно зі своєї платні титулом безпроцентової позички, доки не буде збудований дім, зглядно доки позичка на ту ціль затягнена, не буде сплачена. Маючи також надію, що і наша духовна Власть — Митр. Ординаріят прийде може нам з якоюсь допомогою, хочби в формі позички на ту ціль, не сумніваємося ми, вже зорганізовані

священики, що діло, нами зачате, вдасться і то не лиш у нас, але й широко по нашому краю, як лиш зорганізується, піде скорим кроком вперід!

І тимто зібрані священики брідського повіту на Надзв. Загал. Зборах своєї кооперативи дня 29/XII.930 (числом 22) рішили піднести свій голос з покликом до ширшого загалу нашого духовенства: Організуйте по повітах свої священичі кооперативи і будуйте священичі доми! — Не богато зміниться в нашому матеріяльному положенню, коли кооператива „Священичий Дім" повстане лиш в Бродах та коли такий дім лише тут буде вибудований. Се мусить статись загальною акцією між нашим духовенством, коли хочемо поправити наш і наших жінок та дітей матеріяльний занепад. В кождому повітовому місті, де є середні школи, мусять повстати такі кооперативи і свящ. доми, а в центрі нашім у Львові краєвий священичий дім, (сій ціли вже може добре служити дім Комітету допомогам вдовам і сиротам, за який і так мало що дотепер чути), який обєднювавби ті повітові доми та кооперативи та давав їм напрям діяльности та потрібні вказівки в переводженню намічених, передискутованих і вирішених плянів праці. Це конечне і тому, що кождий священик, який змінявби місце своєї посади, переносився би в інший повіт, мігби перенести і свої уділи до дотичної повітової кооперативи і мати там так він як і його жінка чи наслідники повні членські права, а дальше, що ся загальна акція вплинула би і на тих менше охочих до організації священиків, бо вони мусілиб рішитись або йти з нею, або осамітнені стояти поза нею.

Уважаю вкінці майже певним, що наша духовна Власть, коли побачить добрі початки нашої праці і її ціль, не відмовить нам свого попертя, морального і матеріяльного, а допоможе нам здвигнути більше таких домів по повітах і у Львові.

Я не сумніваюся, що при теперішній кінцевій парцеляції ерекціональних дібр моглиб бути ужиті деякі частини на сю ціль.

Тому то в імени Брідського духовенства кличу всіх Всечесних Отців нашої Архиепархії, розважити цей голос Брідщини та йти усім як один одною спільною дорогою, щоб вабезпечити і Церкві і собі красше завтра. Добре булоб скликати в цій справі анкету представників поодиноких деканатів, обговорити її належно і забратись негайно всюди по повітах до діла. Діло — може і за велике, на наші сили може за тяжке,—але коли богато є рук до праці і щирої охоти, то й гріш знайдеться і великі трудности побореться! Бо в єдности велика сила!

о. Гр. Микитюк
Член Управи кооп. „Священичий Дім" в Бродах

Осип Кладочний

В римських катакомбах

До місць, які роблять найбільше враження на кождого, хто приїзджає до Риму та оглядає памятки його культурного розвитку, належать катакомби. Враження це є таке могутнє і так сильно огортає цілого чоловіка, що кождий відтак дуже довго відчуває вплив його на себе, та треба трохи довшого часу, щоб це враження ослабло. І це відчуває не тільки християнин, чоловік віруючий, але також кождий, без огляду на се, чи вірить в що небудь, чи є зовсім без віри. Катакомби, мимо сього, що вже стільки століть істнують, не затратили своєї великої атракційної сили, та ч о г о с ь що відновляє чоловіка.

Цікаво булоб прослідити, який вплив мали катакомби на людей, що відіграли в історії більшу ролю, та як вони представляються в мистецтві та літературі.

Думаю, що повинно бути бажанням кождого, а спеціяльно історика, — виїхати бодай раз в життю до Риму. Бажання є зовсім оправдане, бо, поминаючи се, що Рим є центром католицького світа, находиться ще там дуже много памяток, много скарбів культури, якими судьба щедрою рукою випосажила се місто, та які Рим стягав до себе з цілого світа. І хоч дуже много з тих скарбів загинуло підчас ріжних хуртовин, які нераз сильно потрясали Римом, та все таки остала ще така їх скількість, якої в жадному другому місті найти не можна.

Та Рим крім всяких будівель та інших памяток, які находяться на поверхні землі, або бодай колись на ній находилися, має ще величезні комплєкси археольогічно-історичні підземельні, які становлять т. зв. Рим підземний — Roma Sotterranea. Це катакомби.

В віддалі більш — менш пів години ходу від мурів Риму находяться поза містом підземельні кладбища, які звуть загально, хоч це не зовсім правильно, катакомбами. На поверхні землі находяться доми, забудовання господарські, пишаються лани пшениці, ростуть кипариси, находяться площі та вулиці, якими щоденно стрілою переїзджає много авт, та по яких ходить тисячі людей, не знаючи навіть про се, що під їх ногами находяться катакомби. Катакомби — се підземельні кладбища християн з перших віків. Не стрічаємо там ані одного гробу поганського, і противно — поза катакомбами, аж до часу надання християнам свободи цісарем Константином В. (313 р.) не знає археольогія ані одного гробу християнського. І так через цілі три століття ховано

в катакомбах всіх християн — від невільника — християнина — аж до римського епископа — папи включно.

А хоч вже від часів цісаря Константина, від коли він видав свій славний едикт в Медіоляні (313), для християн — повний мира і привілеїв, ховається християн вже поза катакомбами, то однак катакомби були в уживанню ще і в V ст.

Назва катакомби чи „catacumbae" повстала значно пізніше, бо мабуть щойно в XV ст. Перші християни звали то місце, де спочивали тіла їх співвірних по грецьки „κοιμητήριον" а по латинськи „cimiterium" або „coemeterium". З початку число кладбищ було невелике: відповідало воно числу вірних, яких однак вже за часів Нерона було поважне, бо як каже Тацит, було їх тоді „multitudo ingens". До найстарших кладбищ зачисляємо нині 5 (всіх досі знаних християнських катакомб в Римі є 45): з них три находиться при старій, римській дорозі, при via Appia, недалеко церкви, де після традиції мав з'явитися Христос св. Петрови, коли сей втікав з Риму, і яка носить назву „Quo vadis", а саме: кладбище зване Каліктовим вра з околицею, простором Люцини, св. Севастіяна та Претекстата, одно при Via delle sette chiese—Домітиллі, а ще одно—при Via Salaria — Прискиллі. По році 313-ім число катакомб значно зростає. Нині знаних є понад 45. Кожде кладбище, так як ті пять висше згаданих, мало свою назву. Одно з тих 5-ох кладбищ, кладбище св. Севастіяна називано від його положення „при долині", по грецьки κατὰ κύμβας", а від сего означення „κατὰ κύμβας" незвісно докладно коли, але імовірно в XV ст. поширюється ся назва „катакомби" на всі підземельні кладбища — і нині всіх їх зовуть вже загально катакомбами і тільки спеціялістам є звісні властиві назви кладбищ. Отже від слова „κατὰ κύμβας" повстає назва „катакомби" для всіх підземельних кладбищ. На те, що та назва могла повстати в XV ст. вказує се, що в тому столітті було знане тільки одно кладбище „κατὰ κύμβας", і коли нові підземельні кладбища відкривано, то називано їх загально катакомбами.

Наукове досліджування катакомб зачинається щойно від половини XIX ст. Є се отже наука дуже ще молода, яка не має поки що можности відповісти на многі поставлені її питання, тим більше, що останніми часами піддається критиці та ревізії теорії, поставлені давніше, бо показується, що вони або не є достаточно доказані, або що вони є зовсім фалшиві. Тому, що катакомби крім гробів мають ще величезне число написів та мальовил, які становлять дуже богате, хоч не одиноке історичне джерело для пізнання первісно-християнського життя, тому кождого чоловіка більше або менше мусить сей матеріял зацікавити.

Повстання катакомб та їх історія

Як сказано висше, катакомби — се кладовища, копані під землею. Звідки взявся у християн сей спосіб хоронення своїх мерців, докладно не звісно, але після всякої правдоподібности на се зложилося много причин.

В часах поширювання християнства, в перших віках, менше більше до часів рим. ціс. Адріяна (†138) Римляни померших палили, а спалені та покришені кости зсипували до урн або ваз, які відтак складали в спеціяльних будинках, що будовою своєю нагадували голубники, і звідси то пішла їх назва — колюмбарії. І тепер ще много таких колюмбаріїв можна побачити при згадуваній вже via Appia, або Ostiense, хоч не всюди є вони окружені належною опікою. Часто лучаються випадки, що замінені деякі з них на стайні або інші будинки, потрібні в господарстві.

Не маємо ані одного приміру, який дозволявби припускати, що у християн була толєрована кремація. Противно ціла традиція і історичний матеріял говорить нам тільки про похорон через інгумацію. На те, що християни ховали своїх померших в землю, вплинуло певно се, що християни вірили в воскресення тіла, що все мали перед очами примір-похорон самого Христа, якого зложено до гробу, та що мали також на згляді жидівські традиції.

Тому, що місця, де ховано померших, були в Римлян у великому почитанню, право 12 и таблиць заборонювало ховати померших в обсягу міста, в його мурах, а маючи на увазі сталий розріст міст, наказувало уряджувати кладовища в певній віддалі від мурів міста.

„Hominem mortuum in urbe ne sepelito neve urito", голосило воно. (Людину, яка померла, не вільно в місті ані ховати, ані палити).

Обовязок хоронення померших за містом, у віддалі державою означеній міг бути для неодного з бідних християн річю досить клопітливою; тому богатші християни приходили в поміч своїм ближнім в сей спосіб, що копаючи собі гріб в своїй посілости за містом, позваляли і їм урядити собі гріб в своїм сусідстві, або таки цілу свою посілість передавали на вжиток християнській громаді. Імена тих жертводавців - добродіїв переховала традиція до нині в назвах деяких катакомб: Домітиллі, Прискиллі, Люкіяни і т.д.

В міру того, як росло число померших християн, поставали чимраз довші підземні коритарі, які ще й тепер збуджують подив своїми розмірами.

Копання, а радше виковування катакомб відбувалося в сей спосіб, що фоссори (гробарі) у верстві званій туфом кули наперед певне число коритарів, до себе рівнобіжних, а відтак перетинали їх, лучили зі собою коритарями, які

впадали в коритарі раньше викуті під кутом простим, так, що повставала форма крати. Це є найстарша система в копанню катакомб. Висота кождого коритаря виносила первісно 2 m. а ширина 75—100 cm., але в міру потреби коритарі поглублювали так, що нині висота коритарів є дуже ріжна: вона хитається між 2-ма й 7-ма метрами. Але може дивним видаватися, що такий коритар вузкий і високий, а не опсиплеться і сам собою не завалиться. Бо колиб се було в нас, і без жадних підпор, то се напевно сталосяб. Одначе катакомби є викуті в туфі — чи як інші кажуть, в тофі. Туф — це вульканічна маса, яка сильно згусла на поверхні землі. Краска його бронзова,темно-червона. Густіший від нашого травертину, та великої витревалости, дав можність свобідно вковуватися в своє нутро. Туф не є всюди однаковий: є ліпший і гірший. Гірший обсипується дуже — і при вковуванню відпадають відразу великі кусні — а навіть обсипується — що грозить великою небезпекою. Часто в катакомбах можна помітити, як фоссори, натрапивши на гірший туф, де вже працювати над продовженням коритара було небезпечно, шукали на всі сторони красшого. Приряд, якого вживали фоссори при своїй праці, подібний до нашого джагана, тільки що тамтой менший, так на половину довжини нашого, і держак містився не на середині, але на краю.

Пригляньмося тепер близше тим коритарям. По правій і лівій стороні, в стінах коритаря виковувано гроби, звані в науці загально льокулями (locula) та уміщувано там померших, завинених в полотно на верстві вапна, яке мало на ціли втягнути в себе розкладаючеся тіло та недопустити до надто великого зіпсуття воздуху. В тій самій ціли вставлювано помершому, коло його гробу, маленьке начиння — меленьку амфорку з пахощами. Отвір, коли вложено там тіло, закривано плитою марморною, на якій часом виписувано імя помершого, скільки літ жив, дату смерти (гроби пізнішого походження)чи дату зложення до гробу (depositionis), та бажання дальшого життя в мирі „in pace" або формою подібною; „vivas „in Deo", „In Domino et Jesu Christo".

Крім сього рода написів, стрічаємо ще на тих плитах вириті сцени біблійні пр. Даниіл в ямі львів, Ной в ковчезі і голубиця, Христос, який воскрешає Лазаря. Та того рода зображення стрічається досить рідко. Натомісць дуже часто можна стрінути вириту на плиті стать помершого, який розложив руки (так як священик при Сл. Божій) і стоячи молиться (orans), і тому то такі фігури зовуть орантами. Також дуже часто можна побачити вириті знаки та фігури символічні, як хризму, голуба з оливною галузкою, пастиря, рибу, —пальмову галузку — ось і булоб менше більше все, що можна стрінути на марморових плитах, що замикають гроби.

БІБЛІОТЕКА ІМ. ШЕВЧЕНКА

Але не все до замикання гробів уживали марморних плит; часто до сього уживано тонших цегол, але зате широких — на 2 стопи і які тому і звалися „tegulae bipedales" — двостопові цегли. Таких три цеглі замикає гріб. Цегли споювано зі собою заправою. На них не рито, але червоною краскою мальовано імя помершого — а часами пальмове листя. Деякі археольоги твердять, що пальма на гробі означає, що там спочиває мученик. Але що до сего погляду, то нема на нього загальної згоди поміж ученими.

Бічні коритарі, коли вже були зовсім заняті, гробами, коли вже нікого не можна було там поховати, і коли ставали байдужими для живучих, бо рідня та близькі знакомі тих, що там були поховані, також повимирали, або десь дальше виїхали — засипувано землею, яку добувано при копанню дальших нових коритарів. Робили це тим радше, що комунікація в катакомбах була трудна і тому вивоження землі поза катакомби було получене з великими трудами.

По обох сторонах коритаря копано в ріжній віддалі крипти, яких форма є переважно зближена до форми квадрату, довгого на три метри і стількиж широкого. Висота їх виносить понад два метри, а часом сягає й понад 5 м. Стіни крипт переважно потягнені білою виправою. Крипти були переважно гробами родинними, а ціла їх декорація зміряла до сього, щоби уподібнити їх найбільше до мешкань живих людей. Находимо так часто такі мальовила, такий спосіб орнаментації, який в той час був розповсюднений в Римі, в поганських домах—ріжниця є тільки у виконанню.

Та крім сього стрічаємо ще щось більше: поле орнаментики значно поширилося. Християнство сильно причинилося до сього і почало чим раз сильніше на штуці витискати своє пятно.

Ми бачимо тут Мойсея, який ударяє палицею об скалу, Ноя в ковчезі, жертву Авраама, Даниїла в ямі львів, Сусанну, трьох молодців в огняній печі, хрещення Христове, уздоровлення розслабленого, Йону в ріжних композиціях (викинений з корабля, в пащі кита, відпочиває на березі моря), воскресення Лазаря, Христа і Самарянку біля керниці, Христа коло стола, на якому є хліб і риби, — ловлю риб і т. п.

Крім сього стрічаємо там ще много інших сцен, між якими найчастіше повторюється сцена: суд над душею по смерти чоловіка.

Гроби, головно в криптах, мають переважно форму аркосоліїв. Є се великі лукові вглублення в стінах крипт (щось таке, як наші сільські печі тільки значно більші), в яких є гроби на одну, дві, або чотири особи, виложені марморними плитами, а горішня часть лука мала часто бо-

гату мозаїкову декорацію, або малятури. Однак давніші крипти не знають такої форми гробу; мають вони тільки льокуля. До того рода крипт належить славна крипта в катакомбах Калікста, т. зв. „крипта папів", бо тут поховано цілий ряд папів з III ст. Додати треба, що в криптах, які мають в стінах аркосолії, є також і гроби звичайні — льокулі—оскільки лише позволяє на се місце. Але вони є вже звичайно пізнішого походження.

Не від річи буде також додати, що виковувано собі гроби т. зв. подвійні — на зразок гробу, в якім був похований Христос, але таких гробів є дуже мало і походять вони вже з пізнішого періоду. Гроби ці є досить просто уряджені. З коритаря входиться до одної малої комори, в якій нема жадних гробів. Звідси можна дістатися до другої комори—через малий квадратовий отвір – в формі вікна, досить високо положений до властивого гробу, де зложено на вічний спочинок якогось богатшого християнина, який міг собі позволити на такий гріб.

З крипт провадить часами вузкий перехід до нової крипти так зв. retro sanctum. Ті останні крипти повставали значно пізніше, коли вже не було ніде місця коло гробу, або десь недалеко нього, де спочивав якийсь мученик, або святий, що тішився великим почитанням. Богатші, які хотіли бути похованими близько такого мученика чи святого, виковували для себе ззаду, за гробом святого крипту, подібну до першої і звідси походить ся назва „retro sanctum" — (за святим).

Крім сих способів хоронення стрічаємо в катакомбах ще один спосіб хоронення: гроби т.зв. „in forma". Є се гроби в долівці самого коритаря, або крипти. Не є вони глубокі, бо глубина їх виносить від 40-70 ст., виложені марморними плитами, і так як попередні замикаються, є накриті марморною плитою, по якій ходиться. Таких гробів в катакомбах дуже много.

Завдяки сьому, що много коритарів було засипаних землею, гроби ті, які находилися в тих коритарях, найкрасше заховалися перед вандалізмом пізніших часів, і в них находимо тепер ненарушені останки, порох з тіла та кости перших християн, і тільки засипанню коритарів треба завдячувати, що частинка християнського світа зперед 1800 літ заховалася аж до наших часів.

Для красшого запамятання висше сказаного подаю маленьку синтезу всего: В катакомбах находимо три роди гробів: льокулі, аркосолії і форми. Отвір гробу є замкнений марморною плитою, або тонкими, широкими цеглами. В катакомбах є крипти, і деякі з них були покриті мозаїками, або фресками, а останні заховалися ще до тепер.

(Продовження буде).

Відповіди Редакції

на питання в обрядових, правничих і практично-богословських справах

1) Чи вільно уживати слово „православний" в богослуженню? Відповідь на се питання міститься в „Додатку до чинностей і рішень львівського Собора 1891." р. на стор. 401. Церковна Власть нашої провінції звернулася в 1887. р. до св. Конгреції ширення віри, до котрої ми тоді належали, з просьбою, щоби слово „православний" замінити словом „правовірний". Св. Конгрегація відповіла: „...Питання то зріло обговорено і Їх Еміненції Отці на загальнім зібранню 16. мая рішили, що перше слово (зн. православний) належить цілком задержати... Ся думка іх Еміненцій Отців на авдієнції дня 17 т. м. було в цілости затверджене Найвисшим Архієреєм". Щодо згіршення вірних, про котре автор питання згадує, то в тій самій відповіди рішенню згаданої Конгрегації сказано, що треба вірних про значіння слова поучити, а тоді певно згіршення не буде. Що до розпорядку Митроп. Ординаріяту в сій справі, то він був викликаний спеціяльними воєнними обставинами, котрих нині нема. В найновішім Служебнику, котрий вийшов минулого року і має апробату всіх гр. кат. Епископів, є в тексті слово „православний" — зн. не тільки вільно, але і мається його уживати.

2) Чи йдучи (їдучи) до хорого з Найсвятійшими Тайнами можна брати лиш епітрахиль? Ні! В сій справі рішення Замостьського синоду з 1720. р. було, щоби до домів, недалеко від церкви віддалених, нести Найсвятійшу Евхаристію „per sacerdotes indutos sacris vestibus, et referatur cum omni reverentia et timore et condelis semper accensis" (Synodus Zamos. Romae 1858 стор. 86). Колиж дім хорого далеко віддалений, то синод позваляє нести св. Причастя „occulte" — отже без церковних риз. Львівський синод уважав за відповідне сей декрет змінити о стільки, щоби „священик, несучий Пресв. Евхаристію до хорого, в сій нашій провінції ділав тоє явно і по крайній мірі після загального звичаю, одітий в епітрахиль і фелон". Львівський Собор 1891. р. Львів 1896 стр 94 і 95, (2). Автор запиту подає, що притім уживається фелона подертого чи полатаного; так не повинно бути. В церкві немає місця для подертого фелона (Замость синод. стр. 89), а якщо він прилично направлений, то може бути уживаний. Певна річ, що якби заходили спеціяльні обставини, пр. велика злива чи в зимі серед великого зимна-хуртовини їде священик в великім подорожнім кожусі, а через те неможливо надягнути фелона — то тоді поступить так, як буде йому диктувати розум і совість

3) Чи сповідаючи, треба накривати голову епітрахилем? Відповідь на се питання дає требник, виданий р. 1925 після рішення Львівського синоду — на стор. 47, де нема нічого сказано, щоби епітрахиль класти на голову каянника; противно сказано там, що треба мати на виднім місци в церкві сповідальниці з решітками, котрі відділялиби каянника від священика, — а коли так, неможливо тоді накривати голову епітрахилем.

4) Чи додавáти вина, причащаючи під одним видом? Раньше цитований требник на стор. 46. виразно каже вливати вина до ложечки з Нсв. Тайнами, коли уділяємо їх хорому. Се традиція східної Церкви, від котрої не ялося відступати, хоч воно може менше вигідне. Але й правда, що Львівський синод на стр. 96 (перші стрічки з гори) на се позволяє.

---

1. Вінчання женихів відбулося через делєгацію в чужій парохії. В котрій парохії має бути акт вінчання втягнений до метрики—у властивій (невісти), чи в чужій, де відбулося вінчання?

Відп.: Після рескрипту австрійського міністерства внутрішних справ з дня 6/VIII 1882 ч: 16258 оповіщено львівським Намісництвом в обіжнику з дня 14/XI 1882 ч: 56129, що акт вінчання вписують о б а п а р о х и в той спосіб, що делєгований парох вписує згаданий акт п і д п о р я д к о в и м ч и с л о м в своїй книзі вінчаних з дописком від кого отримав делєгацію, а делєгуючий парох по одержанню повідомлення про довершене вінчання вписує акт вінчання б е з п о р я д к о в о г о ч и с л а в своїх метрикальних книгах з дописком, перед ким вінчання заключено. Повідомлення згл. метрику слюбу, видану делєгованим парохом, належить переховати в актах. Видати метрику слюбу має парох тої парохії, де відбулося вінчання і де воно вписане під порядковим числом, хоч сего розпорядок не означує.

2. Кому належиться такса за вінчання — властивому чи делєгованому парохови?

В і д п.: Обом хиба, що інакше умовляться, делєгуючий і делєгований.

3. Як вписати до метрики акт адоптації дитини через прибраних родичів? Чи в разі видачі свідоцтва хрещення наводити обоїх родичів, чи тільки адоптуючих?

В і д п.: а) Після австрійського ціс. патенту з дня 9/VIII 1854 адоптація може буди важно переведена тільки на судовій дорозі б) Парохіяльний уряд дістає поручення від компетентної адміністраційної власти втягнути акт адопта-

ції до книг уроджених (рескр. мін. справ внутр. з дня 28/VIII 1859 ч: 18129 і мін. освіти з дня 14/IX 1859 ч: 13353). в) Суттєвим правним наслідком адоптації є, що адоптована особа одержує назвище адоптуючою або родове назвище адоптуючої, однак зберігає також своє давніше назвище і родовий герб, оскільки такий має: пр.: Іван Гаврилюк Погорецький Сас (ef. Jougan-Kanc. paraf. ст, 527; ст. 311-13).

НОВІ КНИЖКИ

о. Др. Ярослав Левицький.—**Перші українські проповідники і їх твори.** Праці гр.-кат. Богословської Академії у Львові, т. VIII. Львів 1930. ст. 193, вел. 8⁰.

Історією української проповіди — як це слушно зазначує сам автор праці у передмові—досі у нас ніхто не займався. Занималися нею вправді історики літератури, але вони підходили до неї все зі становища чисто літературного, а не гомілєтичного і тому в їх творах слабо відріжнений окремий характер церковної проповіди.

Натомість російська наука дала богато праць, а навіть кілька великих монографій по історії проповіди та видала друком усі наші найдавніші проповідничі твори.

І автор, користаючи з тої богатої научної літератури, перший у нас береться за наукову обробітку українського проповідництва домонгольської доби, трактуючи її зі становища українського.

Свою працю поділив автор на т р и части.

В І ч а с т и обговорює ті основи, на яких розвивалася українська домонгольська проповідь. Отже підложжам, на якім зростала і розвивалася наша найдавніша проповідь се: „чорноморська" культура (IV-IX ст.), себто культура гелєністична і римська, до якої вмішалося богато елєментів орієнтальних, а навіть словянських, а на якій розвинулася відтак культура київської доби (IX-XIV ст.), византійська культура, старохристіянська (патристична) грецька проповідь, византійська, а згодом і болгарська проповідь, культурний рівень на Україні та українське перекладне письменство. Се ті основи, на яких розвинулася наша давня оригінальна література загалом, а зокрема давня українська проповідь домонгольської доби.

У сій частині автор вказує на факт, що найстарша наша проповідь дійшла до нас з XI стол., хоч се не є абсолютно певний час народин української проповіди, бо вона могла зявитися вже раньше, навіть і в IX століттю. Найбільший вплив на українське проповідництво домонгольської доби мала очевидно византійська проповідь. Та майже

одночасно з взаєминами з Византією, починаються зносини України з Заходом. В творах, які дійшли до нас з того часу, не слідно ніякої ворожнечі до західного, католицького світа.

В II части автор дає загальний погляд на українську проповідь домонгольської доби. Проповіди тої доби можна поділити на три групи: до першої належать слова-проповіди, призначені для освічених кругів, отже „слова" мистецькі, або справжні проповіди; до другої й третьої групи треба зачислити звичайні, невибагливі поучення для простого народу і поучення для монахів. Опісля обговорює автор поодиноких проповідників в хронольогічнім порядку: Луку Жидяту, Теодосія Печерського, митр. Іларіона, Клима Смолятича, Кирила Турівського, а вкінці безіменні поучення, дає зміст та характеристику поодиноких проповідей, вказує на чужі впливи та наводить голоси новочасної української та російської критики про їх вартість, висловлюючи при тому і свої власні осуди зі становища гомілєта.

До проповідників першої групи зачисляє автор Іларіона, Клима Смолятича і Кирила Турівського; до другої й третьої Жидяту, Теодосія Печерського і авторів безіменних приповідей.

В III части перепечатує автор всі проповіди, що їх обговорює в самій праці, в оригіналі. Ще красше булоб, як би їх автор був помістив і в українськім перекладі, як се зробив у виїмках в II ч. праці.

Видання сеї цінної праці, що її приняла Професорська Колєгія Богословської Академії як габілітаційну, треба з радістю повитати, бо вона отвирає шлях для дальших студій над нашою давньою проповіддю, а також у своїй III части подає нашим сучасним проповідникам невичерпане джерело глибоких думок і богатої проповідничої інвенції.

Автор використав увесь доступний матеріял по літературі предмету і убрав свою працю в легкий, просто публіцистичний стиль, так що її — мимо її строгої науковости — читається легко і з приємністю.

о. П. Хомин

Надгробні слова — *зібрав свящ. Др. Ярослав Левицький*. Видавництво Чина св. Василія Вел. в Ужгороді. Ужгород 1929. ст. 59, мал. 8°.

Се збірка надгробних проповідей, зладжена майже виключно на основі проповідей Буслєя і Гумпенберга, при чому автор вибрав самі красші. Слова сі короткі, ядерні, повні зворушливих моментів, подані гарною поетичною мовою, стануть в пригоді усім нашим душпастирям, а для молодих, початкуючих священиків на селі є вони просто необхідні.

Х.

Посмертні згадки

о. Матій Попович, парох Павлова, радехівського деканату, упокоївся дня 8. лютого с. р. в 72. році життя і в 46. році священства. Похорони відбулися 11. лютого, з Покійником зійшов в могилу священик тої високої духової і моральної якости, яких немало вийшло з мурів львівської Духовної Семинарії в 80-90 рр. минулого століття. Один з наймаркантніших і найсимпатичніших представників вимираючого вже нині типу священика, що зберігає і в своїм домі і в парохії давні світляні, просто патріярхальні традиції нашого духовенства. В родинному життю примірний муж і добрий, люблячий батько, в товариському чоловік високої культури і інтелігенції, притім вельми ніжної і погідної вдачі, що розсівав довкруги себе лиш сонце і радість. Кому раз довелося гостювати в Нього, для того мило проведені хвилі в Його щиро-гостинному домі оставали спомином на довгі літа. В душпастирській праці ревний, хоч тихий і скромний, всеціло відданий праці над духовим і моральним піднесенням повірених собі душ. Для своїх парохіян був правдивим Батьком і Порадником; між Ним і Його домом а парохіянами ніколи не переривалися ті золоті нитки любови і пошани, які їх взаїмно все звязували. Доказ на се той тихий і ревний плач парохіян підчас похоронів наче за рідним батьком, ті щирі і масові вияви жалю і спочування. Щирий Робітник також і на народній ниві, що за свою працю ніколи не ждав на похвали, славу, чи розголос. Його парохіяни виховані Ним на добрих і карних громадян. Похорони Покійного відбулися дуже величаво. 17 священиків і непроглядні маси народу з ріжних сіл повіту, відпровадили Його на місце вічного спочинку. В. Й. П.

о. Филимон Ковальський, парох Гніздичева, жидачівського деканату, помер 17. лютого с. р. в 60 році життя. В. Й. П.

о. Іван Рогужинський. б. довголітний пістинський декан, помер 16. лютого с. р. в Ключеві великім коло Коломиї. В. Й. П.

о. Володимир Підсонський, парох Белзця, золочівського повіту, помер 22. лютого с. р., в 71 році життя і 41 році священства. Один з найкрасших священиків і ревний народній робітник. В. Й. П.

.....

ВСЯЧИНА

Нова конфіската „Ниви“. Останнє, себто 1. число „Ниви за 1931 рік прокураторія знов сконфіскувала, а саме один уступ у статті „Минулий рік у житті нашої Церкви“. Це вже третя конфіската від часу відомих подій, що відбулися осінню на наших землях.

Ювилейне святкування 300-літних роковин посвячення церкви Успення Прсв. Богородиці у Львові. В неділю дня 1. лютого с. р. відбулося рідке свято з приводу 300 літних роковин посвячення церкви Успення Прсв. Богородиці у Львові. Свято складалося з двох частин: Архієрейської Сл. Божої і Святочної Академії. Архієрейську Сл. Б. при численій участи асистуючого духовенства і вірних, що битком заповнило церкву, відправив сам Впреосв. Митрополит Андрей і сказав відповідну святочну проповідь, в якій вказав на величезну вагу сього рідкого свята для нашої Церкви і народу.

По богослуженню відбулася в театральній салі „Народнього Дому“ академія для запрошених гостей. Явилися на ній оба наші Владики, Преосв. Іван і Преосв. Никита, члени львівської капітули, ректор Богосл. Академії о. Др. Сліпий, богато львівських священиків, світських інтелігентів та немало свідомих міщан-Українців.

Вступне слово виголосив директор укр. державної гімназії Яр. Вербицький, який подав коротку історію будови церкви та подякував Преосв. Владикам, духовенству й усім, що причинилися до звеличання свята. Відтак виголосив ширший реферат про Успенську Церкву проф. гімназії Др. А. Копистянський, в якому подав історію будови, також підніс її значіння як символу „культурної звязи Сходу і Заходу“ та ствердив, що ся Церква завсіди була і буде кріпостю нашої Церкви і національної єдности.

На дальшу програму Академії зложилися: два сольоспіви (Др. Ю. Заяц і оперовий співак І. Романовський) фортепянове сольо пяністки Ропицької і два хори, один мішаний, що відспівав Бортнянського „На Тя Господи уповах“ і мужеський, який співав теж Бортнянського „Благо єсть ісповідатися Господеви“. Із музичних продукцій найкрасше вийшов сольоспів арт. Романовського, що своїм мягким, оксамітним басом (барітонової закраски) відспівав прекрасно Рубінштайна арію з опери „Демон“ і Галєвія арію з оп. „Жидівка“. Оба співаки чомусь уважали відповідним співати свої пісні і по російськи, хоч Росіян, за виїмкою кількох, на святі не було. Найслабше випали хори, головнож мішаний, в якому поодинокі части просто рвалися. Такий хор в нинішніх часах, коли українське хорове мистецтво дійшло до

небувалого досі розвою не тільки на Наддніпрянщині, де воно все високо стояло, але й внас в Галичині, заслабий не тільки для Львова, але навіть для котрогонебудь нашого провінціонального містечка.

Свято відбулося в поважній і згідливій атмосфері. Аранжери не висунули в програмі свята нічого такого, що могло би когось вразити і все, почавши від запрошень, що були друковані вправді етимольогією, але в народній мові, стояло під знаком того, що репрезентує Церква-ювилятка, а саме народної єдности, якої нам, головно нині, так дуже треба.

Українські соймові посли у папського нунція. З нагоди 9-ліття коронації теперішнього св. Отця папи Пія XI, делєгація українських послів до польського сойму в особах пп. Остапа Луцького і Д-ра Ярослав. Олесницького зложила на руки папського нунція у Варшаві Msgr. Мармаджія чолобитню в імени українського населення гр.-католицького віроісповідання. У відповіди на промову Д-ра Олесницького заявив нунцій, що цікавиться долею українського католицького населення та з приємністю передасть Св. Вітцеви зложені йому побажання.

Католицька гімназія. Преосв. Йосафат, епископ перемиський відкрив в Дрогобичі з днем 1. лютого с.р. Малу Духовну Семинарію з пляном науки гімназій давнього (клясичного) типу з клясами IV—VIII, в ціли підготовки кандидатів для духовного звання. Брак такої гімназії, що виховувала би нашу молодь в глибоко релігійному і національному дусі, давався давно відчувати. Добре сталось, що Преосв. Владика вибрав на місце для гімназії якраз Дрогобич, бо там після розвязання осінню мин. року гімназії „Рідної Школи", істнування української середньої школи стало просто необхідною потребою.

До ювилею Впреосв. Митрополита Андрея. З приводу ювилею митр. Андрея появилося окреме ювилейне число катол. журналу „Westöstlicher Weg", що виходить в Каттерні коло Бреслава (чч. 9-10 за 1930), присвячене східним церковним справам. В числі, прикрашенім знимкою Ювилята надруковано три статті про Ювилята: проф. Дм. Дорошенка — митр. Шептицький і Україна, о. Д-ра П. Вергуна — митр. Ш. і українська гр.-кат. Церква і Д-ра З. Кузелі — культурна діяльність митр. Шептицького.

Чеський католицький місячник „Apoštolàt sv. Cyrila a Metoda", пропагатор унійної думки і спадщини св. слов. Апостолів Кирила і Методія поміж Словянами, приніс в 2 ч. за 1931 рік портрет митрополита (той самий, що ми його помістили в 12. числі „Ниви" за 1930 рік), а у всячині коротку згадку і побажання Митрополитови з нагоди його ювилею.

Також словінський орган „Апостольства св. Кирила і Методія", що виходить щомісячно в Любляні п. н. „Kraljestvo Božje", приніс у 1. ч. за 1931 р. статтю п. н. „Patrijarh katoliških Ukrajincev" (з дуже вдатною знимкою митрополита). Стаття написана дуже тепло і сердечно і в ній підноситься заслуги митр Шептицького не тільки для укр. народу, але також його велику діяльність і заслуги для справи зєднинення православних Словян з катол. Церквою.

Довкруги особи еп. Ник. Чернецького, свіжоіменованого апостольського візитатора для уніятів, поза галицькою церковною провінцією розвинула виленська преса живу дискусію. Виленське „Słowo" ударило у дзвін трівоги, що візитатором іменований Українець, отже тзв. польська унія стоїть перед ліквідацією. Страх побільшився несправдженою першою вісткою, що о. Ник. Чернецький має бути апостольським адміністратором, отже ординарієм для вірних східнього обряду, які тимсамим вийшли би зпід юрисдикції пятьох польських епископів (виленського, пінського, сідлецького, люблинського і луцького). Се бувби тяжкий удар Ватикану для польських націоналістичних інтересів на Сході. Кинено в „Słowi" визов, що Ватикан прямо ломить конкордат. Колиж Osservatore Romano, півофіціяльний ватиканський дневник, приніс вістку, що новоіменований епископ буде тільки апостольським візитатором, який не матиме юрисдикції на терені нової унії, а його завданням буде тільки провірити фактичний її стан і здати з сього справу в Римі, наступило незначне успокоєння умів. Псевдонімний Observator пише успокоюючо в „Kurjer'i Wileński'm" ч. 37. „Nominacja Wizytatora Apostolskiego doszła do skutku, jak słychać, na drodze ugody Watykanu z rządem polskim, przyczem ujawniła się znamienna jednomyślność rządu i episkopatu polskiego w negatywnym stosunku do mianowania wschodniego biskupa ordynarjusza". Уряд апостольського візитатора не тангує дотеперішньої юрисдикції польських епископів над новою унією. Прецінь такими візитаторами були недавно пок. Msg. Genocchi для гр.-кат. Українців, а нинішний св. Отець Msg. Ratti для Польщі і Литви — успокоює Observator. Він підчеркує також аполітичність нового візитатора, задля якої власне „jedni go mają za Starorusina, inni za za Ukraińca, znów inni za Rosjanina" та перечить можливість трактования церковних справ новим візитатором, що має тільки відтворювати дійсність, зі становища: „W Wilnie znam tylko Białorusinów! W Łucku tylko Ukraińców". Однак всім тим поясненням Observatora не дає віри редакція „Kurjera Wil.", яка хоч і містить його статтю, однак зазначує в своїй дописці, що „sprawę unijną traktuje pod kątem politycznych następstw" і тому ставиться негативно до всякої акції, „która w jakimkolwiek celu przyczynia się do

petryfikowania wpływów ducha i kultury rosyjskiej i ukraińskiej". Подібно як Observator в „Kurjer'i", ставиться прихильно до особи нового епископа візитатора знаний нам тижневик „Przegląd Wileński" ч. 3. Як вносити з наголовку статті. „Połowiczne rozstrzygnięcie" автор її Vigilans хотівби радше видіти в особі Преосв. Чернецького ординарія з повною юрисдикцією (а не тільки половичною) над вірними нової унії. Vigilans старається з цілою силою переконання заперечити твердження польської преси, що номінація Українця на таке відвічальне становище може становити небезпеку для польських державних інтересів. Таке підозріння моглоби заходити, колиби візитатором був іменований родовитий Москаль. „Cóż jednak naturalniejszego, że kierownikiem akcji duszpasterskiej wśród ludności białoruskiej i ukraińskiej Stolica Apostolska mianowała właśnie Ukraińca, który z tem srodowiskiem o wiele łatwiej potrafi nawiązać kontakt duchowy, niż kapłan innej narodowości, obcy mu pochodzeniem i psychiką. Oczywiście nacjonalizm polski musi odczuwać z tego powodu żywe niezadowolenie, ale nacjonalistyczny punkt widzenia nie pokrywa się ani ze stanowiskiem katolickiem, ani państwowem". Дальше упокоює Vigilans схвильовані націоналістичні уми тим, що після офіціяльного комунікату „Osservatore Romano" новий епископ є тільки візитатором византійського обряду, відмінного від уніятського обряду в Галичині, отже ані не буде виконувати жадної юрисдикції над новою унією, ані не буде ширити її в галицькій обрядовій формі. Також простує Vigilans хибні інформації польської преси, начеби чин Редемптористів заложив митрополит Шептицький, отже новий епископ номінат є його вибранцем. Вкінці автор статті є того переконання, що „potrzeba stworzenia samodzielnej organizacji Kościoła unickiego na Białorusi, Polesiu i Wołyniu będzie się stawała coraz bardziej palącą i w końcu będzie musiała otrzymać zadośćuczynienie".

Амбасадор Скшинський уступає. Краківський католицький „Głos Narodu" повідомляє: Віденська „Reichspost" принесла вістку з Міляно, що польський амбасадор при Ватикані, гр. В. Скшинський зажадав від свого уряду, щоби його відкликав. На місце Скшинського прийде польський амбасадор в Парижі, Хлаповський. Зміна ця є в звязку з протестом українських епископів проти переслідування українського духовенства в Польщі. Той апель до папи мав згідно з бажанням Польщі остати в тайні і хоч про се старався амб. Скшинський, то всетаки останніми днями передістався до загального відома.

Нові епископства проєктується в Чехословацькій державі в містах Пільзні, Моравській Остраві, Братиславі (Pressburg) і одно нове гр.-кат. епископство

і на Закарпаттю. Зате малиб бути знесені дрібнійш епископства словацькі (Kath. Kirchenzeitung).

З православної Церкви в Польщі. Ходять чутки, що між православною митрополією в Варшаві і римо-католицьким епископатом ведуться переговори, при чому є тенденція поладнати справу т. зв. ревіндикації православних церков полюбовно. В імени митрополії виступає правно архиеп. Олексій. Одночасно з сим поширена ще й друга вістка, а саме, що синод православної Церкви в Польщі має в найблизшім часі іменувати архимандрита Полікарпа (Сікорського), Українця, епископом на Волині, щоби таким чином протиділати поширюванню Унії і ріжних сект на наших північно-західних землях.

За зміну польського правопису. Як повідомляє польська преса, Краківська Академія Наук займається справою зміни польського правопису. Є в сій справі два проєкти. Один хоче ввести чеські гачки над букви c, s і r (č, š, ř), щоби для висловлення букв cz, sz і rz не треба було уживати аж двох букв. Другий проєкт ще радикальніший, бо крім сих змін хоче „o“ з черткою (ó kryskowane) заступити всюди звичайним „y“, („u“) (отже булоб: wuł, kościuł і т.д.), а букву „ch“ буквою „h“.

Розкол між православною єрархією. Московський митрополит Сергій (той самий, що заявляв облудно перед цілим світом, що в СРСР немає ніякого переслідування правосл. Церкви ні релігії загалом) усунув архиеп. Евлогія (знаного нам із його діяльности на Волині та в Галичині підчас російської окупації) зі становища митрополита для православних еміґрантів у західній Европі, а на його місце іменував ковенського митрополита Елєвтерія, котрий виїхав уже до Парижа. Скликаний в тій ціли зїзд православних єрархів, в якім взяли участь митр. Евлогій, архиеп. Александер, архиеп. Володимир і еп. Сергій, відповів, що розпорядок митр. Сергія не може бути виконаний, бо в тій справі остаточно буде рішати всеросійський собор у свобідній Росії.

Католицька місія в Китаю придбала в минувшім році 23. 000 вірних, а коли дочислиться хрещення дорослих і в небезпеці життя зросте число неофітів на 47.000. Округів місійних було 99 (1 епископат, 69 вікаріятів, 17 апостольських префектур, 7 незалежних місій) священиків світських 1223 крім монахів, семинаристів 4.891, жіночих згромаджень тубильчих 39, заграничних також 39, катихістів 6.254, катихісток 4.192, учителів 6.530, учительок 5.999, сиротинців 347 з 19.451 сиротами, шпиталів 217, шкіл висших, середних і початкових 12 262. Комунізм, який опанував деякі околиці Китаю, не дає розвиватися місіям так, що деякі місійні стації є нечинні, а одна префектура є позбавлена духовни-

ків, яких вигнано. В Монголії по причині голоду в останніх 10 літах зменшилося число християн в наслідок масової еміграції. В вікаріяті Сіям виемігрувало з тої самої причини в останніх двох літах 6.895 вірних. Однак мимо різних пешкод росте число покликань серед тубильців, число релігійних згромаджень та число церков і вірних, яке за останніх 30 літ з 700.000 зросло до 2½ міліона.

Фільософію і культуру перську вибирається студіювати цего року кількох англійських Домініканців до полудневої Персії, яка була колись інтелєктуальним огнищем Азії. Дієть ся се на виразне бажання Ап. Столиці, яка вважає конечно потрібним пізнати сю східну фільософію, що відіграла ролю деякого посередника в поширенню аристотелізму в Европі.

Сербський православний собор, який збирається в осени кождого року на наради, присвятив в сьогорічних нарадах свою увагу головно внутрішній і зовнішній православній місії. В сербській церкві, як і в инших православних церквах, шириться дуже наука адвентистів і назаренів, проти яких собор рішив працювати місіями під проводом осібного епископа. Заграничні місії сербські, над якими також ведено наради, відносяться до православних сербських церков в Америці, Італії, Альбанії, Угорщині, а також на Підкарпатській Руси, де істнує православна громада (яких 100.000) під проводом сербського епископа в Мукачеві. Радив також собор над вирівнанням незгоди між російськими епископами на еміграції та над введенням нового календаря і женитьбою духовників вдівців. Обі останні справи рішено відложити до вселенського церковного собору...

Православний священик приняв католицизм. Бувший православний священик волинської епархії о. К. Керша перейшов на Унію. „Нова Зоря" в ч. 14 з 26. II 1931 подає, що він записався на богословський факультет львівського університету. Вістка ся трошки неточна Новий уніят, який був душпастирем на Волині, приняв дійсно унію і зложив ісповідання віри на руки о. ректора Сліпого і записався не на львівський університет, а на Богословську Академію для доповнення і покінчення богословських студій, які він зачав на правосл. Богосл. відділі варшавського університету. Тепер є він вже сотрудником в Бродах.

Невжеж злий знак? Часописи доносять, що майже в усіх европейських краях найновійша статистика виказує між новонародженими дітьми надвишку хлопців: на 100 дівчат 105 хлопців. У Польщі на 100 дівчат 110 хлопців, у Німеччині на 100 дівчат аж 117 хлопців.

Часописи звичайно коментують сей факт так, що природа — по великій страті мужеського елєменту в світовій

війні — тепер сама доповнює ряди мущин, щоби приспорити „військового матеріялу"...

Закон природи, котрий каже обом людським полам родитися в однаковій пропорції, дуже дивний, і біольоги не вміють вислідити, на чому він полягає.

У здоровому народі правильне явище таке, що на 100 хлопців родиться 100 дівчат. Хоч у поодиноких родинах нема однакового числа хлопців і дівчат, всетаки в більший збірноті, нпр. в одному селі, рік річно родяться хлопці й дівчата в однаковому числі.

Хтож управляє сею пропорцією і як? Власне се тайна. Одна з тих тайн, котрі проникають цілу природу, й доцільно нею кермують.

Карло Дарвін, пишучи про вимирання й розмножування народів, наводить, що англійці, поженені з жінками з племені тагіті на острові Норфольк так нагло розмножувалися, що на протязі 12½ року зі 194 осіб зросли на 300, причім рівно ділилися на мужеський і жіночий пол. А між маорисами в Новій Зеляндії, котрі в II. половині 19 ст. головно в наслідок неппідности вимирали, родилося значно більше число хлопців, як дівчат. Подібно було на острові Сендвіч, де місцева людність в 1872 р. виносила 31.650 мущин на 25 247 жінок, отже на 100 жінок 125.86 мужчин.

Захитана рівновага в природі!

Се льогічне явище, що в тій людській збірноті, котра тратить репродукційну силу, якраз дівчата родиться в меншому числі. Атже жіночий пол є той, котрий родить, отже якраз його убування виражає убування репродукційних сил.

Тисячі й тисячі передпотопових звірячих родів вигинули — без сумніву як раз тим способом. Наслідком змін у атмосфері, фльорі і ін. їх природа ослабла, стратила свою повну репродукційну силу, звірята стали родитися в щораз меншому числі, самиці в меншому числі як самці, і так цілий рід вигинув в розмірно недовгому часі.

Ославлена еволюціоністична „боротьба за істнування" й слабим заяцям не положила кінця, а щож думати собі про передпотопових велитів-звірів? Можна спокуситися ще й на таку концепцію, що кождий органічний рід має природою означену порцію життєвих засобів, як кождий осібняк — залежно від свого роду — має свою порцію життєвих засобів, і по вичерпанню тих засобів мусить гинути.

Одначе й в тім випадку процес вимирання якогось органічного роду не міг бути інакшим, ніж у тих випадках, де вимирали спеціяльні людські збірноти: утрата репродукційної сили, постепенне убування жіночого полу

Виходило би з тих прикладів, що надвишка на користь мужеського полу між новонародженими дітьми в Европі не є на користь европейських народів, що вона є злим знаком. Але — в природі буває й так, що виступає таке саме явище, а має зовсім інакші причини.

Якщоб статистика в майбутніх деценніях виказала, що европейські народи наглядно стратили зі своїх репродукційних сил, щойно тоді надвишка хлопців була би дійсно злим знаком: „memento mori" (памятай, що маєш умерти).

Г. К.

Новий святий. 8. II. в княжій салі (Sala Ducale) Ватикану Св. Отець Пій XI зарядив в присутности многих церковних достойників, а передусім зі св. Конгрегації Обрядів, до якої належать справи беатифікації і канонізації, відчитання декрету про героїчність чеснот бл. п. Контардо Ферріні, що був в останніх десятиліттях 19 віку професором римського права, почавши від 24 літ свойого життя, найперше в Павії, опісля Мессині, Модені, а при кінці життя знова в Павії.

Декрет про героїчність чеснот раба Божого — це після підготовчого процесу, який зветься інформативним і відбувається звичайно в місяці смерти раба Божого, є завершенням першої стадії апостольського процесу беатифікації, що його переводить св. Конгрегація Обрядів в Римі.

Контардо Ферріні це мірянин, людина світська, професор римського права на світському, цілком зляіцизованім університеті в Павії. В історії катол. Церкви були по словам св. Вітця, висказаним з нагоди проголошення декрету про героїзм чеснот Контардо Ферріні, беатифіковані і канонізовані учені і професори університетів, але таких університетів, що були в руках і під проводом Церкви. З того періоду походять Святі: св. Анзельм, св Тома з Аквіну, св. Бонавентура, св. Ігнатій Льойоля, св Франц Ксаверій, св. Франц зі Салєс, св. Альфонс де Ліґуорі. Беатифікація Феррінього є тому незвичайним явищем в Церкві, що він як учений походить з кругів університету зляіцизованого, і що вступив на шлях святости тоді, коли університет не був в руках Церкви, а був вповні зляіцизований.

Научні круги Італії, а передусім католицькі, з окрема Католицький Університет в Міляно, який був промотором справи беатифікації Блаженного Феррінія, приняли декрет св. Вітця про героїчність чеснот Блаженного з великим одушевленням.

о. Л. Гл.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріяту у Львові.

Власник: Львівська гр.-кат АЕпархія
Відповідальний редактор: о. Петро Хомин.

З друкарні Щасного Беднарского в ареоді „Промислу Графічного" у Львові, Ринок 9. — — — — — — — — — Телєфон 76-14.

Церкви купують СВІТЛО

лише

у своїй фабриці свічок

Інж. К. Котецький С-ка

ЛЬВІВ, вул. Окружна 13 (Бічна Кульпарківська 9)

Численні признання за добірний товар, наші трійці і поставники безконкуренційні. Дипльом господарської вистави в Копичинцях. Світло наше світить ясно і горить довго.

Жадайте цінників.

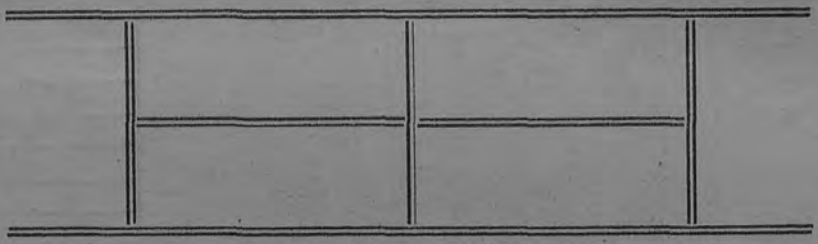

Дентист ЯКІВ НАСС

Львів, вул. Сикстуська ч. 17. II. пов.

Телєфон 65—73.

години урядові 9 — 1 рано і 3 — 6 по полудни

Ліченя, пльомбованнн і винимання зубів безболю. Скріплювання розхитаних зубів. Штучні зуби в кавчуку і золоті після найновішої системи. Пацієнтів з провінції обслужується в найкоротшому часі. — П. Т. урядовцям і студентам знижка —

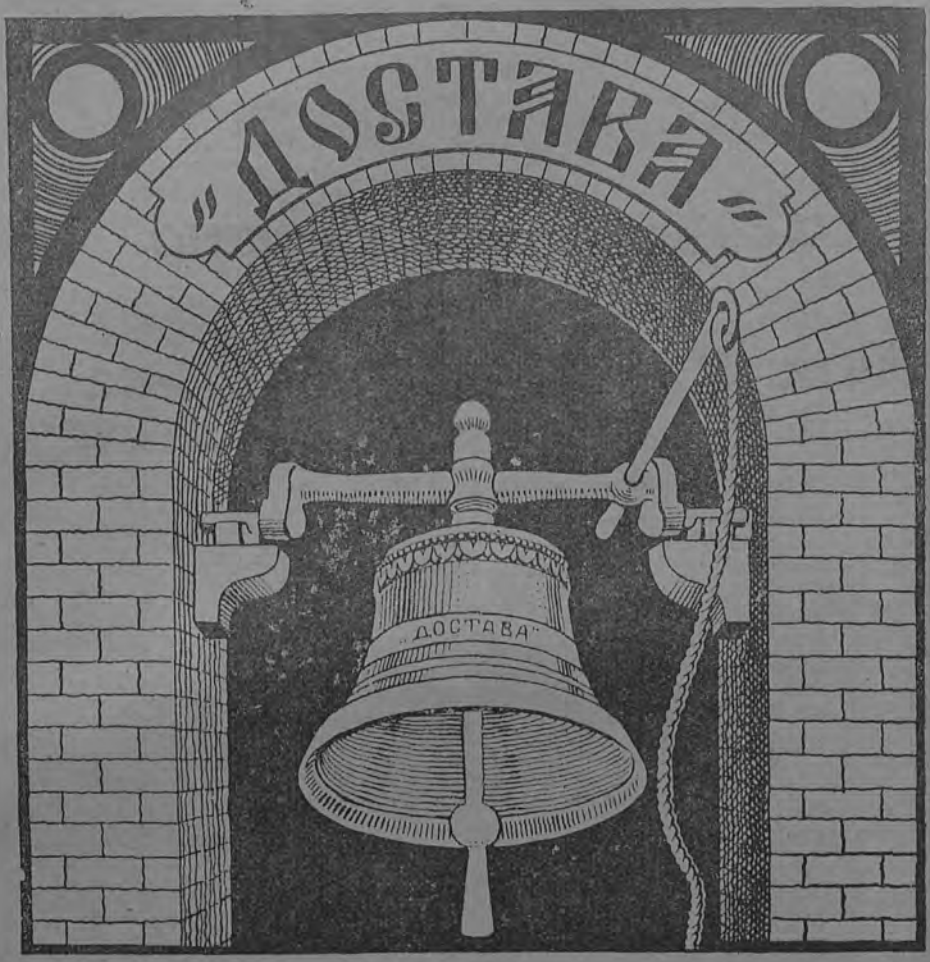

Найліпші дзвони і всі церковні предмети

в найбільшім виборі і найдешевше продає

одинока українська кооператива

ДОСТАВА

в своїх складах. ЛЬВІВ, вул. Руська ч. 20., ПЕРЕМИШЛЬ Ринок ч. 23., ТЕРНОПІЛЬ, вулиця Пілсудського ч. 6.

Направляє старі ризи, позолочує чаші і пр., бере на себе малювання церков, виготовлення іконостасів і ручить за солідне і стилеве виконання по приписам обряду Письменно за цінами звертатися до Дирекції: ЛЬВІВ, ДОМІНІКАНСЬКА 11, І п

Звертаємо увагу Всч. Духовенству, що всі прочі фірми з церковними річами є або у ворожих нам руках, або є приватними підприємствами, а „ДОСТАВА" є одинокою кооперативою, де членами є три наші Архієреї, многі священики і церкви.

З СИХ ПРИЧИН ЗАСЛУГУЄ НА ПОВНЕ ДОВІРЯ і ПОПЕРТЯ.

Рік XXVI Березень Ч. 3

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа —

Передплата виносить 18 зл. річно, піврічно 9 зл., чвертьрічно 4·50 зл. — для Америки 3 доляри річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

ЗМІСТ:

Впреосв. Митрополит:
Вірність традиції 81—85

Парох:
Артикул XV Конкордату і його наслідки 85—88

о. Др. І. Костельник:
„Свої не приймили його“ 88—91

Осип Кладочний:
В римських катакомбах 91—97

о. В. Пилипчук:
Ведення парох. канцелярії і духовний урядовий стиль 97—101

о. Петро Дзедзик:
Що таке „релігійний соціялізм“? 102—105

Н. Павлосюк:
Уніонна виставка у Фрайзінгу 105—109
З життя духовенства 110—111
Нові книжки 111—112
Посмертні згадки 112—114
Всячина 114—120
Проповіди 33— 48

ЛЬВІВ 1931

ДО ВПР. ПЕРЕДПЛАТНИКІВ „НИВИ“!

Прохаємо прислати післяплату за І квартал с. р. (4 зл. 50 сот.) почтовими складанками, які ми долучили до першого числа „Ниви‘. Наколи хтось з Передплатників не вирівнав рахунку за 1930-ий рік, хай старається до Великодня вирівняти, бо через неточне плачення передплати терпить „Нива“, змушена затягати процентові позички.

Адміністрація

ОПОВІЩЕННЯ

Загальні Збори Товариства Убогих Гр.-кат. церков імени св. Петра у Львові з дня 13. лютого 1931.

ПРИЗНАЧИЛИ 7000 ЗОЛ. НА РОЗДАЧУ ЗАПОМОГ.

О запомогу можуть старатися дійсно бідні церкви Львівської АЕпархії, які однак не залягають з вкладками за минувші літа.

Подання належить вносити до кінця квітня 1931. р. до Товариства імени св. Петра у Львові, вул. Личаківська ч. 82, через власний деканальний уряд.

ЗА ВИДІЛ:

о. Мітрат Олекса Базюк — Голова

о. Ярослав Чемеринський — Секретар

Рік XXVI Березень Ч. 3

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа —

Передплата виносить 18 зл. річно, піврічно 9 зл., чвертьрічно 4·50 зл. — для Америки 3 доляри річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36

Чекове конто: 151.092

НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА

Вірність традиції

Слово Митрополита Кир Андрея

з нагоди свята 300-літніх роковин посвячення церкви Успення Пресв. Богородиці у Львові.

У прегарно відновленім храмі обходимо сьогодні величаве торжество. Нинішнього дня минає 300 літ від хвилі, коли цей храм через урочисте посвячення віддано Господу Богу на хвалу. В наших умовинах таке свято рідке. З усіх Божих храмів, що тому 300 літ збирали наш нарід на молитву, може лиш декілька заховалося на нашій землі; більша частина деревляних церков з того часу знищена вогнем та війною, або розпалася зі старости, а мурованих перед 300 літами було в наших селах і місточках небагато.

Згадуючи ті часи, ми повинні кинути оком на цілу історію нашої Церкви у тих трьох століттях, щоби звернути увагу на те, що дає нам найбільшу запоруку, що той історичний і релігійний процес, який тому 300 літ почався, ще й досі не покінчився, а остаточно закінчиться правдивим добром нашої Церкви і нашого Народу.

Храм, в якому нині молимося, Успенську церкву, не поставлено в одному році. Будували її близько 40 літ. Оцю молитовницю посвячував трудцять кілька літ перед самим храмом перший поборник Унії, митрополит Рогоза. А часи були такі: всі наші епископи ухвалили на соборі в Берестю піддатися зверхній владі вселенського Архієрея — Римського Папи, вони проголосили так звану Унію з Апостоль-

ським Римським Престолом. Одначе за ними пішла лише частина духовенства й народу — а більшість спротивилася і не послухала їх. До противників прилучилися небавом епископи перемиський і львівський, а за ними станула зорганізована частина міщанства, під проводом Ставропігійського Брацтва у Львові. Хоча цей процес у внутрішньому, церковному життю нашого народу ще досі не покінчився, ми сьогодні безпристрасно, обєктивно вміємо оцінити прикмети й заслуги навіть тих, що стояли в противенстві до думки, яку ми обстоюємо, до ідеї приналежности нашого народу до Вселенської Церкви. Ставропігійське Брацтво довго стояло в опозиції, щоб не сказати в боротьбі, з моїми попередниками на митрополичому та львівському престолі. Одначе без найменшого жалю признаю тому славному Брацтву так великі заслуги в історії нашої Церкви, як і інші прегарні прикмети. Воно-ж, згідно з найкрасшим знанням і найліпшою волею, боронило сього, що вважало найбільшим добром народу: віри й традиції батьків. Привязання до традиції було теж одною з важних причин сього, що Брацтво не пішло за голосом своїх душпастирів, епископів і митрополитів і що відводило нарід від послуху. Йому здавалося, що епископи впроваджують щось нового та зривають зі старим. Брацтво думало, що наш нарід, приймаючи католицьку віру, вже через саму злуку з усіми народами, які до вселенської Церкви належать, втратить те, що Брацтву видавалося найціннішим добром: а саме обряд і народність. Але й епископи стояли за переданням та дбали про те, щоби наш нарід повернув до найістотніших, найкрасших, найвисших традицій східної Церкви; а до тих традицій належала без сумніву злука з Апостольським Римським Престолом. „Ви впроваджуєте новости в нашу Церкву", закидали епископам противники Унії, „ви зриваєте з традицією батьків". А епископи на це відповідали: „Ми якраз хочемо повернути до традиції батьків, ми саме хочемо усунути новости, введені недавно в нашу Церкву, ми ані самі не хочемо тратити нашого святого, славного й старого обряду, ані вас до сього не силуємо. Ми хочемо й самі бути такими східними людьми, якими були св. Василій Великий, Йоан Золотоустий, Атаназій і Кирило, Григорій з Назіянзу, Максим Сповідник, Йоан Дамаскин, Теодор Студит — одним словом усі великі Вчителі і Святителі східної Церкви, котрих так часто згадуємо в наших богослуженнях. Бо-ж вони всі були такими східними людьми, що жили в нерозривній споуці зі св. Апостольським Престолом та з святою вселенською Церквою. Се признають всі противники до одного, того ніхто не перечить і перечити не може, бо се очевидне і з самої історії Церкви і з творів мабуть усіх великих учителів і письменників і з їх власного життя. Ними

переданий звязок з Римським Престолом належить до сущних принципів, до принципів, що їх разом з правдами св. Письма відносимо до Божого Обявлення. Але й у неістотних справах, в справах, що не належать до віри і обявлення, хочемо триматися передання — бо-ж знаємо, чим є кожне передання для Церкви, чим воно для народу". Так могли *говорити всі епископи, що стояли під* прапором Берестейської Унії, а їхню науку згодом приймили й ті, які зразу думали, що в імя традиції мусять противитися. І так бачимо, що Ставропігійське Брацтво вже в перших роках 18-го стол., *за часів львівського епископа Йосифа Шумлянського*, стає в ряди приклонників святого Зєдинення, святої Унії. Коли порівнаємо теперішнє положення нашої Церкви з тим, що було перед 300 роками, не можемо сказати, що воно тепер корисніше. Навпаки, воно може навіть гірше, як в першій половині 17-го століття. Але в сьому мабуть не наша вина — хоча може до певної міри й наша. Бо де *знайдете* нарід, інституцію чи Церкву, яка-б впродовж трьох століть поступала так, щоб у нічому не мала ніякої вини? Але в кожному випадку не наша в сьому вина, що наша Церква пережила важкі, криваві трагедії і перенесла страшні удари, такі, як насильне відірвання Поділля за Катерини II., Волині й Литви за Николая I., Підляшша і Холмщини за Олександра III. Не наша в цьому вина, що наша Церква зійшла з 8-ох епархій до двох, чи власне до трьох, утворених з давніших двох; не наша в цьому вина, що з 10-ти міліонів народу ми сьогодні зійшли до 4-ох міліонів. Трудноші всього нашого положення і ствердження, що цей процес розвивається так само поволі, як усі історичні процеси, що їх переживає наш нарід — не тільки не повинні нам відбирати надії на будуче та сили до праці, але повинні й можуть дати нам надію, що з Божою благодатю сей процес буде розвиватися тими дорогами, які ведуть у красше майбутнє.

Тому 300 літ більша частина народу покинула епископів. Хоч вони мали за собою правду Божого Обявлення і найстарші та найкрасші традиції східної Церкви, одначе сього не признавала більшість духовенства, сього не бачив і не признавав нарід. Може сьогодні наші сили назовні менші, як були тому 300 літ — одначе в засадах, *признаних цілим народом, ми без порівнання сильніші*. Наш нарід ще нині розділений. Але в сій боротьбі, або, красше сказати, в сій суперечності, — бо не можна боротьбою назвати розділу поміж братами, — йдуть змагання до сього, щоб усіх довести до єдности. Тому, кажу, в сих суперечностях поміж братами ми тепер без порівнання сильніші. Наші попередники, епископи з кінця 16-го та з початку 17-го століття були дійсно опущені, ніхто їх не розумів, мало хто їх під-

тримував. Тепер наш нарід нас розуміє, тепер нас цілий нарід підтримує. Ми епископи сьогодні разом з духовенством і з народом, а сила, що колись була по боці наших противників — сила національної і церковної організації, тепер по нашому боці, як про се свідчить нинішня Ставропігія.

Навчені досвідом, сьогодні ми більше ніж колинебудь розуміємо, що в ділі притягнення наших незєдинених братів до єдности з вселенською Церквою треба триматися не лише сього сущного, глибокого і святого церковного передання, яким доходять до нас правди віри, але й сього менше важного й святого, а все таки важного й святого, яким є обряди, звичаї, літургічні форми та все те, що є нашим церковним та національним обличчям. Бували часи, де все, що нове й чуже подобалося. Колось, наприклад, Ставропігійське Брацтво думало, що слово Інститут гарніше, модерніше, бо чуже — і перезвалося Інститутом. Ту саму хоробу переходили ми всі. Навіть ті, що найдальше стояли від діла Унії, приймали радо чужі, модерні форми. Прийшов, наприклад, час, де перестала подобатися стара ікона, хоч вона була високої мистецької вартости. Залишено навіть назву „ікона", вже був се „образ". Він мусів бути мальований в Монахові або у Відні, коби лише на чужині — чим дальше, тим красше. І хоч не мав тисячної частини тих прикмет, якими визначалося наше релігійне мистецтво, подобався більше. Старі, цінні ікони пішли на горище, до дзвініці, або в огонь, а безвартісні нераз мальовила, без виразу, без стилю, без рисунку, без традиції, без краси втиснулися у святилища наших церков. Доперва по літах ми спостерегли, як нерозумно поступали, і стали навертати до того, що старе, що передане батьками. Так було мабуть і в усіх інших царинах церковного, релігійного та й національного життя. Дійшло но того, що навіть обряди в церкві у справуванню Найсвятіших Тайн перемінювано та наближувано до латинських чи польських форм. Деякі священики почали приклякувати при Службі Божій — се-ж красше, як незугарний східний поклін; розрішення назвали абсолюцією та деякі стали й по латині її відмовляти; фелон треба було скорочувати і коли не можна було зробити його цілком подібним до латинського, то треба було бодай наблизити найбільше до латинської форми. Ся латинська форма, сі латинські молитви, образки, годзінки, видалися найпевнішим і найавтентичнішим висказом католицького духа. Велика се була помилка. Бо вони не є висловом католицького, лише західного й латинського духа.

Одначе вкоротці ми всі спамятalися. Тепер бачимо, що для служби Церкві на Сході, для сповнення завдання супроти незєдинених братів нам треба найкрасше, найвірніше,

найточніше придержуватися свойого обряду, своєї традиції, своїх звичаїв — і що лише так поступаючи, поступаємо згідно з думкою вселенських архієреїв, вселенської Церкви; що поступаючи інакше, ми не тільки не служимо добрій, святій справі, якій хочемо служити, але часто їй просто шкодимо.

Велике признання і велика похвала належить Ставропігійському Брацтву за його совісне, щире й вірне придержування батьківських передань у справах обрядів. Сьогодні ми всі переконані, що так поступати треба і хочемо якраз тією дорогою іти. Але пізнаємо також, що нам треба організації, злуки, порядку, дисципліни, солідарности й послуху. Досвід навчив нас давно, що лише в єдности сила, що лише єдністю зможемо дійти до тих бажаних сил, у яких не лише ми тут в краю, але весь наш Нарід разом з нами, єдиними устами і єдиним серцем вихваляти-ме Бога в Тройці єдиного, Йому же слава во віки віків!

(„Мета").

Артикул XV Конкордату і його наслідки

(Дискусійна стаття)

«Духовні, їхні маєтки і маєтки правних осіб церковних і чернечих підлягають оподаткованню нарівні з особами і маєтками горожан Річипосполитої і світських осіб правних.»

Артикул на око справедливий, однак підірвав матеріяльно парохіяльне духовенство, а в теперішній час господарської кризи перечеркнув залучник «А» про дотацію парохів. Автори може й не передбачили його наслідків.

Парох не є власником, а ужитковцем ерекціонального поля, яким держава платить парохови признану йому залучником «А» тогож конкордату дотацію (270 пунктів то є 171 зл місячно). Ту дотацію забирає парохови Артикул XV. Конкордату.

Перед війною платило парохіяльне духовенство, кромі доходового, сталий що до суми безпосередний грунтовий податок. Тепер на основі Арт. XV. Конк. платять парохи крім безпосереднього прогресивного грунтового податку всі можливі і неможливі додатки, що кількакратно збільшують і так високу прогресію безпосереднього грунтового податку, через що не лишається в многих случаях парохови і тих 171 зл. місячної платні.

Щоби виказати причини матеріяльного занепаду парохіяльного духовенства і тягар Арт. XV. Конкордату, мушу звернути увагу бодай на найважніші з них.

В часі воєн 1914 — 1920. рр. парохіяльне духовенство стало (з малими виїмками) матеріяльно зовсім знищене. Стратило не лише живий і мертвий інвентар, але в многих випадках хатню обстанову і одежу, а не дістало ані сотика відшкодування. Тут треба ще згадати про нерентовність господарки священика, брак вкладового капіталу, про конечність винайму поля за лиху ціну, зниження клясової вартости грунтів, про зменшення требів і тим подібні річи.

Для красшого зображення подам примір.

Парохія складається з трьох громад — трьох церков, душ разом 1.800, орного поля 55 ha, сіножатей і неужитків 24 ha. Перед війною побирав парох 600 корон дотації (не числячи 5-літних додатків). Грунтового податку платив тоді 281 корон, доходового 15 корон.

Тепер парох готівкою не побирає ніякої дотації (дохід з поля має заступити йому дотацію). Нормальні податки виносять 2.111·47 зл., не числячи відсотків проволоки, додатків громадських, і час від часу »конкуренції« на школу — тощо, що на основі арт. XV. Конкорд. парох обовязаний платити. Який дохід дає парохови поле? Весь грунт в 105 парцелях, розкинений в трьох громадах. Парох управляє $8^1/_2$ ha орного поля. Сіножати лихі, підмоклі, мало видають паші, тому — кромі 6 ha, які винаймає, задержує їх собі, щоби мати потрібну для інвентаря пашу. Решту поля винаймає за ціну 110 сотнарів збіжжа річно. Прошу обчислити, скільки остає йому по заплаченню нормальних податків, при найкрасшій господарській конюнктурі. Урядова фасія доходового податку оцінює його дохід на суму 8-9 тисяч золотих річно! А який дохід має в час теперішньої господарської крізи?

Податкові залеглости цього пароха, з »програним« у Трибуналі дороговим податком виносять 5.700 з. З чого покрити податковий довг, з чого виплатити біжучі скарбові належности?

В такому положенню більша часть, якщо і не все парохіяльне духовенство. Нині сума всіх прибутків не покриває суми всіх неминучих, не кажу вже видатків. але самих тільки податків!

Ми не жадаємо виїмкових полекш, чи податкових привілеїв. Ми розуміємо обовязок плачення податкових данин, але при вимірі тих данин нехай буде мірою якась льогічна справедливість.

Коли — як каже конкордат — »при розділі суми дотацій, признаних парохам державою, візьметься в рахунок дохід з землі, що його посідають парохіяльні бенефіції« — то нехай це поле буде обтяжене одним, сталим щодо суми,

відповідно високим податком, щоби решта доходу дала парохови »minimum« екзистенції.

Сам уряд признає в конкордаті, що платня духовенства є недостаточна; приріка є підвисшити.

Артикул XXIV конкордату каже: »Польська держава забезпечує Церкві річні дотації не низші від реальної вартости дотацій, що їх признавали Церкві правительства російське, австрійське і пруське на землях, приналежних тепер до Річипосполитої польської«.

А пояснення до цього артикулу звучить: »Слова ті є дуже важні, оскільки впевняють:

а) що ті дотації не можуть бути знижені якимнебудь способом, чи посередно, чи безпосередно;

в) що те зрівнання з давнішими дотаціями не відноситься до висоти квоти, лише її реальної вартости«.

Та чи є воно так в дійсности?

Дальше є в конкордаті інші »потішаючі обіцянки«, як: Дотації улягають змінам залежно від зміни ціни середників екзистенції і рівнобіжно до зміни платні державних урядників.

Дальше: »Духовні будуть побирати додатки за висші студії, за літа служби і доріжняні«...

Гарні, невиконані слова на папері!

Тимчасом многим духовним і їхнім родинам не вистарчає на обуву й одежу, а деяким навіть на прожиток. Не говорю про образування дітей та заспокоєння бодай мінімальних культурних потреб.

Многим парохам грозить за податки »przymusowy zarząd dóbr parafjalnych«. Якщо податкові уряди переведуть ліквідацію податкових довгів, то сотки священичих родин опиниться в крайній нужді. Заберуть усе рухоме майно і наложать секвестер на майбутні збори з ріллі.

Гіпотечний власник поля у найтяжшому положенню може ще собі якось порадити.

Як »наляжуть« на нього податки, то затягне довг в надії, що як не він, то його діти з поля віддадуть. А »безгіпотечний« парох не всилі роздобути готівкового кредиту — а якщо позичить »на слово«, щоби заплатити податок, то вмираючи, оставляє родині довг, а поле »втікає« від рідні, а втікає не тільки поле, але й дах над головою, а рідня остає на бруку нуждарями без найменшого заосмотрення.

Ще раз зазначую, що не бажаємо податкових привілеїв, не мріємо про дотацію, відповідну нашому станови і наложеним на нас обовязкам, з котрих і держава користає (як ведення метрикальних книг), але нині парохіяльне духовенство кличе тільки о право людини на найпримітивніше істнування!

Зверну увагу на ще одну обставину. Артикул XXVII конкордату каже: »Отсей конкордат увійде в правосильність

два місяці після виміни ратифікаційних грамот. — Рим 10 лютого 1925. р.«

Тому арт. XV о податках повинен обовязувати з хвикею »правосильности«, а до тієї пори повинні були обовязувати передвоєнні податкові закони для духовенства. Тимчасом парохіяльне духовенство, що почало з крайною натугою двигатися з *воєнного лихоліття, заскочив 1924 рік з новою* дорогою валютою і виміром високих податків по мірі загально обовязуючих польських податкових законів. Чи були ми тоді обовязані платити наші податки в такій висоті, коли податкове зрівнання мало правно наступити щойно пізніше? Нехай це вирішать правники!

Яка рада на те все? Де шукати порятунку? Я не беруся відповідати на те. Нехай заберуть слово Всечесніші Отці, більше компетентні і обізнані зі справами, що вяжуться зі справами з повисшого квестією.

Я на разі не бачу виходу з тієї руїни. Врятувати нас від руїни зможе хиба повна «амнестія» податкових довгів, або щонайменше від дорогового податку і всіх відсотків проволоки, давних і майбутніх, а на будуче виміру такого грунтового податку, про який я висше згадав.

Були протопресвитеріяльні зїзди священиків, зїздилися по повітах, радили — і над сею справою запали рішення, та на рішеннях і скінчилося.

Пишу отсі стрічки в імени многих і відкликуюся не тільки до загалу духовенства, але звертаюся з просьбою і до духовних Властей, до Епархіяльних Рад, о ласкаву пораду та поміч. Прошу наших правників і наших послів заінтересуватися тією справою.

Парохіяльне духовенство, немаловажна верства суспільности під кождим оглядом, опинилася над берегом матеріяльної руїни. Перед тією руїною мусимо боронитися, тимбільше, що та наша оборона опирається на розумових і правних підставах.

Парох

о. Др. Г. Костельник

„Свої не приймили Його“

IV Епоха

В сій частині книжки Клявзнер малює політичні, економічні й релігійні відносини в Палестині в Христових часах — з тою ціллю, щоби означити соціяльний грунт, з котрого виросла Христова наука — зовсім природно, як вислід тих психіч-

них чинників, котрі тоді ділали в жидівському народі. Сеж пише раціоналіст!

В розділі про політичні відносини малює автор макавейську визвольну борбу, римську окупацію, страшне панування Ірода Вел., його сина Архелая, панування римських прокураторів і т. ін.

Виходить йому, що нарід був економічно зруйнований, а політично доведений до розпуки, й витворилися в ньому два духові напрями: одні, зелоти, хотіли з оружжам у руках визволятися від ненависних римлян, і разураз підносили ворохобню проти них; другі — ті „тихі" — стратили надію на всякі земські сили, й мріяли про Спасителя, який принесе на землю „царство небесне". І кінчає автор свій розділ про політичні відносини: „з кругів тих „тихих" вийшов Ісус і його нова наука" (230).

В слідуючім розділі про економічні відносини наш автор більше спеціялізує отсю свою думку. „Тому, що жиди з своєї питомої економічної ситуації були вирвані, й насильним способом стали народом купців, а через те стали більше космополітичною, як національною суспільністю, мусіло в їх середовищі зродитися те стремління до світової релігії, котре пізніше знайшло своє здійснення в християнстві" (256). „Політика Ірода", продовжає автор, „не тільки що побільшила число купців з одного боку, а з другого боку число нуждарів, але побільшила також число безкорінних пройдисвітів (Luftmenschen), котрі нічого не мали стратити, й так творили грунт для нових політичних і релігійних рухів. Хоч Ісус і його ученики, як самостійно працюючі ремісники і рибаки, не належали до тієї кляси, всетаки успіх християнського євангелія про близькість божого царства без сумніву залежав від знищення земського життя тай лихих економічних відносин" (257). „Тихі" шукали виходу з своєї нужди, і „найшли його в абстрактно-етичних думках „царства", як про се вчив тесля й син теслі з Галилеї" (257).

Наші завваги: 1. Ми з життя знаємо, як то легко на папері укладати соціяльні відносини так, як кому треба. Не якісь давні, але нинішні суспільні факти всі шовіністичні збірноти так представляють, як їм треба. Ту саму „обєктивну" штуку втяв Клявзнер, ілюструючи соціяльні відносини в Палестині за Христових часів, як раціоналізмови треба.

2. Ні з книг Нового Завіту, ні з писань Йосифа Флявія не пробивається зруйнування економічного життя в Палестині. Так само не слідно в тих жерелах, начеб жиди тоді головно займалися купецтвом, або начеб християнство поширювалося між пройдисвітами. Зате слідно, що християнство поширювалося головно між дрібними ремісниками.

3. Жиди власне в поапостольських часах стали купецьким народом par excellence, а — як на глум Клявзнерови — всетаки не витворили світової релігії. Отже ясно, що тут не можна покласти жерела християнської віри.

4. Се незгідне з правдою, начеб між палестинськими жидами в Христових часах істнувала якась впливовіша кляса анаціонально настроєних жидів. Авжеж жиди, як се сам Клявзнер признає, задля своїх національних почувань і міркувань засудили Христа на смерть, а в 70. р. піднесли велику революцію проти римлян. Усі жиди „пройдисвіти", котрі не мали нічого стратити, приставали власне до тих „патріотів", і разураз ворохобились проти римлян, бо саме тут могли сподіватися наживи.

5. Христова наука органічно сполучена з особою Христа і його діяльністю. Вона така дивна (н. пр. розпятий чоловік є правдивим Богом), що ніякі соціяльні відносини не моглиби були її зродити, ні піддержувати, якщоб сам Христос не піддержував її своїми чудами.

Отже жерело християнства треба шукати в характері самого Христа, а не в соціяльних відносинах.

В розділі про релігійні й духові течії каже Клявзнер, що „майже з певністю можемо твердити, що все нефарисейське в первісному християнстві походило від єсеїв" (284). (Єсеї творили аскетичну жидівську секту в Христових часах.) На іншому місці: «Тут нехай буде тільки сказано, що без фарисеїзму ціла діяльність Ісуса була би незрозумілою і навіть неможливою, тай помимо всякої християнської ворожнечі проти фарисейства фарисейство в дійсности творило основу первісного християнства, доки не сполучилися з ним поганські елєменти" (291).

«Помимо змагання найліпших між фарисеями нарід також тоді меншу вагу клав на етичні річи, як на церемонії». І се дало привід «Ісусови, фарисеєви, воювати проти фарисеїзму, а Савла (Павла) привело се до рішення знести закони (Мойсея), хоч він сам себе називає «фарисеєм» і сином фарисея» (291).

Клявзнер переставляє черти в історичному образі: каже, що «нарід» меншу вагу клав на етичні річи, як на церемонії; а Христос ніколи не обвинював за се народу, тільки провідників жидівського народу — тих, що засіли на „Мойсеєвому престолі".

При всьому тому Клявзнер грішить тим, чим грішать всі раціоналісти. Він подає фалшиву суть Христової науки — і тут переставляє черти в образі. Коли приймити, що ядром Христової науки є любов ближнього, заборона присяги і т. ін., то очевидно вийде, що Христос свою науку взяв то від єсеїв, то від фарисеїв — і Бог зна ще від кого.

Але коли так поступати, то вийде нам також те, що Плятон, Конфуцій, Зороастер, Будда, наше св. Письмо... мусіли запозичатися один в одного, бо в них чимало спільних гадок. А воно генетично зовсім не так. Атже людська природа одна й та сама на цілому світі, і глибші релігійні вдачі будуть згоджуватися не в одній думці. Такі в Христовій науці є чимало такого, що є здобутком глибшої релігійної людської вдачі взагалі. Але се не творить ядра Христової науки! Що творить те ядро, про се матимемо нагоду говорити пізніше.

Для красшого зрозуміння фарисеїзму згадаємо за Клявзнером, що навіть талмуд ворожо ставиться до тих фарисеїв, котрі надто пересякли церемоніялізмом. На одному місці талмуд розріжняє сім відмін фарисеїв, й тільки дві з них признає за добрі — «фарисеїв з боязни (божої) і з любови» (288). Ось зразок пересадного фарисеїзму: Рабін Шаммай старший, коли його невістка породила сина підчас кучок, казав розібрати дах на хаті, і зробив над ліжком, де дитина лежала, кришу з зеленого листя... (306). Дійсно й стає перед нашими очима тип фарисея, який так остро Христос картав.

(Далі буде)

В римських катакомбах

(Продовження)

На території катакомб находяться також великі яри (балки, провали), які зовуться „arenaria"-ми (arena — пісок), що повстали внаслідок вивожування звідси потрібного до будови матеріялу, землі, званої purcolana або purcelana. Ще тепер є теорія, яка виводить початки катакомб з тих аренаріїв, яка твердить, що власне в тих аренаріях християни перші почали ховати своїх мерців, та тут збиралися на богослуження. Щойно звідси, з сих величезних підземельних тунелів зачали копати довгі коритарі-катакомби. Але показалося, що до такого твердження нема підстави, а є натомість матеріяльні докази на се, що многі з тих аренаріїв були в уживанню значно пізніше, так, що навіть деякі коритарі катакомб були внаслідок сего ушкоджені. Тепер ті аренарії є закриті для тих, що приходять оглядати катакомби — бо кождої хвилі може такий тунель обсипатися — або таки зовсім завалитися, присипуючи землею смільчаків, що посміли вдертися в нетри катакомб.

Та крім сього можна стрінути в катакомбах ще й інші небезпеки. Деякі коритарі є тепер напів-залиті водою, і пісок в таких коритарях так розмок, що відломлюється вели-

кими куснями, коли тільки сильніше натиснути його, чи опертися на нього. Також керниці не належать там до унікатів. Керниці є дуже глубокі, та ще й тепер є в них вода. Не доховалося їх до наших часів много, бо много з них засипано пізніше, або заложено плитами, щоби хто туди не впав. Вода в катакомбах була конечно потрібна, бо треба її було до мулярських робіт, до виправи крипт, а також для людей, які тут ховалися в часах більших переслідувань. Хоч можна було воду носити до катакомб із зовні — але се було дуже невигідно і небезпечно.

Виправляли не тільки крипти, але також часом і стіни коритарів. Часами є гроби (аркосолії) в стінах коритарів з виправою, — і це вказувалоби на те, що там похоронений або більше заможний член християнської громади — або більш заслужений.

Мабуть пізніше — імовірно в IV ст. поробл-но з коритарів та деяких крипт отвори — в гору, щоби пустити хоч трохи соняшного світла. Такі отвори сягають аж до поверхні землі, та мають форму високих квадратових або прямокутних коминів, а зовуться вони — люценаріями, світильниками, чи радше світлопроводами. Та користь з них невелика, бо денне світло, яке дістається через них до катакомб, освітлює слабо, ледви 5—6 m^2 коритаря, а — дальше — то вже знова страшна темнота і без свічки чи лямпи — годі кудинебудь рушитися.

Як сказано, то фоссори себто гробарі копали коритарі та крипти, та що вони занималися викопуванням гробів. Вони також імовірно копали і керниці. За те все вони діставали відповідну заплату. Але деякі з них не вдоволялися нею (се вже пізніше мабуть — може кінець III, IV та поч. V ст.) та шукали ще „приватних" доходів. А о такі „доходи" не було трудно. Часто лучалося так, що якийсь побожний християнин бажав, щоби похоронити його по смерти близько гробу якогось святого, чи мученика. В пізніших віках було се получене з труднощами, бо коло таких гробів не було вже звичайно місця. Та всетаки родина померщого, хотячи виповнити послідне бажання померщого, старалася про се, щоби небіщика якось похоронити там, де він собі бажав. Тому просила грабарів, щоби вони постаралися о якийсь гріб, обіцюючи їм за се добру заплату. Тоді фоссори забирали кости з якогось старшого гробу, яким вже ніхто не інтересувався, усували плиту з написю, що закривала гріб, підсипували свіжого вапна, приготовляли нову плиту чи цегли — і гріб коло святого чи мученика вже був готовий на се, щоби приняти нового мешканця.

Але що робити з кістками? Викинути їх не можна, бо се противилося християнській етиці, а право римське також остро карало такі проступки. Тому фоссори впали на такий

плян: В однім з коритарів, який вже мабуть був або повний гробів, або його християни вже менше відвідували, виковували так на метер високо від долівки гріб. На зовні той гріб нічим не ріжнився від других: мав нормальну довжину та висоту; також прислонювала його звичайна плита. Але колиб хто відложив плиту, то побачивби, що той гріб був викутий далеко в глуб стіни, а дно його було також поглублене щонайменше на два метри, так що дно того гробу лежало низше від долівки коритаря. В той гріб вкидували фоссори кости з гробів, які відтак „відновляли" — і продавали. Такі гроби глубокі і широкі, повні костей, зовуться тепер в археольогії ossaria (os — кістка). І ніхто про се не знав, аж по довгих віках про це довідалися.

Так про ті „ossaria" каже нинішня археольогія. Але чи воно дійсно так було? Насуваються й інакші думки. Чи тільки длятого повстали „ossaria", щоби фоссори мали де ховати кости із спрофанованих гробів, щоби могли затерти всякі сліди злочину? А чи не було в катакомбах ріжних катастроф, або просто через зле обчислення чи не улягало знищенню много старих гробів? Або чи раз то лучалося, що беручи землю на будову, робітники вкопувалися глубоко — і случайно також наднищували цілий ряд гробів, так, що треба було кости небіщиків перенести в інше місце? Може було так, а може інакше, але як було напевно — не звісно. Таких оссаріїв є мало, а письменних жерел, ані малятур, що відносилисяб до них, нема зовсім, тому дуже трудно ставити тут якінебудь аксіоми. Тут можна ставити тільки гіпотези — бодай на разі.

* * *

Фоссори (гробарі) копали підземні коритарі в посілости, яку якийсь заможніший християнин подарував християнській громаді в тій ціли, щоби там могли хоронитися християни. Коритарі ті не могли виходити поза границі подарованої посілости, бо копання дальше, вкопування, чи радше підкопування в чужу територію нарушувало право власности других осіб, і могло наразити християнську громаду на ріжні нещастя, між іншими — навіть на переслідування. Тому фоссори копали стільки коритарів, скільки могло їх в границях посілости вміститися. Але коли вже не можна було більше нових коритарів копати, тоді вкопувалися „о один поверх" низше. Виковували сходи, а відтак нові коритарі і крипти. І так під одною сіткою коритарів та крипт повставала друга сітка, о один поверх низше від першої. З часом і тут не стало вже місця і тоді фоссори вкопувалися ще низше і тоді повставала третя сітка коритарів і крипт, третя і найпізніша. З одної до другої сітки можна було перейти по стрімких сходах, викутих в туфі, та ще виложених

цеглами. Такі три, а навіть чотири „поверхи“ катакомбових коритарів можна побачити в катакомбах Домітиллі. На місцях, де перетинаються коритарі, є маленькі вглублення, де колись вкладано малі лямпки, які освічували своїм слабоньким світлом дорогу першим християнам.

Воздух в катакомбах, в глубині їх, дуже ріжниться від воздуху на дворі. Коли хто там побуде довше 5—6 годин, то напевно відчує біль голови і жолудка. Але коли приходить там щодня, то привикає і не відчуває вже поважніших впливів катакомбового воздуху на організм. Кождого вражає відразу ріжниця між воздухом при вході, у входовім коритари та його близьких околицях, а воздухом в глубині катакомб. Внутрі катакомб воздух тяжкий, густий і має специфічний запах.

Звірят в катакомбах нема жадних. Нема ані мишей, ані щурів, ані мух та павуків, навіть лилики не хочуть там держатися. Хоч при входах булоб їм дуже вигідно, бо дір там всяких є дуже много. З рослин — то росте там декуди маленькими кущиками довга трава, подібна до трави, яка росте в нас на моклавинах, тільки що тамта є вузша і білої, зглядно брудно-вапнистої краски. Має вона ще одну прикмету: запах її є дуже поганий та такий прикрий, що годі довше таку траву держати біля себе.

Катакомби були одиноким місцем хоронення померших християн через перші три століття. Останній папа, якого там похоронили, був папа Мількіяд (311—314), а вже його наслідника папу Сильвестра (314—335) похоронено в базиліці Прискиллі при Via Salaria. Також про папу Марка (336) кажуть жерела, що „sepultus est in coemeterium Balbinae, quod ipse insistens fecit“; слово „coemeterium“ не означує тут кладбища, але базиліку св. Бальбіни. Вірні не покидають катакомб і в IV та V-ому століттю, хоч ті часи треба вважати за період, в якім вже не всі ховаються в катакомбах, але одна тільки часть вірних ховається в спосіб, та в місці освяченім традицією, а друга, переважно більш заможні — ховається вже на верха. Деякі з богатших зачинаються тепер ховати по базиліках в гробівцях, а радше великих домовинах, на яких фронті находяться плоскорізьби, які представляють сцени зі св. Письма Ст. і Нов. Завіту.

В тому також часі зачинається період паломництв до катакомб для почитання мучеників. Від гробу до гробу ходять побожні паломники з маленькими начинями в руках та лямпками, забираючи по кілька капель оливи з лямп, які горіли при гробах мучеників та гробах інших християн, яких Церква узнала святими, та виписуючи на стінах при гробах сталевим рильцем (stilus) свої просьби. Ці написи захувалися ще й дотепер і називають їх тепер загально „proscinemata“. Такі написи м. і. є в катакомбах св. Севастіяна під

базилікою. Заховані вони дуже добре, так що зовсім свобідно можна їх відчитувати. „Proscinemata“ ті враз з „itineraria“-ми (дороговказ) та посудинами на оливу, які зовуться „pittacia oleorum“ і індексами, де вичислені катакомби, творять богатий науковий матеріял, при помочі якого можемо відтворити собі життя, яке вже стільки століть тому назад прогомоніло.

Св. Єронім (IV ст.) каже, що в неділі ходив оглядати гроби мучеників і апостолів, а про те розказує він так:

„Dum essem Romae puer, et liberalibus studiis erudirer, solebam coeteris eiusdem aetatis et praepositis diebus dominicis sepulcra Apostolorum et martyrum circuire; crebrasque cryptas ingredi, quae terrarum profunda defossae, ex utrique parte ingredientiam per parietes habent corpora sepultorum et ita obscura sunt omnia“. (De Rossi, Bull. de Archeol. Chr. 1864, 33).

Ті паломництва до гробів мучеників дали початок спеціяльному родови побожности, який на величезну скалю був поширений в середньовіччу.

Богато катакомб улягло знищенню підчас окупації Риму варварськими ордами. Нищили також в тих часах катакомби і самі християни, які забирали з катакомб тіла мучеників і переносили їх на інші місця, хоронячи їх в сей спосіб перед евентуальною зневагою зі сторони наїздників.

Папа Павло I в 761. р. жаліється, що пастухи в Кампанії заганяють на ніч вівці до місць, де спочивають мученики, та що збещещено ті місця через всякого рода згіршення. Додає також, що забирає відтам тіла мучеників та уміщує їх в базиліках. Його наслідники хочуть ратувати катакомби, але се їм не вдається і тому папа Пасхаліс I (817—824) вертає до методи Павла I, та каже в 817. р. перевезти 2300 тіл до Риму. Між іншими забрав папа Пасхаліс в 821. р. з катакомб Претекстата тіло св. Цецилії, яке після Duchesna лежало там від 755. р. Від того часу зачинають катакомби менше цінити, загал менше вже ними інтересується, бо не було вже там (після думки тодішних) мощей, які тоді цінили надзвичайно і тому всі поволи зачинають про них забувати. Вже в XII в. ніхто і нічого про них не знає. В XV в. знаний є тільки один цвинтар при Via Appia, положений при долині, який тому всі називали „κατακυμβας“ і іншої назви той підземельний цвинтар не мав.

В XVI в. пробуджується заінтересування катакомбами наново.

Onofrio Panvinio оголосив в 1568. р. свою працю п. з. „De ritu sepeliendi mortuos apud veteres christianos et de eorum coemeteriis“, в якій каже, що знає більшу скількість цвинтарів, а саме, знає їх 43. Однак ширше заінтересування катакомбами серед загалу викликав случай.

Коли 1578. р. добували робітники пісок, потрібний до будови при Via Salaria, на дві милі від Риму, частина землі нагло обсунулася, запалася в глубину, відкриваючи рівночасно вхід до катакомб. Ся надзвичайність, се нове відкриття заінтересувало кількох вчених, але їх праці, що занималися сею справою, не дісталися до рук читаючого загалу. Між іншими і Baronius, який звиджував ті нововідкриті катакомби, описав їх в своїм творі п. з. „Annales ecclesiastici". Можливо, що й се відкриття пішлоб внедовзі в забуття, колиб не був з'явився чоловік, який ціле своє життя посвятив праці в катакомбах — Антін Bosio або по лат. Bosius, якого слушно названо катакомбовим Колюмбом. Перший раз сходить він до катакомб 10. грудня 1593. р. і від сеї хвилі аж до своєї смерти († 1629 р.) всі свої труди і праці присвятив сьому предметови. Його праця, в якій дав світови овоч своєї довгої і важкої праці, появилася щойно по його смерти в 1632. р. та має заголовок: „Roma Sotterranea". В тій праці описав Bosio все те, що він в катакомбах найшов та що там бачив, і те все дало ключ до дальших дослідів в сій ділянці знання. Ще й тепер в катакомбах, в підземних криптах часто можна стрінути напис: „A. Bosius vidit". Написи, які я бачив, були писані чорним вуглем на стіні в крипті Ампліята в катак. Домітиллі. Там також стрічав я більше таких написів по коритарях та других криптах. Однак Bosio не знав всіх катакомб, а що більше, не знав навіть всіх найважніших; не знав пр. катакомб Калікста.

По нім зачинається для катакомб найсумніший період, який сміло можна назвати „Руїною". Під позором береження та хоронення мощей, нищено, ломано, товчено, забирано та розкидувано памятки, які ще заховалися, а які, колиб дотривали до наших часів, моглиб мати першорядну наукову вартість. Ті, що пильнували тих мощів, сторожі, допускалися численних надужить зглядом тих, що шукали за мощами. Протестанти Peter Zorn та Fehmel в 1688. р. сказали, що мощі, які походять з катакомб, то один великий обман. Крик цілого світа був висловом того обурення, яке огорнуло всіх на вид сего, що діялося. З Парижа алярмовано, що серед костей мучеників, як се анатомічні досліди виказали, находяться також кости звірят.

Mabillon в своїй книжці: Eusebii Romani ad Theophilum Gallum epistola de cultu sanctorum ignotorum (Paris 1698) накликує римську владу до нагляду, критики і осторожности в тих справах.

Про наукові досліди в тому часі навіть говорити не можна, бо все, що написано в тому часі, є націховане недбалістю та поверховністю. Вибивається тільки вчений Bottari, але по нім, аж до кінця XVIII ст., катакомби йдуть в забуття, як се було до 1578. р.

Нову епоху творить через свої досліди та праці Єзуїт Marchi. Між його численними працями найважнішою є праця про памятки старохристіянського будівництва, яку видав він 1844. р. По нім йде чоловік, який в христ. археольогії займає таке місце, як св. Тома в західній катол. теольогії.

(Докінчення буде) *Осип Кладочний*

Ведення парох. канцелярії і духовний урядовий стиль*)

Маючи реферувати про се, як повинна бути ведена парохіяльна канцелярія, мушу розпочати від того, де повинна бути уміщена парохіяльна канцелярія. Приміщення парохіяльної канцелярії буває часто близько кухні, так що кухня служить за почекальню. Се недобре. На парохіяльну канцелярію треба призначити кімнату, по змозі з окремим входом, щоби урядові справи з парохіянами можна було трактувати справді урядово, а не прихапцем, в кухні чи близько кухні, при непокликаних свідках (служби), бо з сього виходять ріжні неприємности, про що всі знаємо. Біда, що не все можна тому лихови зарадити! Буває, що парох з родиною мусить тиснутися в одній чи двох тепліших кімнатах коло кухні, а тоді з конечности перша кімната коло кухні стає канцелярією. Коли в зимі так все мусить бути, то бодай через теплішу пору року треба полагоджувати парохіяльні справи дальше від кухні, в кімнаті, яку дійсно можна назвати канцелярією.

Уладження парохіяльної канцелярії не мусить бути вибагливе. Стіл, зглядно бюрко, шафа на метрики і друга шафка на акти — ось найконечніше уладження. Оскільки в парохіяльній канцелярії є добре бюрко з надставкою, з переділками або з шуфлядками і шафками в долі, тоді на метрики і акти вистарчить одна шафа, відповідно попереділювана. Крім цього в канцелярії повинні бути одна або дві полички чи етажерки на підручні книжки, як: Епархіяльні Відомости, церковне право, право супруже, постанови синода і собору львівського, шематизм, календар, устав і т. и. Хрест на виднім місци, кілька крісел чи яка лавочка та вішало доповнюють уладження парохіяльної канцелярії.

В канцелярії мусять бути канцелярійні книги, з яких найважніші і конечні будуть осьтут перечислені. Кажу най-

*) Реферат виголошений на деканальнім соборчику дня 22/5 1930 в Чертіжи журавенського деканату.

важніші, бо у великих міських парохіях бувають ще і такі помічні канцелярійні книжки, яких на селі не буває, бо лежалиби без ужитку.

Першою і найважнішою канцелярійною книгою є протокол дійств. Кождий акт, що приходить до парохіяльної канцелярії, мусить бути під біжучим числом і датою вписаний до протоколу з зазначенням, кількома словами, змісту письма. Так само вписується до протоколу всякий акт, виготовлений на устне бажання сторін, як прим.: видавання метрик, ріжних посвідок до урядів парохіяльних чи до цивільних властей, свідоцтв і т. д. При актах, які одержано до полагодження, вписуємо по полагодженню в рубриці «що з актом зроблено» — як справу полагоджено, дату полагодження і де акт відіслано. Як акт не вертає до власти, яка його прислала, то складаємо його разом з бруліоном полагодження до окремої переділки чи шафки в бюрку і він переходить відтак або до парохіяльної регістратури або до парохіяльного архіву.

Тепер треба добре розріжнити: що є парохіяльна регістратура, а що парохіяльний архів, що належить до регістратури а що до архіву?

Парохіяльна регістратура се склад полагоджених урядових актів, зложених після змісту акту у відповідних фасцикулах, до відповідних переділок або течок у парохіяльній шафі. Переділки або течки є позначені числами або буквами. Коли полагоджений акт складаємо до регістратури, то в протоколі чинностей у відповідній рубриці вписуємо число чи букву переділки, де акт зложено, щоби в потребі ми знали, де за ним глядіти. Як до регістратури піде такий акт, що відноситься до метрикального впису, то така річ мусить бути занотована в метриці, в рубриці «увага».

В більшій регістратурі акти в поодиноких відділах чи теках мусять бути уложені і після змісту і після азбуки. В меншій регістратурі вистарчає, як акт буде після змісту положений до відповідної переділки чи теки. В разі, як нам прийде акт з регістратури виняти до якогось ужитку, треба на тім місци положити картку паперу з зазначенням, на що акт вийнято і де він тепер є. Акти в регістратурі складаємо все in folio, щоби згинанням не нищилися, тому шафа на акти мусить бути відповідно глубока і переділки відповідно широкі.

Кожда регістратура мусить мати індекс, значить спис актів, які знаходяться в регістратурі, звичайно з зазначенням змісту акту і осіб, о котрі ходить. Знаки в індексі і знаки переділок чи тек мусять бути ті самі. І якраз в протоколі деканальної візитації є питання, чи такий спис є!

Акти в регістратурі упорядковується передусім після змісту, отже написи на переділках чи теках будуть н. пр. такі:

1) брацтва 2) будови 3) фондації 4) метрикальні справи 5) супружі 6) шкільні 7) опіки сирітські 8) маєткові 9) візитацій 10) богослужебні зарядження 11) куренди і пастирські листи і т. д., після потреби.

Регістратура має бути відповідно забезпечена, отже шафа з актами має бути приміщена не в передпокою чи яких сінках, але в парохіяльній канцелярії під добрим замком, щоби ніхто непокликаний не мав туди доступу, в кімнаті опалюваній, щоби актів не нищила вохкість, пліснь, молі або й миші, щоби не припадали порохами і т. п. Одним словом, шафа має бути добра, без дір і шпар та стояти в сухім місці. В великих парохіях бувають навіть огнетревалі приміщення, або желізом оковані скрині, які можна легко вратувати від огню.

Треба ще сказати і про парохіяльний архів. Архів се відділ регістратури, до котрого йдуть всі ті акти, які підпадають під поняття документу-грамоти. В парохіяльній шафі на акти, отже при регістратурі повинна бути відповідна переділка, забезпечена ще добре пристаючими дверцями і ще одним замочком і се є приміщення на парохіяльний архів.

До архіву належать всі документи, отже 1) старі метрики, які не потребують бути під рукою 2) ерекційні і дотаційні грамоти 3) буллі, бреве (де они є) 4) фондаційні акти 5) контракти 6) мапи і грунтові аркуші 7) інвентарі, особливо старші 8) описи парохії з давних візит канонічних (реформаційні декрети) 9) вартісні папери 10) хроніки парохіяльні та інші історичні документи і т. и. Такі важні грамоти не все є переховані так, як вони на се заслугують. В малих сільських парохіях, де нема відповідного приміщення і забезпечення перед огнем, таких важних і стародавних документів навіть не належить держати в оригіналах, лишень у відписах, а оригінали повинні зберігатися в епархіяльнім архіві.

Розуміється само собою, що парохіяльний архів повинен мати свій індекс, так як регістратура, списаний в певнім порядку: відділами після змісту документів, а відділи в хронологічнім порядку.

Всі завваги, які відносяться до переховування актів в регістратурі, ще в більшій мірі відносяться і до актів архіву. Який архів є важний, особливо щодо переховування старих метрик і важіших грамот, видно хочби з того, що ми мусимо щорічно відсилати метрикальні копії до епархіяльного архіву, бо інакше при пожарах і таких катастрофах, як війна, такі річи зникалиби і не булоби способу їх знов

в парохії заложити. Зрештою ми як парохи є звязані присягою, зложеною при інституції, що будемо берегти інтересів, прав і привілеїв парохії — отже мусимо берегти і тих документів, на яких в данім випадку права парохії основуються. Особливо важні є інвентарі, бо на підставі інвентарів відбираємо і віддаємо церковний і парохіяльний маєток. Віддавання темпоралій без інвентарів є майже неможливе. Як нема інвентарів — то декан ратується звичайно протоколом передачі з попередної зміни пароха, оскільки такий протокол є в деканальних актах.

Вияснивши справу з регістратурою і архівом, вернемо знов до канцелярійних книг.

Крім метрик: народжених, вінчаних і умерших, які на загал є добре ведені і не можуть ніде бракувати, маємо з помічних канцелярійних книг ще дві, які причислюємо до метрик. Се книга оповідей і спис душ. Книга оповідей також не може в парохії бракувати, але спису душ бракує дуже часто, хоч се така важна книга, що без неї і добре ведення парохії і урядування в канцелярії дуже утруднене. Досі уживалося до спису душ книжкової системи. Тепер має бути введена карткова система (парохіяльна картотека), яку приготовлює консисторія і яку небавом можна буде набути. Надія, що до року в кождій парохії така картотека — status animarum — буде заложена і порядно переведена.

Переходячи до дальших помічних книг парохіяльної канцелярії, буду їх вичисляти по черзі, за числом. Коли першій книзі помічній — протоколови дійств — дано ч. 1 то другим числом буде книга доходів і розходів церковної скарбони, 3) книга фондаційних Служб Божих і релігійного фонду, 4) книжки Служб Божих мануальних, а 5) книжка епітрахильних доходів. Ті книжки повинні все бути під рукою, а кожда з них є важна із певної рації, про яку зараз скажу. Книгу церковних доходів і розходів ведеться звичайно так, що в закристії маємо книжку (бруліон), де кождої неділі і свята та при кождій нагоді, коли церква має якийбудь дохід, вписуємо зараз власноручно дохід до книжечки, з якої відтак що місяця чи що кварталу перетягаємо прихід і розхід, позиція за позицією до головної книги, яка находиться в парохіяльній канцелярії і при тій нагоді шконтруємо скарбону. То треба робити все при старших братях, які разом з парохом господарять церковним грошем. Рахунки мають бути точні і ясні, видатки все удокументовані. Час від часу треба звіт зі стану церковної каси подати до відома загалови парохіян, бо се впливає добре на жертвенність, а злобні люди — яких нині не бракує — не будуть могти говорити про якісь надзвичайні доходи церкви та що тими доходами зле господариться. При візитації декан ту книжку обовязково перечислює і підписує.

Книжка фондаційних Служб Божих має бути ведена після взірця, поданого у Львівськім Соборі, а книжка Служб Божих мануальних потрібна хочби длятого, щоби коли не забути на приняту стипендію і не мати на совісти чужих грошей. Видавалосяб, що книжка епітрахильних доходів вже цілком приватна річ пароха. Тимчасом так воно не є. Та книжка є дуже потрібна не тільки для власної цікавости, але для справоздань до консисторії, для ужитку до виміру доходового податку, а головно при скаргах парохіян, що парох перетяжує їх требами. Така книжка булаби найкрасшим свідком сього, в деканаті можнаби держати меншебільше однакові норми, а декан при візитації мігби по товариськи звернути увагу на евентуальні аномалії. Без таких записок навіть наші ухвали на соборчиках, щоби таких а таких границь не переступати, мало що помагають, бо відтак нема жадної контролі.

Шестою канцелярійною книжкою має бути книжка ординаріятських і консисторських розпоряджень. Одні з тих розпоряджень є в Відомостях, виданих в ріжних роках, одні приходять через деканат, другі просто до пароха. Тому що такі розпорядки розкинені по річниках Відомостей чи окремо приходили в ріжних часах — вони з часом забуваються, парох не знає, котрі ще обовязують, а котрі відкинені, тому з сього виходить хаос. Ось така книга розпоряджень тому запобіглаби.

Останніми канцелярійними книжками в кождій парохії, себто семою і осмою має бути катальог книжок парохіяльної бібліотеки і парохіяльна хроніка. При візитації питає декан, скільки є книжок парохіяльної бібліотеки і записує те, що парох подасть з памяти, прим. 30. На другий рік той сам о. парох подасть приміром 15. Прошу собі уявити, в якім світлі такі заподання ставлять і пароха і декана і загалом правдомовність візитаційного звіту. Цілком інша річ, як є катальог бібліотеки, хочби вона була і найменша.

Парохіяльна хроніка се записки всіх важніших випадків в парохії чи околиці. Як таку книжку вести, що в ній записувати, яку історичну вартість мають такі записки, а яку практичну для самої парохії, про те було писано в «Ниві» в 1929. р, На жаль, такі записки у нас належать до білих круків. Якось ніхто не звертав у нас на се уваги, хоч в латинських дієцезіях на заході на се дуже вважається.

Ось так я перечислив ті канцелярійні книжки, які повинні бути в кождій і найменшій парохії. Є їх 8 і два індекси (регістратури і архіву) разом 10 штук. Розуміється що в міській парохії, де є парох, сотрудники і катихити, буде тих книжок більше, бо прийде прим. ще книжка розподілу богослужень, книжка голошених проповідей і т. д., після потреби.

(Докінченя буде) *о. В. Пилипчук*

о. Петро Дзедзик

Що таке „релігійний соціялізм“?

I.

„Релігійний соціялізм“ — це поняття не менше дивоглядне, як н. пр. поняття: „варений лід“.

Але життя створює і дивогляди...

Вироджується дитина — дивогляд із двома головами, витворює химерний смак Китайця дивогляд: вареники із... ледом, — чомуж і суспільне життя не малоб мати своїх дивоглядів, в роді „релігійного соціялізму“?

Духовий батько (німецького) соціялізму Август Бебель сказав, що христіянство і соціялізм — се огонь і вода. І правду сказав; так само говоримо і ми, католики.

А тут, на вдивовижу, повстає новий світогляд, оснований саме на сих двох суперечних собі світоглядах, якими являються христіянська релігія і соціялістична доктрина.

Цікаво буде приглянутися йому близше. Звідки він походить і чого хоче?

Релігійний соціялізм — це новотвір останніх років; це дитина всесвітнього перевороту. Правда: ідея його тліла іскрою в мозках учених суспільників іще в передвоєнних літах, але конкретних форм набирає вона щойно після закінчення всесвітньої війни.

На денне світло вийшов релігійний соціялізм у Німеччині, із вибухом революції 1918. р. Виріс очевидно на протестантській почві, бо протестантська церква, не маючи постійних правил віри, готова все йти на компроміси зі всякими доктринами. Віра у протестантів — то справа сумління кождого з окрема.

„Читай св. Письмо, розумій Його, як хочеш і... вір, як хочеш“ — ось провідна думка протестантизму.

А в св. Письмі богато ріжних думок і дуже легко зрозуміти їх „по своїому“, себто так, як кому в даній хвилі треба.

Всесвітня війна була незвичайно податним грунтом під розвій соціялізму; вона здемократизувала цілий світ. Демократизм став домінуючою ідеєю післявоєнного політичного та суспільного життя, а соціялістична доктрина обхоплює мало що не всі шари післявоєнного суспільства, від робітництва починаючи, на правлячих кругах держави кінчаючи. Спеціяльно робітництво стає масово під її прапор.

Це суспільне явище підхопила саме протестантська церква та бажаючи бути, як все, найбільше „поступовою“, примінюється до нових форм життя.

Протестантський пастор Rohde, парох в Karlsruhe, був першим духовником, що почав голосити „релігійний соціялізм“. Враз із соціялістичним послом v. Dietz скликує він „церковно-народні збори“, які ухвалюють конечність перебудови протестантської церкви.

Церква обовязана, — як сказано у постановах зборів, — занятися долею поневолених мас. А що одинока соціялістична ідеольогія всилі те поневолення пролєтаріяту усунути, — тому нею повинна послуговуватися Церква, йдучи до цеї цілі.

Така наука випливає очевидно зі... св. Письма — сказали протестантські „церковно-народні збори“.

Колиж на протестантському грунті могла ідея релігійного соціялізму скоро принятися та буйно розвинутися, то зовсім противно малася річ у католицькому середовищі; тут не могла вона через довгий час найти для себе ні найменшого кутика. Бо католицька Церква, збудована на граніті догм, а повязана в суцільну та могутню цілість желізною дисципліною, являється відпорною на всякі модерні кличі. Революційні течії не хватаються її. Отже й релігійний соціялізм не міг через ряд літ найти у неї точки зачепу.

Але „дух часу“, пересякаючи собою ціле життя людства, втиснувся остаточно і до католицької святині... Скрадаючись тихо та несміло, почав від 1926. р. зразу легенько, а згодом чимразто голосніше, стукати до розуму та сумління деяких визначних католицьких учених, а далі тут і нуртувати. А в 1929. р. виходить вже на світ і ставить перші хиткі кроки новородок: „католицький соціялізм“.

Перші свої слова промовив „католицький соціялізм“ у місячнику „Das Rote Blatt“, видавцем і духовим батьком якого є католицький публіцист в Кольонії Гайнрих Мертенс. Вкоротці опісля (1930) ревним пропагатором ідей Мертенса стає провідник австрійських християнських соціялістів Otto Bauer.

II.

Щож проповідує релігійний соціялізм в католицькому виданню („католицький соціялізм“)?

Перш усього треба знати, що програма католицького соціялізму ще не усталена остаточно, бо ідея його шойно тепер кристалізується. Але вийшовши з початкової стадії непевности та неясности, приняв католицький соціялізм в основу своєї програми ось таку засадничу думку:

Прямуючи до справедливої розвязки суспільного питання, треба опертися на соціялістичній доктрині та бажати її здійснення, але тільки в згоді з наукою католицької Церкви.

Отже католицький соціяліст мусить бути добрим католиком, а при тім і справжнім соціялістом!

Цей свій світогляд боронять католицькі соціялісти так:

1. Соціялізм — це ще не те саме, що марксизм. Марксизм зродився на ґрунті соціялізму аж під кінець XIX століття, і то, — що найважніше, — як дитина виключно свого часу й епохи і тому саме не можна ідентифікувати його зі соціялізмом. Що так воно справді є, то на се вказує ясно нинішний явний розріз соціялізму з марксизмом. Отже атеїстичний світогляд зовсім не є основною ідеєю соціялізму; ціллю соціялізму являється єдино розвязка суспільного питання. Таким чином можна бути рівночасно і добрим соціялістом і ревним католиком.

2. Капіталістичний устрій суспільства довів до неможливих відносин у світі; він поділив його на два фанатично *поборюючіся табори: табор посідачів-капіталістів і табор* визискуваних пролєтарів. Всі спроби, щоб етичною дорогою злагіднити цей всесвітний конфлікт, пішли на марно. Всі заклики в імя Христових засад любови ближнього осталися голосом, що кличе в пустині. Отже тут лишається тільки одна дорога: до основ перебудувати цілий суспільний лад, — очевидно по лінії соціялістичної доктрини, бо тільки один соціялізм, як свідчить історія, може бути тим могутнім тараном, що розібє капіталізм; він є саме тою одинокою силою, що з успіхом може піднятися оборони визискуваних мас пролєтаріяту. А така перебудова суспільного порядку являється саме головним завданням католицького соціялізму.

Першим постулятом нового суспільного ладу буде знесення приватної власности та заведеня на її місце спільноти (комунізму). Бо наші поняття про приватну власність є, мовляв, хибні; вони не відповідають нинішним життєвим відносинам і тому муситься піддати їх основній ревізії. Приватна власність зродила капіталізм, головне жерело суспільної несправедливости, а капіталізм спричинив поділ людства на кляси, тай заразом безоглядну боротьбу за посідання поміж ними. Отже не може бути тут двох думок, що на місце приватної власности, на якій основується нинішний хибний устрій суспільства, мусить прийти соціялістичний устрій, оснований на комунізмі. І аж тоді, як приватна посілість переміниться на спільноту, закінчиться спір о посідання, а тим самим і клясова боротьба. Тоді настане поміж людьми вічний мир і любов; тоді здійсниться рай на землі...

Так кажуть католицькі соціялісти.

І поважно задумують стреміти всіми силами до здійснення соціялістичних кличів... Але це не є така проста річ,

як може видаватися: Послідовність тактики та ділання наказувала очевидно катол. соціялістам стати формальними членами соціялістичної партії; і вони мусіли ними стати! А це потягувало знову за собою немаловажні наслідки: католицьку Церкву втягнено тим самим у сферу політики; зачіплено так глубокі проблєми, як супруже право, школу, карне законодавство і т. д. А з другої сторони виринула квестія: що може вдіяти горстка католицьких соціялістів, яких безслідно поглотило великанське соціялістичне море? Чи можуть вони взагалі позитивно впливати, як католики в користь католицької ідеольогії у суспільному та політичному життю?

Очевидно, що ні! Ніхто їх не слухатиме.

А коли так, то як може католик бути членом партії, яка засадничо, в практиці, все ворожо ставиться до католицької Церкви?

(Докінчення буде)

НАУК. ТОВ. ім. Шевченка

Уніонна виставка у Фрайзінґу

Приглядаючись до католицького релігійного життя на Заході, ми запримічуємо в ньому побіч многих цікавих явищ, характеристичних для самого Заходу та з особлившою силою підчеркуючих його кольосальну сьогоднішню розбудову, котру впрост можна би назвати католицьким відродженням — іще одну цікаву рису, а саме: дуже глибоке і дуже серіозне зацікавлення християнським Сходом — зокрема його релігійною культурою та церковною організацією. До таких проявів безумовно можна зачислити й „Уніонну Виставку", влаштовану відомою мюнхенською організацією ОО. Бенедиктинців: „Catholica Unio" та приміщеною в Духовній Семинарії сусіднього міста Фрайзінга. Виставка тревала від 18.I до 9.II с. р. Час відносно недовгий, та всеж таки і за сей короткий час виставку відвідала значна скількість публики обох сусідуючих міст — головно із наукових кругів.

Виставка мала два відділи: 1) політично-орієнтаційний (вступний) і 2) східно-уніонний (властивий). В першому відділі знаходилася обширна католицька література, докладно інформуюча про сучасну державно-політичну ситуацію на Сході; побіч — замітна скількість російської літератури: емігрантської й радянської. Спеціяльно звернено увагу на секцію „антирелігійної пропаганди" в СССР., освітленого майже до подробиць численними кат. авторами, з котрих на найбільшу увагу заслуговують: еп. D'Herbigny, проф. др. Ludwig Berg, Joseph Froberger, Stephan Berghoff

і ін., та оригінальними примірниками „Безбожника“, „Атеїста“, антирелігійною „Біблією“ гершта російських безбожників Ярославського, численими іншими виданнями т. зв. „воюючого атеїзму“, також ріжними перекладами (на рос. мову) західно-европейських атеїстів та масонів, та антирелігійними плякатами.

Ціллю сього відділу було не лише познайомити з сьогоднішньою чисто-політичною структурою радянського Сходу, але також по можности дати вірний образ ц і л о с т и підрадянського життя: представити також ту реальну трудність, яка сьогодні стоїть на шляху Унії — трудність, якої ні в який спосіб не можна легковажити: Унія не зможе перейти ані побіч неї, ані по-над нею — вона мусітиме неминуче з нею стрінутись!*)

Другий, Східно-уніонний Відділ, який знаходився у слідуючій салі, мав цілком інший характер: він вправді представлявся доволі скромно, але при тому доволі гарно й естетично. Тут не було стільки червоної краски та озвірілих лиць, як на радянських виданнях та репродукціях — у першому відділі; тут було спеціяльно тихо, віяло якимсь неземським миром та викликувало в душі молитовний настрій. Тут душа немов відпочивала від важких, пригноблюючих вражінь та рефлєксій, які повставали у першому відділі.

Перше, що тут впадало в очі — се графічно представлені статистичні дані, виконані у більших розмірах та розвішені на кількох стінах. І так, перша статистика представляє загальне відношення християнських віроісповідань у світі під сучасну пору у виді:

1) католиків	294	міл.
2) православних	138	„
3) кальвіністів (ріжних напр.) .	100	„
4) лютеранів	60	„
5) англіканів	26	„
6) монофізитів	8	„

Дальше йшла статистика з'єдинених та нез'єдинених Церков, і так:

*) Тут не можна не згадати також про цікавий інцидент, який мав місце у Фрайзінгу зараз по кількох днях від відкриття виставки, і який є заразом вельми характеристичний для способу комуністичної пропаганди. Очевидно, вість про виставку скоро перелетіла скрізь по Німеччині й докотилася до Берліна А в Берліні є комуністичне товариство „Приятелів Нової Росії“. Ось се товариство, зачувши, що на виставці є якийсь відділ про Радянщину, негайно вислало до Фрайцінгу свого агента з цілою пакою радянських експонатів, котрий предложив їх на виставку. Але тут довелось йому страшно розчаруватись; бо агентови з місця відповіли, що Радянщина представлена на виставці лише в католицькім освітленню, оригінальноїж рад. літератури (випозиченої з Мюнхенської Міської Бібліотеки) мають подостатком, та що виставка загалом не є агітаційною в користь СРСР. Агент відїхав ні з чим.

1) Византійський обряд:	а) нез'єдинених	138,000.000
	б) з'єдинених	6,690.000
2) халдейський обряд:	а) нез'єдинених	150.000
	б) з'єдинених	600.000
3) сирійський обряд:	а) нез'єдинених	100.000
	б) з'єдинених	60.000
4) маронітський обряд:	а) нез'єдинених	—
	б) з'єдинених	430.000
5) коптійський обряд:	а) нез'єдинених	4,800.000
	б) з'єдинених	50.000
6) вірменський обряд:	а) нез'єдинених	3,500.000
	б) з'єдинених	140.000

Відтак — література, котра безумовно представлялася тут найбогатшим і найповнішим матеріялом, інформуючим про християнський Схід (історію, літургіку, догматику, містику, церковну організацію) та загалом трактуючим про східно-уніонну проблєму. Статистика літератури з поділом на мови представлялася в сей спосіб:

1) в німецькій:	а) книжок:	80
	б) газет-журналів:	15
2) французькій:	а) книжок:	24
	б) газ.-журн.:	12[1])
3) англійській:	а) книжок:	4
	б) журналів:	1
4) українській:	а) книжок:	1
	б) газ.-журн.:	3[2])
5) російській:	а) книжок:	1
6) чехословацькій:	а) книжок:	1
	б) журналів:	7
7) ново-грецькій:	а) журналів:	3
8) вірменській:	а) книжок:	1
9) латинській:	а) книжок:	7
10) церк.-словян.:	а) книжок:	2

Література спеціяльно про Українську Церкву — зокрема про укр. гр.-кат. Церкву, на виставці представлялася може найслабше. Між німецькою (переважно оригінальною) літературою стрічаємо також дві книжки кс. Ліковського: „Історія Унії руської Церкви з Римом“ та „Берестейська Унія“, також „Історія Руської Церкви“ Пелеша. Між французькою літературою — 3 більші книжки про св. Свмч. Ио-

[1]) Одна газета — польська (варшавська): Le Messager Polonais. У статті Дра Александра Чоловського під наг.: „La ville de Lwów“ оповідається про цілу історію Львова від його заснування до нинішніх часів. Коротко згадується про історію галицької України з покликом на літопис Нестора. Богато гарних ілюстрацій.

[2]) Укр. газети, котрим пощастило попасти на виставку, були — два різдвяні числа „Нового Часу“ і „Неділі“.

сафата. (В одній із них між джерелами подано також наголовок праці пок. Прсв. Йосифа Боцяна — в укр. мові). Дуже цінною інформаційною літературою (крім дрох книжок, спеціяльно інформуючих про Україну: „Territorium und Bevölkerung der Ukraina", Wien, 1919 — Дра Мирона Кордуби і „Ukraina" (Land und Volk), Wien, 1916 — Дра Ст. Рудницького, які знаходяться в 1-му відділі) були на виставці 3 (на жаль, тільки три!) книжки під наголовками: 1) „Ukraine und die kirchliche Union", яка представляє собою лише першу книжку задуманого українською еміграцією в Берліні циклю: „Die Kirche und das östliche Christentum". 2) „Leben und Wirken des Metropoliten Andreas Graf Scheptyckyj von Lemberg" (herausgegeben von Dr. P. Werhun, Berlin). 3) „Kurzer Überblick der Kirchengeschichte der Ukraine mit zwei Karten von Dr. Peter Werhun, 1930, Berlin". Ся остання є може найповнішою щодо обхоплення цілости матеріялу (від св. Володимира до Павла Скоропадського включно) та найкрасшою щодо ясности представлення предмету. Літургію св. Ів. Золотоустого представлено в чотирьох перекладах: два — в німецькім (о. Дра Горникевича, гр.-кат. пароха у Відні, і о. Мальцева — колишнього прав. пароха при російській амбасаді в Берліні), і два — у французькім. Цікавим явищем був на виставці один маленький гр.-кат. молитовничок у нім. мові. Було кілька книжок, котрі мали лише дуже далеке відношення до Унії, як напр., кілька протестантських брошур, трактуючих про справу загально-християнського об'єднання та прекрасний звіт зі штокгольмської панхристіянської „Конференції Мира".

В окремому відділі (белєтристики) знаходилось до 30 російських книжок у нім. перекладі (не взятих до повисшої статистики) — головно авторів: Толстоя, Достоєвського, Володимира Соловйова і Гоголя. Дивлячись на сей відділ, чоловік мимоволі задумувався над тим, чи на Сході, крім Росії, є ще хто другий... та на щастя, ситуацію врятовував україн. калєндар „Просвіти" — що-правда з р. 1911, однак гарно виданий і незле ілюстрований, котрий знайшовся тутже побіч згаданих авторів. Ще більше намагалась підчеркнути се українське право до Сходу друга українська книжка: „Альманах українських богословів" з 1914. р., який лежав у сусідстві — на слідуючому столі та займав доволі чільне місце. На іншому столі бачимо кілька великих, гарно ілюстрованих журналів про церковний схід у мовах: німецькій (2), французькій (1) та російській (1). Останній — котрого автором є київський проф. археольог Г. Лукомський — представляє архітектонічне богатство київських святинь: Печ. Лаври, монастирів та церков. Важне для нас, що окремий відділ присвячено спеціяльно періодови „українського барока" в архітектурному мистецтві Києва.

Відтак ідуть фотографії (репродукції) ікон та святинь: грецьких, українських і російських. І так — знимок:

а) з ріжних церков 64
б) представляючих східні обряди 26
в) „ церковні одежі 36

Тут належить також згадати про гарну знимку з іконостасу каплиці львівської гр.-кат. Духовної Семинарії, подарованої о. ректор. Й. Сліпим укр. питомцям в Інсбруці і присланої ними на виставку до Фрайзінгу.

Одна знимка представляла типового „газду" з Підкарпатської України.

Завершували загальний вид Уніонного відділу 10 східно-византійських ікон у металевій (золоченій) оправі, два ручні (єрейські) хрести, з котрих один представляв копію царгородського патріяршого хреста і 125 репродукцій византійських ікон, виданих бельгійськими Бенедиктинцями сх. обряду в Amay.

Загальне враження з виставки, безумовно гарне й миле; та всеж таки для Українця не цілком вдоволяюче. Далеко більше, ніж Україна, представлена на виставці — Росія. Очевидно, що тут богато зрозумілих причин: поминувши обставину, що Росія була вже тут знана перед війною, Росіяни — головно Росіяни-емігранти (зокрема Росіяни-католики) будучи сьогодня порозкидуваними всюди по Европі, значно більше дають знати про себе, ніж нпр. ми. Друга поважна причина се те, що західні уніоністи майже загіпнотизовані лише Росією, випускаючи зовсім з виду, що шлях із Заходу до Росії якраз лежить через Україну, та що Україна є першим уніонним етапом і уніонним тереном, котрого їм не оминути ні в який спосіб.

Про нас взагалі дуже мало знають на Заході: одні зовсім нічого, другі дуже недокладно. Не треба дивуватись, коли про нас не знають люди, які стоять осторонь унійної праці, але дивно стає, коли така організація, як „Catholia Unio", котра має ще найкрасші відомости, пише напр. у своїому листкови під своєюж назвою ч. 3 (в статті про св. Свмч. Йосафата) ось таке: „Zwischen Polen und Russland wohnt der etwa 23 Millionen betragende slawische Stamm der Ruthenen. Ihre Haupstadt Kiew"... і т. д.

Ся скромна виставка була впрочім лише вступом до „Уніонного Тижня", який проєктується в літних місяцях. Саме тому її влаштовано поза Мюнхеном, щоби побачити, як зареагує на неї німецька суспільність. Ми думаємо й віримо, що сим „Тижнем" зацікавляться також ширші круги в краю та постараються о надіслання якнайбільшого числа українських експонатів, які зайнялиб тут почесне місце та гідно заманіфестувалиб і Українську Церкву і українське національне обличча.

Н. Павлосюк

З життя духовенства

Катихитичний соборчик львівського деканату. Хто з нас не знає наших соборчиків, які рік річно відбуваються на просторі всіх наших епархій? Та не про звичайний соборчик буду говорити. Хочу поділитись з Всч. Отцями моїми враженнями і спостереженнями із соборчика, який відбувся у Львові дня 15. грудня м. р. під проводом львівського декана, Преосвященного Никити Будки і який далеко відбігав своїм змістом і програмою від звичайних соборчиків. Був то соборчик... катихитичний в повнім значінню сього слова. Архиепархіяльний собор з 1895. року поручає в своїх постановах відбувати такі соборчики, та якось досі мало у нас їх практиковано. Вилім під сим оглядом зробив Преосв. Никита, який взагалі, як чоловік світовий і бувалий, вносить богато свіжого подиху у наше церковно-народнє життя.

Сей катихитичний соборчик можна поділити на дві части: практичну й теоретичну. Практична часть складалася з практичної лєкції „о молитві", яку перевів о. Стефан Василів, катихит вселюдної школи ім. Бориса Грінченка з ученицями шестої кляси. Преосв. Владика засів за стіл; біля нього став о. катихит, а всі прочі священики засіли на кріслах і слідкували за ходом практичної лєкції. Особливо мусів уважати о. Александер Бучацький, катихит школи Сєнкевича, визначений Преосв. о. деканом на критика лєкції і о. Юліян Дзерович, професор катихитики на Богословській Академії, якому був поручений провід того соборчика і фахова оцінка лєкції.

О. Василів вивязався із своєї задачі зовсім добре, а річеві уваги, які зробив референт, предсідник соборчика і всі слухачі, тільки причинилися до зясовання собі того образу, як повинна ідеально поставлена практична лєкція виглядати. На зроблені заміти відповів о. Василів в своїй кінцевій промові і подав основні, витичні лінії, після яких свою лекцію переводив.

Друга часть соборчика складалася з двох рефератів: реферату о. Івана Новосада, катихита школи ім. М. Шашкевича: „О навчанню релігії на основі метод школи праці", з корефератом о. Михайла Лади, катихита школи Кордецького і реферату о. Антона Каштанюка, катихита школи ім. кор. Данила враз з корефератом о. Андрія Возняка, катихита школи ім св. Мартина; „О вихованню в дусі молитви". Всі прелєгенти підчеркнули, що вельми помічною для їх рефератів була нововидана „Катихитика" о. Дзеровича, та всетаки признати треба, що теми були опрацьовані самостійно і внесли богато цікавого у навчання науки релігії після нових метод школи праці та виховання в дусі молитви. Особливо реферати о. Новосада

і о. Возняка відзначались богацтвом думок і цікавих проєктів, як найкрасше повести би науку релігії. Хоч реферати і кореферати вичерпали майже цілковито все, що можна було в даних річах сказати, дискусія, яка опісля розвинулася, внесла богато цікавого і практичного до зрозуміння нових метод і способів навчання.

На соборчику піднесено бажання, щоби якнайскорше відбувся катихитичний конгрес всіх наших епархій з рефератами і практичними лєкціями і тимсамим поглибилось у нас навчання науки релігії. Кинену соборчиком думку піднявся зреалізувати Преосвящений Владика Никита — в чім йому щасть Боже!

Учасник

НОВІ КНИЖКИ

Українська Загальна Енцикльопедія — КНИГА ЗНАННЯ. Зшиток 9, за лютень 1931. 4 аркуші друку. Львів—Станиславів—Коломия 1931. Видання кооп. „Рідна Школа".

Отсей 9 випуск (від стор. 1025—1151) обіймає букву „Д" від гасла „Девіза" (в економії) до „Другъ" (письмо для белєтристики і науки з 1874 р.). Сей випуск має 120 ілюстрацій і географічну мапу в тексті. Це передостанній випуск перед скомплєтуванням першого тому, до якого війдуть також окремі много- і однобарвні ілюстраційні таблиці, що виконуються в найкрасших заграничних графічних заведеннях та колірові географічні мапи. Видавництво звертає увагу, що перший повний том з усіми коліровими й однобарвними таблицями та коліровими географічними мапами одержать тільки ті передплатники, що доповнять належитість до першого тому (за 10 випусків). З огляду на те просить передплатників, що залягають з передплатами, вирівнати їх ще до появи десятого випуску. Ціна одного випуску в передплаті виносить рівновартість 80 ам. цент., себто тепер 7 зол. 20 сот. Нові передплатники дістають всі дотепер*ішні випуски. Твір доставляється, на бажання, випусками* (зшитками) або оригінально оправленими томами в півскірок зі золотими відтисками — за малою доплатою. Ті передплатники, що побирають У. З. Е. зшитками, а бажалиб за малою доплатою дістати оригінальні півскіркові окладинки зі золотими відтисками, зволять негайно повідомити про це Адміністрацію Видавництва У.З.Е. в Коломиї — Народній Дім, куда слід також зголошувати й пересилати передплату. Всяких вияснень уділяє Кооператива „Рідна Школа" — Львів, Ринок 10.

Хоч яка нині загальна матеріяльна скрута і брак гроша, головно на селі, то всетаки думаємо, що між нашим високультурним духовенством не буде ні одної одиниці, яка *не зрозумілаби ваги енцикльопедії, і то своєї, для сталого* відсвіжування набутого знання та не замовила для себе чи парохіяльної бібліотеки отсеї необхідної книги. Х.

Дръ Адріянъ В. Копыстянскій — Историческій очеркъ сооруженія Ставропигійской Успенской Церкви во Львовѣ. Оттискъ изъ „Временника — Научно-Литературныя Записки Львовскаго Ставропигіона". Львовъ 1931, ст. 48, 8⁰.

Се історія довгого і затяжного будування нинішньої церкви Успення Пр. Діви у Львові, яке зачалося 1591, а скінчилося 1631. року торжественним посвяченням церкви, що його довершив тодішній львівський епископ Е. Тисаровський. Книжка написана з приводу 300-літного ювилею посвячення церкви і украшена 10-ти ілюстраціями в тексті. Х.

Збірник українських пісень для мішаного хору аранжував Дмитро Котко. Репертуар хору Греко-Католицької Малої Семинарії. 1-й десяток. Львів 1931.

На зміст збірника складаються отсі пісні: 1) Вкраїно, Мати — гимн, 2) Привіт, 3) Розрита могила, 4) Кант про Страшний Суд, 5) „Учітеся, брати мої", 6) Щедрівка—Дзвони, 7) Прялаб-же я куделицю, 8) Ой на горі василечки, 9) Куріпочка, 10) Чумарочка, 11) Могила (мужеський хор). Се все пісні з репертуару питомців Інституту св. Йосафата у Львові, уложені в легкій музичній обробітці Дмитра Котка, колишнього дирігента славетнього Наддніпрянського Хору, а тепер дирігента мішаного хору Інституту, який — хоч дуже ще молодий — станув на високому ступні хорового мистецтва та чарував добірну українську публику на минулорічнім і сьогорічнім концерті Інституту своїм зіспіванням, дисципліною та мистецькою інтерпретацією співаних пісень.

Х.

† Посмертні згадки

о. Др Спиридон Кархут, звичайний професор і продекан Богосл. Академії, емерит. професор академ. гімназії, совітник і референт Митроп. Консисторії, член епархіяльної і міжепархіяльної обрядової комісії, помер по довгій і важкій недузі, дня 17. березня с. р. в 39-ім році священства 62-ім році життя.

З Покійним зійшов у могилу один з найкрасших священиків і визначний педагог, небуденній знавець клясичної

фільольогії, якої вчив довгі літа у львівській українській академічній гімназії та яку викладав на українськім тайнім університеті, вчений дослідник української церк.-словянської мови, яку викладав зразу на Богословськім Виділі, а коли зорганізувалася Богосл. Академія, Він перший споміж дотеперішніх професорів габілітувався на доцента, на основі предложеної великої праці п. н. «Граматика української церковно-словянської мови», а вкоротці опісля став звичайним професором Академії. Знаючи прекрасно старинні клясичні язики, головнож церковно - словянський, віддав неоцінені заслуги при редагованню нового Служебника, над виданням якого працював спільно з пок. о. Дорожинським і який вийшов в 1927 р. Колиж на конференції усіх наших епископів в Римі 1929 року принято нову редакцію Служебника, Покійний зредагував новий Служебник (тільки Сл. Бож. св. Иоана Золотоустого), що вийшов у Львові в 1930 році і є затверджений усіми нашими епископами. До останньої хвилі свого життя, хоч прикований важкою недугою до постелі, працював над редакцією і виданням нового Євангелія, т. зв. Апракос, як II. часть Служебника з 1927. р. яке внедовзі вийде з друку. Як член львівської епархіяльної комісії для справлення богослужебних книг, головнож як член міжепархіяльної комісії, Покійний усім своїм знанням змагав до очищення і справлення тексту нашої, Літургії, стараючися узгіднити її з грецькими і давніми нашими літургічними текстами, виданими папою Бенедиктом XIV в 1754 р. і теперішнім св. Отцем, Пієм XI в 1925. р. Серед Професорської Колєгії Богосл. Виділу і Богосл. Академії тішився великою симпатією і був кількома наворотами деканом.

Похорони Покійника відбулися головно завдяки Духовній Семинарії, дуже величаво. Тіло перенесено до церкви Духовн. Семинарії, де питомці цілу ніч читали псалтирю і Апостола і тут відбувся цілий похоронний обряд. Взяли в нім участь оба Владики, Преосв. Іван в церкві, який попращав Иого в імени Впреосв. Митрополита і епархії і Преосв. Никита, що взяв провід в похоронах, професори Академії з ректором на чолі, числнне духовенство (понад 30), студенти Академії і хор Дух. Семинарії. Над могилою промовляли ще: доцент Академії о. Др Лаба, пращаючи Покійника від Академії, проф. акад. гімназії І. Бабій, від учительського Збору і гімназії, о. Др Костельник від духовенства і студ. Думанський від студ. Академії. В. Й. П.!

о. Василь Павула, парох Смільна к. Бродів, помер 17. лютого с. р. в 54 році життя. Був се визначний громадянин, невтомний довголітний працівник на церковній ниві, людина чистого і непохитного характеру. В. Й. П.!

о. Володимир Петрик, парох Бабини коло Самбора, містодекан самбірський, упокоївся 2. березня с. р. в 55 році

життя і 31-ім священства. Один з найкрасших наших священиків сучасної доби, краснорічивий проповідник, ревний робітник на церковному і національному грунті. Довголітний провідник Комарнянщини і Самбірщини. Похоронено Його в Комарні, де передше працював, і куди вірні з власної ініціятиви Його туди перенесли. В. И. П.!

о. Андрій Одіжинський, довголітний парох Підністрян, ходорівського деканату, помер по довгій і тяжкій недузі дня 8. березня с. р. в 67 році життя і 40-му священства. Похорони відбулися 10. III. при великій участи духовенства і вірних. В. Й. П.!

ВСЯЧИНА

Великопісні реколєкції для студентської молоді. Стараннем католицького студентського Тов-а „Обнова" відбулися в днях 8—13 березня с. р. реколєкції для студентської молоді в церкві Духовної Семинарії. Давав реколєкції сам Високопреосв. Митрополит Андрій. Його науки, повні глибоких думок, були оперті на св. Письмі і достосовані до інтелєктуального рівня слухачів та до тих інтелєктуально-психічних процесів, які в душі молодої інтелігентної людини відбуваються, тому були сі науки базовані не тільки на аскетичній, але й на апольогетичній основі, вбрані при тім в справді мистецьку форму. Не диво, що тих реколєкцій слухали з правдивим говінням сотки студентської молоді, які кождого вечора виповняли в щерть семинарську церкву. Се вже другі реколєкції, які Впреосв. Митрополит дає сього року студіюючій молоді, бо перші (8-дневні) давав при кінці січня с. р. питомцям Духовної Семинарії у Львові, в яких брало участь біля 250 осіб.

Святкування 40-літнього ювилею енцикліки „Rerum novarum". Мала Духовна Семинарія (Інститут св. Йосафата) у Львові устроїла дня 17 березня с. р. святочну Академію з приводу 40-літнього ювилею появи енцикліки папи Льва XIII „Rerum novarum" в салі польського Музичного Інституту. Академія відбулася дуже торжественно. Промову про вагу енцикліки для суспільного життя сказав сам Митрополит; крім нього були на Академії приявні оба львівські Владики, богато духовенства і маса світської добірної публики. Хор Інституту під проводом свойого дирігента п. Дм. Котка відспівав цілу низку пісень, як завжди, гарно і складно. Крім хору тамбуріцова орхестра відіграла наші і хорватські народні пісні.

Паломництво до Риму. В місяці травні 1931 р. святкує католицький світ 40-ліття енцикліки „Rerum novarum" бл. п. Папи Льва XIII. Для тої цілі завязався в Римі Міжнародній Комітет 40-ліття Лєоніянської Енцикліки, якого членом є також представник Українців Впр. о. Діонизій Головецький ЧСВВ., ректор Папської Української Колєгії в Римі. Завданням цього комітету є уладити паломництва робітників і працедавців-католиків усіх народів до Риму, щоби тут при Апостольськім Престолі відсвяткувати торжественно сорокову річницю появи цеї епохальної енцикліки, яка подала світови такі ясні і справедливі засади розвязки суспільного питання.

На поклик Міжнароднього Комітету не може не відгукнутися й український католицький працюючий нарід, що так бажавби собі розвязки суспільного питання на засадах, поданих Папою Львом XIII. Саме Католицький Союз, що обєднує в собі всі верстви нашого народу, отже й професійних робітників і працедавців, почуває своїм обовязком зорганізувати таке паломництво до Риму в місяці травні ц. р.

Паломництво виїде зі Львова дня 8 травня о год. 18.35. По дорозі задержиться у Відні і Венеції. Побут паломників в Римі потреває 5 днів від 13—17 травня. Дня 15 травня послухання у Святішого Отця. До Львова вертає паломництво дня 20. V. ц. р. год. 8 рано. На італійських залізницях запевнена знижка 50 проц. вже для групи, зложеної з 5-ти осіб. На тутешніх залізницях покищо ще не усталено знижки. Кошти подорожі й утримання винесуть найвисше 400 зол. на особу. Зголошення до 1 квітня ц. р. на адресу: Український Католицький Союз, Львів, вул. Кілінського ч. 3/I. Одночасно зі зголошенням треба прислати 10 зол. (десять) на конечні перші видатки.

„Мета", орган Українського Католицького Союза, перше число якої появилося сього місяця під датою: неділя 15. березня 1931. Видавцем „Мети" є през. Володимир Децикевич, голова УКСоюза, а редагує колєгія (головний редактор дир. Володимир Кузьмович). Досі вийшло два числа. Перше число має характер більш програмовий і тому поміщені в ньому відомий вже заклик ВПреосв. Митрополита з жовтня м. р. до українсклго народу організувати Католицький Союз і поклик Головної Ради УКСоюза, в якім вона закликає всіх Українців, що „відстоюють християнсько-католицький світогляд та признають необхідність активної оборони всіх тих ідеалів (оборона католицької віри і моралі і підтримка всебічного розвитку українського народу в християнському розумінню), які нам найдорожчі й святі, вступити в члени Українського Католицького Союзу та прийняти на себе всі обовязки, які є сполучені з членством Союзу". У вступній статті

„Наша мета", ставить нам редакція перед очі ті завдання, які задумує сповнити і ті принципи, які буде обстоювати, а іменно „поширювати серед укр. громадянства те, що можна назвати суспільними починами, які зроджуються на грунті католицизму". Редакція заявляє, що буде виступати проти витворів нездорової атмосфери, сплетень і демагогії, а буде обстоювати принципи авторитету і послуху, духової дисципліни й активности, почуття права й чести; буде цікавитись також усіми проявами актуальної політики та подіями дня, оцінюючи їх крізь призму засад, на яких опертий УКС". Буде придержуватися у всім основ католицького світогляду.

Оба перші числа своїм змістом роблять дуже гарне враження. І в однім і другім числі є статті — промови Митрополита, що порушують важливі проблєми і мають для цілого нашого національно-суспільного життя засадниче значіння. Добре поставлений огляд католицького руху, політичного життя, є дуже добра стаття „Світогляд і його відсутність", статті з ділянки наукової, мистецької і економічної, богата хроніка, дрібні вісти і ин. Одним словом зміст обох чисел богатий і цінний.

Новому часописови бажаємо, щоби ті високі ідеали, які він обстоює і пропагує, поширилися і вкорінилися серед нашої суспільности та щоби він довів чимскорше до обнови цілого нашого національного життя і обєднання його на засадах християнсько-католицького світогляду.

Довкруги особи Преосв. Чернецького обертаються далі газетні спори. З одної сторони бояться тепер вже нової унії волинські православні, в яких імени бє на трівогу варшавська часопись на російській мові „За Свободу" ч. 36. Она вичислює всі „душехватства" Преосв. Николая з часів його пятилітньої місійної праці в Костополі і Дубні (перетягнення монахів Гамаліїна, Теодора, Серафима, Іліяна, Авима, Нифонта) та побоюється, щоби новий епископ не використав розладдя, яке панує в православній Церкві, іменно серед єрархії.

З другого боку вшехпольські націоналісти уїдають на Преосв. Чернецького, тому що Ап. Престол, не питаючи їх, дав Україна на креси. До таких вшахпольських приятелів унії належить псевдонімний Cat (пос. Мацкевич Станіслав, відомий зі свойого виступу проти унії в комісії заграничних справ), якого націоналістичний розмах проти нового епископа гамує другий псевдонімний без націоналістичної їди автор Wołyniak в виленськім „Słowi" ч. 40, ось так:

„Kiedy Stolica Apostolska stwarza hierarchję tubylczą dla Japończyków, Chińczyków, Murzynów i in. cały świat katolicki cieszy się rozumiejąc, że tylko przez hierarchję i duchowieństwo miejscowe Kościół katolicki utwierdzi się silnie w krajach pogańskich.

Kiedy Stolica Apostolska mianuje biskupów obrz. wschodniego dla emigracji gr.-katolickiej w Kanadzie i w Stanach Zjednoczonych, to wszyscy przyznają, że to bardzo sprawiedliwe.

Kiedy Ojciec Święty mianuje ks. Buczysa biskupem dla Rosjan, emigrantów we wszystkich państwach Europy zachodniej, to żadne z tych państw nie sprzeciwiło się woli Ojca Świętego.

Kiedy Stolica święta wyznacza osobnych biskupów dla Polaków amerykańskich, niejednokrotnie zaniedbanych przez kler irlandzko-amerykański nikt nie podnosi głosu sprzeciwu.

Lecz skoro Stolica Apostolska naznaczyła swoim wizytatorem biskupa Czarneckiego, ze Zgrom. OO. Redemptorystów, dla katolików wschodniego obrządku na Wołyniu, Polesiu, Podlasiu, Chełmszczyźnie, Białorusi i Litwie Środkowej... których nalicza się już do 20.000, oprócz 20.000 gr.-katolickich kolonistów, wychodźców z Galicji Wschodniej, to czy katolicka Polska ma być w tym wypadku gorszą względem bratnich narodów: Ukraińców, Rosjan, niż świat cały względem Chińczyków, Japończyków i t.d.? Czy dla nich miałaby istnieć inna logika? Czy przeciwnie polska katolicka społeczność nie powinna raczej cieszyć się z tej szczęśliwej nominacji, którą Opatrzność Boska jakby chciała zetrzeć plamę win w historji Polski względem Unji? Czy nie wolno już szukać więcej dróg i sposobów do Unji św., czyli do Zjednoczenia w wierze i miłości blisko 4 miljony braci prawosławnych w Polsce?!...

Naprawdę, musimy szczerze z radością przyznać, że to nie jest brak zainteresowania się, jak twierdzi Cat, ale to znak zrozumienia i przychylności polskiej społeczności katolickiej dla unji św., że od dnia nominacji ks. biskupa Czarneckiego, t. j. od 19. I. obok kilku głosów dysonansu w rodzaju p. Cata, dało się słyszeć i więcej entuzjastycznych głosów gratulacyj i powitań dla nowego biskupa ze strony Polaków, Ukraińców, Białorusinów, Rosjan, tak katolików, jak prawosławnych i to nietylko w Polsce lecz po całym świecie. Pochodzą one oczywiście od ludzi, dla których obcym jest nacjonalizm".

Куріозну інформацію про місійний терен Преосв. Николая подав німецький католицький тижневик „Das Neue Reich" в 21 числі, 439 ст.: „Uber die Verfügung des hl. Stuhles wird demnächst ein Apostolischer Visitator des byzantinisch-slawischen Ritus nach Polen entsandt und zwar Redemptoristenpater Czarneckij, Profesor am Pristerseminar von Stanislau. Seine Mission gilt den ehemaligen drei katholischen ruthenischen Diözesen von Lemberg, Stanislau und Przemysl und jenen Einwohnern Polens sowohl der unierten wie schismatischen Kirche, die dem östlischen Ritus angehören".

Вкінці належить зареєструвати „katolicki" виступ бебістичного, а в суті річи ендецького посла Мацкевича в соймовій комісії заграничних справ, після якого а) унія має бути звичайним переходом до латинської Церкви і польської народности б) творення нового обряду се нарушення конкордату в) досвід з Берестейською унією вказує, що ліпше православіє. Ось три основні думки п. посла, що хотівби католицьку Церкву і Ап. Столицю ужити до польонізаційних цілей на кресах.

„Jeszcze jedną sprawę chciałbym poruszyć, która częściowo tylko do tej Komisji należy, mianowicie zajęcia stanowiska wobec akcji Komisji Pro Russia, ufunduwanej przy Stolicy Apostolskiej, która to akcja obejmuje nasze terytorja między innemi także Podlasie i Chełmszczyznę. Przemawiam tu nietylko jako Polak, lecz może przedewszystkiem jako katolik. Państwo polskie historycznie jest związane z katolicyzmem. Daje temu wyraz Konstytucja 17 marca w swej sakralnej inwokacji, jeszcze żywszy daje temu wyraz projekt nowej konstytucji posłów Bloku Bezpartyjnego, który przewiduje nawet odebranie przysięgi Prezydenta w katedrze katolickiej. Kościół katolicki ożywiał zawsze przepiękną myśl pojednania Kościołów. Myśl ta w ciągu wieków niejedne uczyniła doświadczenie złe i dobre. My Polacy wiemy o tem najlepiej. Unja Brzeska z 1596 r. która doszła do skutku staraniem naszego króla i Wielkiego Księcia Zygmunta III dała Kościołowi katolickiemu rezultaty średnie. Związala postępy katolicyzmu z granicami państwa polskiego, a w unitach zyskało się materjal dość podatny na przechodzenie z powrotem na prawosławie, czego dowodem była względna łatwość, z którą Moskale zniszczyli unję na obszarach b. Wielkiego Księstwa Litewskiego w 1863 r. ale także przechodzenie na prawosławie unitów w rosyjskich obozach jeńców podczas wielkiej wojny. Obecnie Komisja Pro Russia chce stworzyć jakby nowy jakiś obrządek unijny, jakkolwiek tylko na naszem terytorjum, gdyż próby te czynione w Rumunji, Grecji i wśród emigracji rosyjskiej są tak nikłe, że mogą być pominięte. Tworzony nowy obrządek posiada około 11 tys. wyznawców, pośród których wielu jest takich, którzy nie wiedzą, że zmienili wiarę, że z prawosławia przeszli na katolicyzm. Najgorsze jest to — — a ciągle pozwalam sobie mówić jako katolik, — na co mam nadzieję, że mi pozwolą członkowie tej komisji z lewicowej opozycji — że ta akcja utrudnia ogromnie jakiekolwiek porozumienie naszego Kościoła z klerem prawosławnym do tego stopnia, kler prawosławny czuje się tą akcją dotknięty.

Sądzę więc, że minister Zaleski jako kierownik polityki zagranicznej największego po Włoszech w Europie państwa katolickiego, reprezentujący miljony najszczerszych i najgłębszych katolików, państwa posiadającego w tej kwestji ogromne do-

świadczenie, może się zwrócić do Stolicy Apostolskiej z uwagami w tej sprawie, które dyktować powinna troska o wiarę katolicką.

Minister Zaleski będzie miał o tyle ułatwione zadanie, że nasz Konkordat nie uznaje nowego obrządku. Mówię „nowy obrządek" bo nie wiem właściwie jak się on nazywa. Za lat kilka, kilka razy zmieniał nazwę. Pamiętam jak się nazywał wschodnio-słowiański, potem wschodnio-bizantyjski, teraz nazywa się u nas bizantyjski, a gdzie indziej wprost rosyjski. Faktem jest, że ten obrządek rusyfikuje nam Kresy, kłócąc nas jednocześnie z Cerkwią prawosławną. Rząd rosyjski zwalczał Kościół katolicki dla rusyfikacji naszych Kresów, tymczasem teraz wytwarza się sytuacja, że my psujemy sobie stosunki z Cerkwią praw. również dla rusyfikacji naszych Kresów. Jest to zupełnie nielogicznie. Rozmawiałem z panem posłem Jaremiczem, który w nowym obrządku widział „polską intrygę". Jesliby tak miało być, to my się chętnie tej intrygi wyrzekamy. Wątpię aby wśród ludzi oświeconych na Kresach było więcej takich, którzyby podzielali zdanie pana posła Jaremicza lecz niewątpliwie wśród ciemnego ludu prawosławnego istnieje tendencja utożsamiania każdej akcji katolickiej z państwem polskiem. Polska i katolicyzm te pojęcia tam się tak zrosły, że ich ksiądz biskup Buczys i ksiądz biskup Czarnecki nie rozczepi. Braliśmy duchową siłę od katolicyzmu, a katolicyzm znajdywał w nas najwierniejszych żołnierzy. Dziś także jako dla katolika, jest dla mnie artykułem wiary dążenie do tego, aby jaknajwięcej ludzi wyrzekało się swych błędów i przyjmowało religję katolicką, lecz nie wierzę w nawracanie drogą tak zygzatowatą, jak ten nowy obrządek. Sądzę, że przytem Kościół nie zyska literalnie nic, a państwo polskie poważnie będzie poszkodowane.

Ponieważ mówiłem o stosunku do Kościoła katolickiego, jako katolik i Polak, więc teraz już tylko jako obywatel państwa polskiego powiem, że cieszę się, że stosunki nasze z Cerkwią prawosławną rozwijają się pomyślnie. Wobec znanego stosunku do Cerkwi ze stron Związku Socjalistycznych Republik Rad należy Polska do nielicznego już rzędu państw, w których Cerkiew prawosławna znajduje opiekę i pomoc. Także jako katolikowi z punktu widzenia dogmatycznego bliższa mi jest Cerkiew prawosławna, Kościół o tradycji apostolskiej od każdego innego wyznania chrześcijańskiego, czy niechrześcijańskiego.

Рівнож, як згадано, і між православними викликала номінація Преосв. Чернецького живий відгомін, і вони належно її оцінюють та не закривають очей на те, що ся номінація несе для православної Церкви. Із многих голосів наведемо уривок із статті «Об идеях человѣчества», поміщеної в виленськім російськім щоденнику «Наше Время» з 22. II с. р. ч. 44:

«Не будем закрывать глаза на то, что совершается: особый епископ для русских уніатов несомнѣнно сдѣлает то, чего не дѣлалось раньше и тѣм болѣе, что кс. Чарнецкій человѣк вполнѣ достойный и безупречный. Унія отнынѣ перестанет быть пріемником всѣх этически-слабых и морально-павших элементов, уход коих из православія был послѣднему лишь на пользу... С уніей отнынѣ борьба будет трудніе.»

Не подаємо до сих голосів польських політиків і польської та російської преси ніяких коментарів, бо вони кождому самі насуваються.

Мова св. Отця Папи Пія XI через радіо. Дня 12.II с. р., що є днем коронації теперішнього Папи, св. Отець Пій XI мав мову через радіо (в новозбудованій ватиканській стації) до „всіх народів і всього сотворіння". Свою мову зачав св. Отець „славою Богу", потім слідували уступи, призначені для „католиків", „єрархії", „монахів", „місіонарів", „всіх вірних", „невірних і схизматиків" і т. д. Мову закінчив св. Отець апостольським благословенням.

Загребський архіеп. Др. Бауер в порозумінню з цілим катол. епископатом у Югославії видав приказ, щоби дня 19. III с. р. (празник св. Йосифа, покровителя катол. Церкви) вірні по всіх церквах в Югославії молилися „за релігійну свободу" Хорватів і Словінців, які опинилися під Італією, де фашистівський режім навіть у церкві переслідує хорватську й словінську мову.

Гр.-кат. епископ Др. Няраді зокрема опублікував, що приказ архіеп. Бауера важний також для гр.-кат. крижевацької епархії.

Сей виступ югославянського катол. епископату викликав велике враження в світі.

Чудо в Канфапарі? В навечеріє лат. Різдва в церкві в Канфапарі в Істрії підчас вечірні бачив місцевий парох, всі клирики і многі вірні замісць виставленої гостії в монстранції кроваве лице Спасителя, обвите вінцем з терня. Останній раз спостережено подібну появу 1911. р. в Еспанії.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріяту у Львові.

Власник: Львівська гр.-кат. АЕпархія.
Відповідальний редактор: о. Петро Хомин.

З друкарні „Бібльос", Львів, Японська 7. Телєфон 14-78.

ЦЕРКВИ КУПУЮТЬ СВІТЛО

лише

у своїй фабриці свічок

Інж. К. Котецький і С-ка

Спілка з обмеженою порукою

ЛЬВІВ 15, вул. Окружна (Бічна Кульпарківська) 9.

Численні признання за добірний товар. Дипльом господарської вистави в Копичинцях. Світло наше світить ясно і горить довго. Жадайте цінників.

Дентист ЯКІВ НАСС

ЛЬВІВ, ул. Сикстуська Ч. 17. II. пов.

Телєфон 65—73.

години урядові 9—1 рано і 3—6 по полудни.

Лічення, пльомбування і винимання зубів без болю. Скріплювання розхитаних зубів. Штучні зуби в кавчуку і золоті після найновішої системи. Пацієнтів з провінції обслугується в найкоротшому часі. — П. Т. урядовцям і студентам знижка —

ІВАН КУЗЬМИЧ

Робітня (фабрика) виробів бронзівничих і маґазин церковних річей

Відзначена срібною медалею на виставі в Стрию 1909 року і многими похвальними листами

у ЛЬВОВІ, Руська 18. Має на складі готові всі річи церковні та виконує солідно посріблення під ґваранцією.

ЦІНИ ДЕШЕВІ.

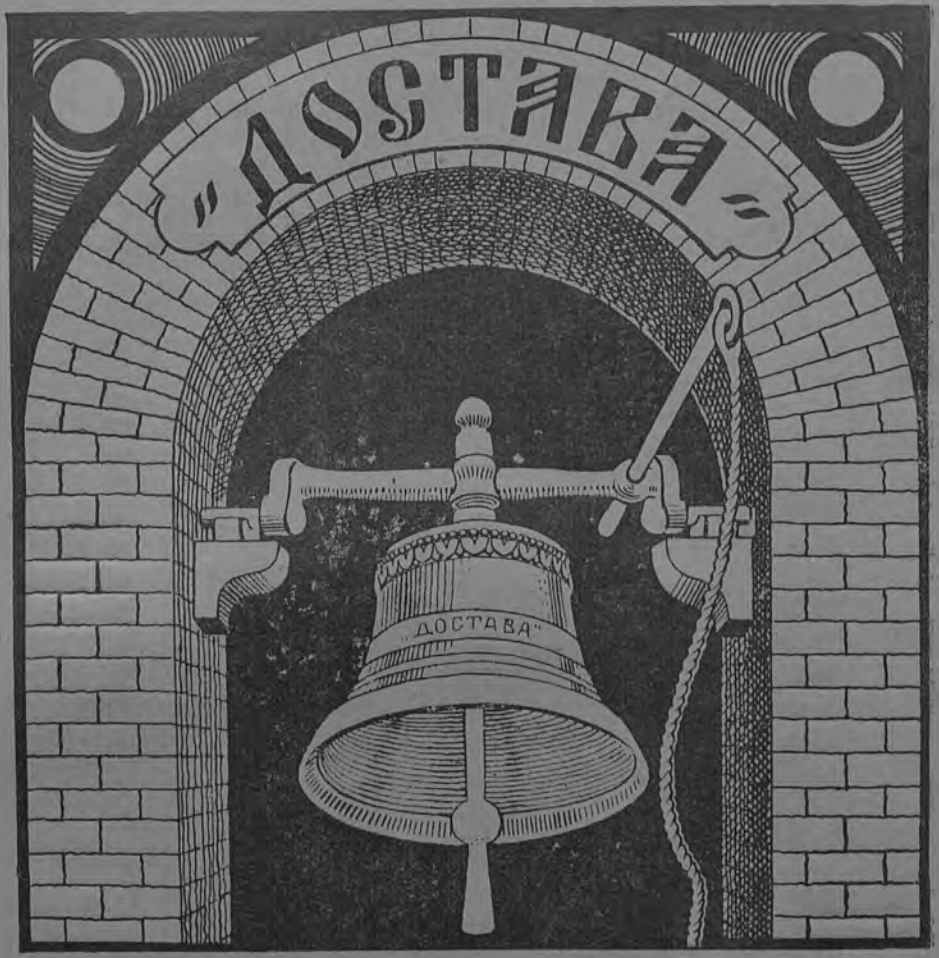

НАЙЛІПШІ ДЗВОНИ І ВСІ ЦЕРКОВНІ ПРЕДМЕТИ

в найбільшім виборі і найдешевше продає

одинока українська кооператива

„ДОСТАВА"

В СВОЇХ СКЛАДАХ — ЛЬВІВ, УЛ. РУСЬКА Ч. 20, ПЕРЕМИШЛЬ, РИНОК Ч. 23, ТЕРНОПІЛЬ, ВУЛ. ПІЛСУДСЬКОГО Ч. 6

Направляє старі ризи, позолочує чаші і пр., бере на себе малювання церков, виготовлення іконостасів і ручить за солідне і стилеве виконання по приписам обряду. Письменно за цінами звертатися до Дирекції: **Львів, Домініканська 11, 1 п.** Звертаємо увагу Всч. Духовенству, що всі прочі фірми з церковними річами є або у ворожих нам руках, або є приватними підприємствами, а **„ДОСТАВА"** є одинокою кооперативою, де членами є три наші Архієреї, многі священики і церкви.

З СИХ ПРИЧИН ЗАСЛУГОВУЄ НА ПОВНЕ ДОВІРЯ І ПОПЕРТЯ.